

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK BİLİM DALI

**MİMARLIKTAKİ DEĞİŞİM, SÜREKLİLİK VE KİMLİK:
ANKARA, ATATÜRK BULVARI ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan
Nurşah KARAN

İstanbul, 2024

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI
MİMARLIK BİLİM DALI

**MİMARLIKTAKİ DEĞİŞİM, SÜREKLİLİK VE KİMLİK:
ANKARA, ATATÜRK BULVARI ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan

Nurşah KARAN

Öğrenci No

2120012008

ORCID ID

0009-0006-0821-7556

Danışman

Doç. Dr. Gamze KAYMAK HEINZ

İstanbul, 2024

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Mimarlıkta Değişim, Süreklilik ve Kimlik: Ankara, Atatürk Bulvarı Örneği**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını, patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Nurşah KARAN

T.C.
İSTANBUL BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

26/08/2024

Enstitümüz *Mimarlık* Anabilim Dalı *Mimarlık* Programı yüksek lisans öğrencilerinden **2120012008** numaralı **Nurşah KARAN**'ın "*İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Mimarlıkta Değişim, Süreklilik ve Kimlik: Ankara, Atatürk Bulvarı Örneği*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 14/05/2024 tarih ve 2024/22 sayılı toplantısında seçilen ve On-Line toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, İstanbul Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince 45 dakika süre ile Zoom programı aracılığıyla on-line olarak aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında "**OYBİRLİĞİ**" ile "**KABUL**" kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 2 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN

Doç. Dr. Ga*** KA*** HE***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

ÜYE

Doç. Dr. Di*** YA***
(İstanbul Aydın Üniversitesi)

ÜYE

Dr. Öğr. Üyesi Bi*** DÜ***
(İstanbul Beykent Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Nurşah KARAN
Danışmanı : Doç Dr. Gamze KAYMAK HEINZ
Derecesi ve Tarihi : Yüksek Lisans (Tezli), 2024
Alanı : Mimarlık
Anahtar Kelimeler : Değişim, Süreklilik, Kimlik, Atatürk Bulvarı

ÖZ

MİMARLIKTAKİ DEĞİŞİM, SÜREKLİLİK VE KİMLİK: ANKARA, ATATÜRK BULVARI ÖRNEĞİ

Bu çalışma Ankara Atatürk Bulvarı'nı değişim, süreklilik ve kimlik kavramları üzerinden değerlendirmeyi ele almaktadır. Bu amaçla, söz konusu cadde üzerindeki binaların cepheleri incelenmiştir. Geçmişten günümüze mekânlar siyasi, toplumsal, kültürel değişimler sonucunda yeniden inşa edilmişlerdir. Mimari yapılar, kentin kimliği olmakta ve kentin birçok dinamiği, dönüşümü hakkında bilgi vermektedir. Cepheler, günümüzde değişimin bir anlamda yansımasıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile birlikte ulus-devlet anlayışı devlet politikalarına hâkim olmuş ve kentler ulus-devlet politikaları bağlamında değişime uğramıştır. Ankara, başkent olması sebebiyle ulus-devlet politikalarının vücut bulduğu ve kentleşmenin öncüsü olmuştur. Atatürk Bulvarı, ulus-devlet anlayışı ile şekillenen ilk merkezlerden biri olup bulvardaki cepheler bu oluşan yeni kimlik hakkında bilgi vermektedir. Bu yüzden çalışmada Atatürk Bulvarı'nda inşa edilen yapıların cephe analizleri yapılmış, elde edilen veriler “değişim, süreklilik ve kimlik” kavramları üzerinden değerlendirilmiştir.

Name and Surname : Nurşah KARAN
Supervisor : Doç. Dr. Gamze KAYMAK HEINZ
Degree and Date : Master's (Thesis), 2024
Major : Architecture
Keywords : Change, Continuity, Identity, Atatürk Boulevar

ABSTRACT

CHANGE, CONTINUITY AND IDENTITY IN ARCHITECTURE: THE CASE OF ATATÜRK BOULEVARD IN ANKARA

The study is based on the effectiveness of buildings in shaping the environment during the historical process of work, and it is based on the continuity of buildings as a result of identity change. In the study, changes in architecture, identity, and continuity were examined in the facades on Atatürk Boulevard in Ankara. Spaces from the past to the present have been reconstructed as a result of political, social, and cultural changes. Architectural structures constitute the identity of the city and provide information about many dynamics and transformations of the city. Facades are, in a sense, a reflection of change today. With the establishment of the Republic of Turkey, the nation-state understanding dominated state policies, and cities underwent changes in the context of nation-state policies. Ankara, being the capital, is the province where nation-state policies are implemented and is a pioneer in urbanization. Atatürk Boulevard is one of the first centers shaped by the nation-state understanding, and the facades on the boulevard provide information about this emerging new identity. Therefore, in the study, information about public buildings built on Atatürk Boulevard is provided, and facade analyzes are made through the concepts of "change, continuity, and identity.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ

ABSTRACT

TABLolar LİSTESİ ii

RESİMLER LİSTESİ iii

ŞEKİLLER LİSTESİ iv

KISALTMALAR v

SÖZLÜK viii

GİRİŞ 1

1. MİMARLIKTA DEĞİŞİM, SÜREKLİLİK VE KİMLİK KAVRAMLARI

1.1. Değişim Kavramı 11

1.1.1. Toplumsal ve Kültürel Değişim 12

1.1.2. İdeolojik Değişim 19

1.1.3. Ekonomik Değişim 20

1.2. Süreklilik Kavramı 22

1.2.1. İşlevsel Süreklilik 23

1.2.2. Ekonomik Süreklilik 24

1.2.3. Estetik ve Üslupsal Süreklilik 26

1.3. Kimlik Kavramı 33

2.3.1. Mimari, Toplumsal ve Kültürel Kimlik 35

2.3.2. Kent Kimliği 40

2. DEĞİŞİM, SÜREKLİLİK VE KİMLİK BAĞLAMINDA ANKARA, ATATÜRK BULVARI

2.1. Atatürk Bulvarı'nın Konumu ve Önemi 56

2.2. Atatürk Bulvarı'ndaki Binalar ve Cepheleri 61

3. BULGULAR VE DEĞERLENDİRMELER

SONUÇ 105

KAYNAKÇA 110

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi.	64
Tablo 2. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi.	65
Tablo 3. Ankara Zafer Anıtı.	66
Tablo 4. Ulus İş Hanı.	67
Tablo 5. Akbank Ulus Şubesi.	68
Tablo 6. PTT Genel Merkezi.	69
Tablo 7. Ulus Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi.	70
Tablo 8. Yunus Emre Enstitüsü.	71
Tablo 9. PTT Pul Müzesi.	72
Tablo 10. Garanti Bankası.	73
Tablo 11. Vakıflar Genel Müdürlüğü.	74
Tablo 12. Ziraat Bankası Müzesi.	75
Tablo 13. Ziraat Bankası Merkez, Ankara Şubesi.	76
Tablo 14. T.C. Merkez Bankası.	77
Tablo 15. Ulus 100. Yıl Meydanı.	78
Tablo 16. Kurtuluş Savaşı Müzesi.	79
Tablo 17. Atatürk Bulvarı'nda Yer Alan Binaların Tablo Üzerinden Tarihsel Gösterimi.	84
Tablo 18. Atatürk Bulvarı'ndaki Binaların İşlev Analizi.	85
Tablo 19. Atatürk Bulvarı'ndaki Binaların Kimlik ve Üslup Analizi.	95
Tablo 20. Atatürk Bulvarı'ndaki Binaların Cephe ve Süsleme Elemanları.	98

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa No.

Resim 1. II. Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası.....	29
Resim 2. Gazi Üniversitesi Rektörlük Binası.....	30
Resim 3. Ankara Etnografya Müzesi.	30
Resim 4. Eski Ankara Adliye Binası.....	31
Resim 5. Ankara Sergi Evi ve Bankalar Caddesi, 1934.	32
Resim 6. Opera Binası, 1946.....	32
Resim 7. Mahmud Paşa Bedesteni.	42
Resim 8. İller (Belediyeler) Bankası Genel Müdürlük Binası.	43
Resim 9. Melike Hatun Camii Genel Görünüş.....	43
Resim 10. Kızılay Meydanı, Önde Güven Parkı, Arkada Bakanlıklar.....	45
Resim 11. Ankara Manzarası.	46
Resim 12. Ankara Millet Meydanı, Bankalar Caddesi.....	53
Resim 13. Türkiye İş Bankası Genel Müdürlük Kompleksi.	55
Resim 14. Eski Bankalar Caddesi Genel Görünümü.	56
Resim 15. Atatürk Bulvarı'nın Genel Görünümü.	57
Resim 16. Ankara Garı'nın Genel Görünümü.....	58
Resim 17. Ulus Meydanı'nda Zafer Anıtı'ndan, Ankara Garı'na Cumhuriyet Bulvarı.	59
Resim 18. Yunus Emre Enstitüsü Bulvar Cephesi.	87
Resim 19. Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi Girişi.	88
Resim 20. Ziraat Bankası Müzesi Girişi. (Sağda).....	88
Resim 21. Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi Cephe Süsleme Detayları.	89
Resim 22. Yunus Emre Enstitüsü Kubbe Detayı.	90
Resim 23. Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi Pencere Detayı.	91
Resim 24. Garanti Bankası Cephesi.	92
Resim 25. Ziraat Bankası Müzesi Ahşap İşlemeli Saçak Detayları.	93

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1. Lörcher Planı, Eskişehir ve Yenişehir'e Ait İmar Planı, 1924-25.....	49
Şekil 2. Ankara İmar Planı, Herman Jansen, 1928.	50
Şekil 3. Atatürk Bulvarı'nın Ankara Gar'ından Tasviri.	59
Şekil 4. Alan Çalışmasının Güzergâhı.	62
Şekil 5. Atatürk Bulvarı'nda Yer Alan Binalar ve Yapım Tarihleri.	63
Şekil 6. Atatürk Bulvarı'nda Yer Alan Binaların Cephe Çizimleri.....	84
Şekil 7. Atatürk Bulvarı'nda İncelenen Binaların İşlevi Analizi.....	104
Şekil 8. Atatürk Bulvarı'nda İncelenen Binaların Kimlik ve Üslup Analizi.....	104

KISALTMALAR

ASBÜ	: Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
D.D.Y.	: Devlet Demir Yolları
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
C.	: Cilt
E.T.	: Erişim Tarihi
Md.	: Müdürlük
n.	: No
PTT	: Posta Telefon Telgraf
res.	: Resim
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Sayısı
Şek.	: Şekil
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
vb.	: ve benzeri
yy.	: Yüzyıl

SÖZLÜK

Eklektizm: Seçmecilik. Mimarlıkta çeşitli tarihsel dönem ve stillerden unsurların bir araya getirilmesiyle oluşturulan bir tasarım yaklaşımıdır. Bu yöntem, farklı estetik ve kültürel öğeleri harmanlayarak benzersiz ve çok yönlü yapılar ortaya koyar.

Fasat: Binanın ön yüzü, cephe. Belirli bir iş veya uygulama alanında yapılan düzenlemeler veya düzeltmeler anlamına gelir. Yapılan değişiklikleri ve iyileştirmeleri ifade eder.

Levanten: Osmanlı Dönemi'nde Akdeniz bölgesinde yaşayan, genellikle Avrupa kökenli veya etkisi taşıyan kişilere verilen isimlerdir.

Sentaktik: Söz dizimsel. Dilbilimde cümle yapılarını ve kelimelerin cümle içindeki dizilişini inceleyen kavramdır. Mekânların ve yapısal elemanların düzenleniş biçimlerini, nasıl organize edildiğini ve bir araya getirildiğini ifade eder. Yapısal düzen ve organizasyonun analizi ile ilgili olarak kullanılır.

GİRİŞ

Mimari yapılar birer mekân olarak önemlidir ve sadece birer kütleden ibaret değildir. Geçmişi, geleceği, taşıdığı anlamları ve hikâyeleri mevcuttur. Bir anlamda toplumu yansıtır ve ait oldukları topluma değer katarlar. Bu yüzden her medeniyet tarihi süreçte dönüşüme mimariden başlamıştır ve mekânı yeniden tasarlamıştır. Anadolu, mekân olarak birçok medeniyete insanlık tarihi süresince kucak açarak Anadolu'nun mimari yapılar açısından çok çeşitli olmasını sağlamıştır. Günümüzde mimari yapılar üzerinden Anadolu'nun tarihi bir okuması yapılabilmektedir ve bu mimari yapılar o toplumların ideolojisi, kültürü, ekonomisi hakkında bilgi vermektedir. Cumhuriyet ilan edildikten sonra Anadolu, mekân olarak artık ulusal bir ideolojiye ev sahipliği yapmış ve Ankara üzerinden dönüşüme başlamıştır. O dönemde güncel bir mimariye ihtiyaç duyulması, sadece güncel değil, aynı zamanda Cumhuriyet'i temsil etmesi bakımından da işlevsel olması, ulus-devlet politikası, modernleşme gibi Cumhuriyet değerleri ile örtüşmesi gerekmektedir.

Bu süreçte sadece mimari yapı değil bu mimari yapıyı yaygınlaştıracak ve bununla bütünleşecek sosyal normlar, insan trafiği ve toplumsal dinamikler de gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında bütüncül bir planlama gerekmektedir. Kimliği yansıtacak ve aynı zamanda Cumhuriyet'in ve yeni dönem mimari anlayışın taşıyıcısı olacak binalar gerekmiştir. Ancak bu koşullar göz önünde tasarlanırsa tarihi ve kültürel olarak bir sembol haline gelebilir.

19. yüzyıl, Batı Mimarisi olarak adlandırılan; Historisizm'in ön planda olduğu ve önemli mekânlarda görüldüğü zamandır. Batılı anlayış yükseldikçe "içeriden" Batılı mimariye karşı tepkiler de artmış ve mimaride öz arayışı başlamıştır. Bu yaklaşım, bir yandan tarihsel mirası içine almaya, ondan kopmamaya bir yandan da ulus-devlet anlayışına uygun arayışlar birleştirilmeye çalışılmıştır. Bu arayışlar mimariye simetri ve aksiyel düzen, kubbe, kemer, sütunlar ve payeler, Türk üçgeni ve mukarnas, cephe süslemeleri (taş süsleme, kabartma, motifler), geniş saçak ve çıkmalar gibi özellikler ile yansımıştır.

Türklük ideoloji devletin şekillendiği ve beslendiği alan olmuş ve mimari de bu alandan etkilenmiştir. Ankara yeni başkent olma özelliğini öncelikle Osmanlı'dan farklılaşarak yapmıştır. Osmanlı'dan farklı olduğunu gösteren, Cumhuriyet inkılâplarına uygun yeni bir yaşamın ve yönetimin yansıtıldığı, yeni bir mimari anlayış gerekmiştir. Bu da mimarinin bir ideolojiyi yansıtmaktaki önemini veya rolünü ortaya koymuştur. Binaların barındırdıkları tüm özellikleri ile birer temsil olduklarını ve birer mesaj içerdiklerini göstermektedir.

Araştırmanın Amacı

Mimari ve onun üzerinden inşa edilen fiziksel çevre geçmişe tanıklık etmektedir. Binalar, dönemin sosyal, ekonomik, politik, kültürel ve estetik öğeleri hakkında bilgi vermektedir. Bu bilgilerin anlaşılabilmesi için de mimariye farklı açılardan; değişim, süreklilik, kimlik bakmak gerekmektedir. Bu bağlamdan hareketle çalışmanın amacı; Cumhuriyet modernleşmesinin önemli akslarından biri olan Ankara Atatürk Bulvarı'nı ve bulvarda yer alan binaları; değişim, süreklilik ve kimlik bağlamında ele almak ve incelemektir.

Geç Osmanlı Dönemi'nde başlayan ve Cumhuriyet ile devam eden modernleşme çabaları mimaride de etkisini devam ettirmiştir. Çalışmada Cumhuriyet ile birlikte başkent ilan edilen Ankara'nın ilk faaliyetlerinden biri olan Atatürk Bulvarı'nın inşa edildiği dönemde bulvarda yer alan cepheleri, modernleşme ile birlikte gelen yeni üslup arayışları olan I. Ulusal Mimari akım, II. Ulusal Mimari akım ile ilişkisini incelenmiş ve cephelerde kullanılan üslupları kimlik bağlamında irdelenmiştir.

Bulvarda incelenen binaların cephelerini; değişim, süreklilik ve kimlik bağlamında analizini yapmak cephelerin neyi temsil ettiğini incelemek, süreklilik ve değişim bağlamında geçmişten günümüze kronolojik okumasını yapmak çalışmanın temel amacıdır.

Araştırmanın Hipotezi ve Kapsamı

İnsanlık tarihinde toplumların ulaştığı teknolojik, kültürel, estetik ve ideolojik seviyenin en belirgin temsil alanı mimarlık, dolayısıyla üretilen binalar olmuştur. Binalarda, sınırlı sayıda insan tarafından kullanılan iç mekâna veya plana kıyasla, dış mekânın sınırlayıcısı olarak çoğunluğun algıladığı cephelerin, tercihlerin en görünür kılındığı ve yansıtıldığı bir araçtır.

Çalışmanın hipotezi; modernleşme, kendi içerisinde dönüşümler yaşayarak günümüze çeşitli alanlara etki ederek, değiştirerek gelmektedir. Bu bağlamda mekânsal pratikler yaşanan bu dönüşümlerden etkilenmiştir. Toplumda görülen siyasi, kültürel, ekonomik değişim mekânsal pratiklere de etki etmiş ve dönüşüm mekânlar üzerinden de gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, mekânsal pratikler dönemin egemen ideolojisinin ürünüdür. Cumhuriyet Dönemi'ndeki modernleşme çabaları, Osmanlı Devleti'nin Tanzimat Dönemi'nde başlayan modernleşmenin devamı olup dönemin ulus-devlet ideolojisine göre şekillenmiş ve Cumhuriyet “modern bir ulus” oluşturma projesiyle çeşitli alanlarda çalışmalar başlatmıştır. Bu bağlamda mimaride de ulusal kimlik oluşturulmuş ve modern kent mimarileri ulusal kimlik ile inşa edilmiştir. Ankara, Cumhuriyet Dönemi'nde başkent ilan edilince modern bir kent projesiyle ulusal kimlik bağlamında değişime uğramıştır. Bu bağlamda Atatürk Bulvarı değişimin ilk örneği olup ulusal mimarinin ve Cumhuriyet ideolojisinin de mekânsal pratiklerinden biri olmuştur. Çalışmanın kapsamı, Ankara Atatürk Bulvarı'nda yer alan binaların cephelerinin analizi üzerinden değişimi, dönüşümü, kimlik ve süreklilik bağlamında irdelenmesiyle sınırlandırılmıştır.

Araştırma Probleminin Ortaya Konulması

Cepheler; değişen politik, kültürel, ekonomik ve toplumsal kimlikleri yansıtır. Cumhuriyet Dönemi ile birlikte mimarlıkta cepheler, kimliğin önemli bir göstergesi olmuştur. Bu bağlamda, Ankara Atatürk Bulvarı'ndaki binaların cepheleri üzerinden modernleşme çabaları, mimari akımlarının etkileriyle toplumsal değişim, kimlik ve sürekliliğin nasıl yansıtıldığı sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmanın problemi, cephelerin bu süreçlerdeki rolünü ve temsil ettiği değerleri analiz ederek, mimarinin toplumsal ve kültürel değişimlere nasıl yanıt verdiğini anlamak olarak tanımlanabilir.

Araştırma Durumu ve Daha Önce Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi

Ankara Atatürk Bulvarı, Cumhuriyet'in bir anlamda mekânsal temsili olduğu için bu alanda çeşitli çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmada literatür araştırması yapılırken öncelikle Atatürk Bulvarı'ndaki bina analizleri üzerine yapılan çalışmalar araştırılmış ve bunun yanında bulvarı Cumhuriyet Dönemi Mimarisi içerisinde ele alan Ankara ve Türkiye genelinde yapılan mimari çalışmaların olduğu kaynaklar incelenmiştir. Bu değerli çalışmaların analizi geçmişten günümüze listelenmiştir:

1976 yılında Üstün Alsaç'ın yayımladığı “Türkiye'deki Mimarlık Düşüncesinin Cumhuriyet Dönemindeki Evrimi” adlı doktora tezinde, Cumhuriyet Dönemi'ndeki Türk mimarlığının düşünce ürünlerini incelemiştir. Türk mimari düşüncesinin gelişim sürecini; Tanzimat Dönemi modernleşmesi, Batılılaşma, Türklük düşüncesi, Cumhuriyet'in ilanıyla ortaya çıkan yeni yönetim bağlamında ele almış ve Türk mimarisinin şekillenmesinde bu öğelerin etkisini ve ilişkisini irdelemiştir. Bu doğrultuda ortaya çıkan I. Ulusal Mimari akım ile inşa edilen binaları incelemiştir. Bu binalar arasında Ankara'da yapılan binalar da mevcuttur.

1981 yılında Fehmi Yavuz'un yayımladığı “Başkent Ankara ve Jansen” adlı makalede, 1927 tarihinde Hermann Jansen tarafından Ankara'nın imarı için sunulan plan incelenmektedir. Ankara, başkent olduktan sonra modern şehir kurma çabalarının önemli planı olan Jansen'in Ankara imarını modernleşme üzerinden ele alıp incelemiştir.

1984 yılında Metin Sözen'in yayımladığı “Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı” adlı kitabında daha çok görsellere yer veren yazar, mimarlığın özellikle de son 60 yılını incelemiştir. I. Ulusal Mimarlık akımı ile II. Ulusal Mimarlık akımını ele alarak Cumhuriyet Dönemi binalarını bu üsluplar çerçevesinde incelemiştir.

1987 yılında Ali Cengizkan'ın yayımladığı “Ankara Ankara Güzel Ankara”, kitabında; 2002'de yayımladığı “Kurgu, Tasarım ve Kullanım: Cumhuriyet Dönemi Kamusal Mekânları için Bir Çalışma Programı, Başkent üzerine Mekân Politik Tezler: Ankara'nın Kamusal Yüzleri” makalesinde 2004'te yazdığı “Ankara'nın İlk Planı 1924-1925 Lörcher Plan” adlı kitabında, Ankara'nın geçmişten günümüze tarihsel süreç içindeki değişimleri ve bu değişimlerin toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasi

değişimlerle ilişkisini ele almıştır. Ankara'nın Cumhuriyet ile birlikte başkent ilan edilmesini, kentin modernleşme ve ulusallaşma planları doğrultusunda nasıl şekillendiğini ve bu şekillenmenin temsili olan binalara nasıl yansıdığını ele almıştır.

1991 yılında Ayşe Sıkıçakar'ın yayımladığı “Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi, Giriş Cepheleri Analizi” yüksek lisans tezinde, I. Ulusal Mimarlık akımının ortaya çıkmasını sağlayan toplumsal değişimleri ele almış ve bu toplumsal değişimlerin mimariye üslup olarak nasıl yansıdığını incelemiştir. Bu doğrultuda hem İstanbul'da hem Ankara'da I. Ulusal Mimari akım ile inşa edilen binaları analiz edip cephe özelliklerini çalışmıştır.

1993 yılında Gönül Tankut'un yayımladığı “Bir Başkentin İmarı” adlı kitabında Cumhuriyet'in ilanıyla Ankara'nın kurulma sürecini ele almaktadır. Ankara'nın ilk kurulma süreçlerini eleştirel bir bakışla ele almış, “yetersiz”, çalkantılı” olarak nitelmiştir. Ankara'nın inşasının devlet ölçeğinde ve denetiminde olduğunu söyleyip siyasal alanla ilişkisini incelemiştir. Bu doğrultuda Ankara binaları ve Atatürk Bulvarı binaları hakkında da bilgi aktarmaktadır.

1998 yılında İlhan Tekeli'nin yazdığı “Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi'nde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması” adlı kitabında geçmişten günümüze kent planlamasını geniş kapsamlı bir şekilde ele almıştır. Türkiye'de kent planlamasının tarihi köklerini, I. Dünya Savaşı Dönemi'nde kent planlamasını, Nasyonal Sosyalistler'den kaçıp Türkiye'ye gelen mimarların katkısını, kent planlamasının kurumsallaşması ve ortaya çıkan sorunları çeşitli alt başlıklarla ele alıp incelemiştir. Kitapta I. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan kent planlamalarında Ankara ve Ankara'nın başkent ilan edilmesiyle modernleşme çabaları doğrultusunda kentleşme sürecini ele almıştır.

1998 yılında Özcan Altaban'ın yayımladığı “Cumhuriyet'in Kent Planlama Politikaları ve Ankara Deneyimi” makalesi, Cumhuriyet'in ilanıyla Ankara'nın başkent ilan edilmesiyle şehrin nasıl şekillendiğini incelemiştir. Kent imar planlarını, kamu binaları için yapılan yarışmaları, projeleri ve planları ele almış ve kentin bu çalışmalarla yeniden, nasıl şekillendiğini incelemiştir. Ankara'nın “Cumhuriyet şehri” olmasının süreçlerini analiz etmiştir.

2000 yılında Gülsüm Nalbantoğlu'nun yayımladığı “1928-1946 Döneminde Ankara’da Yapılan Konutların Mimarisinin Değerlendirilmesi” makalesinde, Cumhuriyet kurulduktan sonra şekillenen kentleşme planlarıyla birlikte inşa edilen binalar ve bu binaların döneminde ortaya çıkan üslup özellikleriyle ilişkisini incelemiştir. Cumhuriyet Dönemi Ankara’sını, mimari anlayışını I. Ulusal Mimari akım, II. Ulusal Mimari akım ve modernleşme ile ele almıştır.

2002 yılında Sibel Bozdoğan’ın yayımladığı “Modernizm ve Ulusun İnşası Erken Cumhuriyet Türkiye’sinde Mimari Kültür” adlı kitabında mimarlık ve politika arasındaki ilişkiyi incelemiş, mimarinin sadece birer yapıdan ibaret olmadığını değişimin temsili olduğunu iddia etmiştir. Kitapta, 1908’de başlayıp 1950’lere kadar süren Türk mimarisinin gelişimini ele almaktadır. Mimariyi millileştirme çabalarını anlatarak ortaya çıkan I. Ulusal Mimari akımı, II. Ulusal Mimari akımı politik iradeler üzerinden nasıl şekillendiğini inceler. Bu doğrultuda Cumhuriyet ile birlikte başkent ilan edilen Ankara’yı ve Ankara mimarisini de ulus inşası ile ele alıp analiz etmiştir.

2002 yılında İnci Yalım’ın yayımladığı “Ulus Devletin Kamusal Alanda Meşruiyet Aracı: Toplumsal Belleğin Ulus Meydanı Üzerinden Kurgulanma Çabası” adlı makalede Cumhuriyet’in modern bir şehir kurma çabasını ve bunun üzerinden temsili olan Ankara ve Ulus Meydanı’nı incelemiştir. Çalışmasında Ankara’nın 1950’li yıllara kadar politika ile şekillendiğini iddia etmiş ve bunun yanında modernleşmenin, Batılılaşmanın da etkili olduğunu tespitini yapmıştır.

2008 yılında Feryal Aysın Koçak yayımladığı “Atatürk Bulvarı’nın Toplumsal ve Mekânsal Üretimi” adlı doktora tezinde, mekânın toplumsal olarak üretildiğini ve şekillendiğini iddia eder. Tezin temelini Lefebvre’nin “mekân üretimi” kavramı çerçevesine yerleştiren Koçak, Atatürk Bulvarı’nın politikanın ve ulusal kimliğin mekânsal temsili olduğunu iddia eder. Bulvarın Cumhuriyet ile birlikte inşa edilmeye çalışılan kimliğinin temsili olduğunu ve bu yüzden bulvardaki binaların kimliği temsil ettiğini dair tespitlerde bulunur.

2009 yılında Ezgi Abacı’nın yayımladığı “Ankara Atatürk Bulvarı’ndaki Kentsel Kimlik Öğeleri İçin Lokal Kullanıcıların Algısal Değerleri” adlı yüksek lisans çalışmasında, Atatürk Bulvarı’nın kentsel kimlik algılamasının yerel kullanıcılar ile anket düzenleyerek oluşturmuştur. Böylece Cumhuriyet ile birlikte inşa edilen kimlik

alışmalarının sonucunda yapılan Atatürk Bulvarı'nın yereldeki kullanıcılar tarafından nasıl algılandığı ve imgelendiğine bakılarak pratikteki karşılığı incelenmiştir.

2009 yılında Bülent Tanju'nun yayımladığı “Sedad Hakkı Eldem Notları” adlı makalesinde Cumhuriyet Dönemi'nin önemli mimarlarından olan Eldem ve onun mimarisi üzerine detaylı analizlerde bulunmuştur. Eldem'in milli üslup oluşturma çabalarını, “tartışmalarını” da gözeterek o dönem Ankara ve İstanbul'da tasarladığı binaları incelemiştir. Dönemin mimari tartışmalarının önemli ismi olan Eldem ve onun binaları üzerinden Cumhuriyet mimarisini analiz etmiştir.

2010 yılında yayımladığı İnci Aslanoğlu'nun “Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı” başlıklı kitabında mimariyi ekonomi politik bağlamda ele almıştır. Bu yüzden 1923-1932 yıllarını liberal ekonomi olarak, 1932-1938 yıllarını devletçi ekonomi olarak ayırmış ve mimariyi de değişen politikalar doğrultusunda incelemiştir. Aslanoğlu, temel iki ayrımı yaptıktan sonra mimariyi sadece ekonomi değil dönemin sosyal, kültürel ve üslupsal özellikleriyle de incelemiştir. Ele alınan tarih aralığındaki kamu binaları ve konut mimarlığını analiz etmiştir. Cumhuriyet ile birlikte hızlanan modernleşme çabalarında binalarda I. Ulusal Mimari akım, II. Ulusal Mimari akım görüldüğünü iddia etmiştir. Bu kapsamda kitapta incelediği tarih aralıklarında Ankara'daki kamu binalarının analizini yapmıştır.

2015 yılında Mehmet Tunçer'in yayımladığı “Ankara'da Şehir Kimliği ve Mimariye İlişkin Bazı Görüşler” adlı makalesinde Ankara özelinden kent kimliği oluşturma süreçleri ve bu süreçlerin hangi araç ve yöntemlerle gerçekleştiğini incelemiştir. Kent kimliğinin oluşması için çevresel ve yapısal ögeler, anıtsal yapılar, alışveriş mekânlarına bakmak gerektiğini iddia etmiştir ve bu kapsamda Cumhuriyet Dönemi kent kimliğinin inşasında ulusal kimliğin öne çıktığının tespitini yaparak Ankara'da yer alan I. Ulusal Mimari akım ile inşa edilen binaları kimlik üzerinden açıklamıştır.

2017 yılında Sevcan Güleç Solak'ın “Mekân-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış” doktora tezi çalışmasında insan ve çevre ilişkisi üzerinden insanın mekânı kullanma biçimi ve mekânı anlamlandırma biçimi üzerine inlemelerde bulunmuştur. Bu doğrultuda kimlik inşasının mekân üzerinden de kurgulandığını ve

mekânın zamanla kimliğin temsili haline geldiğini iddia etmiştir ve çalışmasında kimlik kavramı üzerinde durmuştur.

2018 yılında Esra Yıldız ve Özge Parlak'ın yayımladıkları “Birinci Ulusal Mimarlık Kamu Yapıları” adlı makalede Geç Osmanlı Dönemi’nde II. Meşrutiyet ile başlayıp 1930’lu yıllara kadar devam eden I. Ulusal Mimarlık akımını ve bu akım ile inşa edilen kamu binalarını ele almışlardır. Tarih olarak bu dönemde Ankara’da ve Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan kamu binalarını da I. Ulusal Mimarlık akımı kapsamında incelemiştir.

2019 yılında Günce Uzgören’in yayımladığı “Ankara Atatürk Bulvarı’ndaki Mimari Mimarısın Korunması” adlı yüksek lisans tezinde, bulvardaki değişimin temsili olan binaları ele alıp incelemiştir. 1923’te Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte hızla kentleşen Ankara, Atatürk Bulvarı özelinde örnek bir şehir inşa etmiştir. Bu inşa Tanzimat’la gelen modernleşme ve Cumhuriyet ile gelen kimlik inşasının birlikte yürütülmesiyle olmuştur. I. Ulusal Mimari akım ile inşa edilen bulvardaki binaların günümüz için birer kültür varlığı olduğunu ve korunması gereken binalar olduğunun tespitini yapmıştır. Atatürk Bulvarı’nın toplumun dönüşümüne tanıklık ettiğini iddia ederek bu tanıklığı ve binaların önemini vurgulamıştır.

2020 yılında İlkay Komi’nin “İmgelerin Hafızadaki Yeri ve Kent İdeolojileri: Ankara Atatürk Bulvarı Örneği” adlı yüksek lisans tezi çalışmasında, kentin fikirlerin bir temsili olduğu tespitinden yola çıkarak Atatürk Bulvarı’nın neyi temsil ettiğini analiz etmiştir. Kamusal alan olarak ele aldığı Atatürk Bulvarı’ndaki binaların insan bilincinde ritüel oluşturduğunu iddia ederek bu ritüellerin temsilinin tespitini yapmıştır. Binaların tarihi süreç içerisinde yeniden üretilerek kolektif belleğimizi şekillendirdiğini iddia etmiştir. Bu bağlamda bulvar üzerindeki binalar ve kolektif bellek üzerindeki inşası ele alınmıştır.

2019 yılında Serhat Ulubay’ın yayımladığı “Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde ‘Moderni Millileştirme’ Çabasının Sorgulanması” adlı makalesinde Cumhuriyet Dönemi’ndeki üslup denemelerini, dönemin önemli mimarlarının “tartışmaları”nı da ele alarak incelemiştir. Modern üslup, Batı tarzı üslup, geleneksel Osmanlı üslup ve ulusal üslup kavramları çerçevesinde mimarının milli üslup oluşturma çabasını incelemiştir.

2022 yılında Buse Baloğlu'nun "Modern Mirasın Pencere Detaylarının Korunmasında HBIM: Ankara Atatürk Bulvarı ve Cumhuriyet Caddesi Üzerindeki Erken Cumhuriyet Dönemi Kamu Yapıları" adlı yüksek lisans tezinde, Atatürk Bulvarı'ndaki binaları mimari miras olarak ele almış ve korunmasına yönelik çalışmaları incelemiştir. Çalışmada HBIM'i (Heritage/Building Informaion Modelling, Miras/Tarihi Yapı Bilgi Modellemesi) kullanmıştır, hem Atatürk Bulvarı hem de Cumhuriyet Caddesi üzerinde yer alan binaları çalışma konusuna uygun olarak seçilen pencerelerini karşılaştırmalı şekilde incelemiştir.

Tanıtıldığı üzere, genelde başkent Ankara'nın kentsel planlaması konusunda, özelde Atatürk Bulvarı'ndaki belli dönemlere ait binalar ile ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların hepsinde ortak düşünce; bulvarın Cumhuriyet'i temsil eden bir mekân olmasıdır. Bu çalışma da sadece Atatürk Bulvarı özelinde değişim, kimlik, üslup ve süreklilik bağlamında ele alınmış ve bu kavramların birbiriyle ilişkisi önemsenerak incelenmiştir.

Bulvardaki binaları; kimlik, üslup ve süreklilik bağlamında analizini yapmak Atatürk Bulvarı'nın bütünsel bir okumasını yapmak daha önce yapılan araştırmalara, tartışmalara, cepheyi anlama ve yorumlama bağlamı içerisinde ışık tutacak ve Atatürk Bulvarı özelinde yapılmış bir çalışma olarak literatüre katkı sağlayacaktır.

Çalışma Planı

Çalışmanın kavramsal çerçeve ve vaka analizi olmak üzere iki boyutu vardır. İlki; değişim, süreklilik ve kimlik kavramlarının tartışıldığı kavramsal çerçevedir. Bu aşamada literatür taramasından yararlanılmıştır. Kavramları değerlendirmek üzere, toplumsal, kültürel, kimlik değişimi, ideolojik değişim, ekonomik değişim gibi alt başlıkları ile detaylandırılmıştır. Süreklilik kavramı; işlevsel süreklilik, ekonomik süreklilik, üslupsal süreklilik alt başlıkları ile incelenmiştir. Kimlik kavramı; toplumsal ve kültürel kimlik ve kent kimliği alt başlıkları ile ele alınmıştır. Literatür araştırması aşamasında tarihsel belgeler, akademik makaleler, kitaplar ve diğer kaynaklar üzerinden mevcut bilgiler derlenmiş, tezde bu çalışmaların kısa birer değerlendirmesi yapılmıştır.

Çalışmanın ikincisi boyutunu alan araştırması oluşturmuştur. Yerinde tespit ve gözlemlere dayanarak; belirlenen binaların veya bölgelerin yerinde incelenmesi, fotoğraflama ve belgeleme metotları ile vaka analizi gerçekleştirilmiştir. Vaka analizi bölümünde nicel araştırma tekniklerinden olan yapılandırılmış (denetimli) gözlem tekniği kullanılmıştır. Bu gözlemde standartlaşmış veri toplama yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama aracında nelerin gözlemleneceği, nasıl gözlemleneceği ve bunların nasıl kayıt altına alınacağı önceden hazırlanan çizelgelerle gerçekleştirilmiştir. Bu amaca uygun olarak, gözlem tabloları oluşturulmuş ve her binanın cephe özellikleri bu tabloya, önceden listelenen verilere göre işlenmiştir. Vaka analizine konu olan Atatürk Bulvarı'ndaki binalar, girişler, pencere-duvar gibi, doluluk boşluklar, sütun elemanları, bezemeler, saçaklar vb. unsurlarıyla cephe, farklı dönemlerde yapılmış mimari tasarımların karşılaştırılması ve analizi gerçekleştirilmiş, yorumlamaya uygun tablolar haline getirilmiştir.

Vaka çalışmasının son aşamasında bulguların değerlendirilmesi yer almıştır. Ankara Atatürk Bulvarı'nda yer alan binaların, yukarıda belirtilen kriterler gözetilerek tabloya çevrilen ve analizleri yapılan cepheleri, yine çalışmanın ilk bölümünde belirtilen kuramsal çerçeveyi oluşturan kavramlar üzerinden yorumlanması bulguların değerlendirilmesi bölümünde yer verilmiş ve çalışmanın sonuçlarının ifade edilmesine zemin hazırlamıştır.

1. MİMARLIKTA DEĞİŞİM, SÜREKLİLİK VE KİMLİK KAVRAMLARI

Mimarlıkta değişim, süreklilik ve kimlik araştırması; mimari pratiklerin ve binaların zaman içinde nasıl evrildiğini, kültürel ve tarihsel kimliklerin nasıl korunduğunu ve değiştiğini incelemeyi amaçlamıştır. Bu araştırma alanı, çeşitli dönemlerde ve bölgelerde mimari tasarımların nasıl şekillendiğini, hangi etkenlerin bu tasarımları etkilediğini ve bu süreçlerin toplumsal, kültürel ve politik dinamiklerle nasıl etkileşime girdiğini anlamaya çalışmaktadır.

Geçmişten günümüze binalar sadece fiziksel gereksinimleri karşılamak için yapılmamışlardır aynı zaman da yapıldıkları dönemin kültürel, politik, estetik, teknolojik açıdan birer temsil aracı da olmuşlardır. Özellikle cepheler, binaların bütün bir özelliği içinde bulunduğu dönemin sosyal, siyasal, kültürel yapısı, estetik tercihleri, gelişmişlik düzeyi ve ekonomisi hakkında bilgi vermektedir. Bir dönemin mimarisini ve tarihsel süreç içerisindeki yerini anlamak için mimari; değişim, süreklilik ve kimlik kavramları ile birlikte değerlendirilmelidir.

1.1. Değişim Kavramı

Tarihi süreç içinde yaşanan bütün farklılaşmalar “değişim” adı altında değerlendirilebilir. Değişim, zaman içerisinde toplumların yaşadığı siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik gelişmeler ile birlikte ortaya çıkar ve her alanda kendini hissettirir. Değişim olgusu, birkaç başlık altında incelenebilir:

- a) Toplumsal ve kültürel değişim.
- b) Farklı kültürlerin etki ettiği mimari stiller üzerindeki kültürel etkileşimler.
- c) Yeni malzemelerin ve inşaat tekniklerinin mimariyi etkilediği teknolojik ilerlemeler.
- d) Geleneksel mimariden modern mimariye geçiş süreçlerinin izlendiği modernleşme ve küreselleşme başlıkları altında tanımlanabilir (Turan, 1990, s. 58).

1.1.1. Toplumsal ve Kültürel Değişim

Kültür; bilgi, sanat, inanç, gelenek ve göreneği de kapsayan karmaşık bir kavramdır (Turan, 1990, s. 62). Marks, kültürü doğanın dışında insanların ürettiği her şey şeklinde tanımlamıştır (Erez, 2003, s. 20). Dolayısıyla, insanların ortaya çıkardıkları kültürden bağımsız düşünülemez. Giddens, sosyal değişimin üç önemli ögesi olduğunu ifade etmektedir; fiziksel çevre, politika ve kültürel öge (Saygın, 2016, s. 72). Değişimin anlaşılması isteniyorsa bu üç öge ile birlikte okumak gerektiğini ifade etmiştir (Yazıcı, 2013, s. 1492). Sahip olunan dünya görüşü, toplumun yaşam biçimini etkilemiştir. Mekânlar da kültürel değişime paralel olarak şekillenmiştir. Bu durum, günümüzde mimari ögeler değişim hakkında bilgi sunmaktadır.

Kültürü etkileyen faktörler; politik, ekonomik ve coğrafi koşullardır (Saygın, 2016, s. 75). Özellikle coğrafi koşullar mimaride kullanılan malzemeden başlayarak birçok unsura etki etmektedir. Bu durum, mimari yapıların bölgeden bölgeye değişkenlik göstermesine yol açmıştır (Kent, 1990, s. 66). Mimari yapılar inşa edildiği fiziki çevre hakkında da bilgiler sunmaktadır. Bir anlamda kültür, çevreyi şekillendirirken var olan toplumun kimliğini yansıtmaktadır. Kültürel bileşenler zaman içinde çeşitli sembollere dönüşür ve bu semboller mimari yapılar içinde zamanla kendisini gösterir (Aydınlı, 1992, s. 35). Mimari yapılar bir yönüyle kültürün nesnesi konumundadır. İşlevsel yanlarının dışında taşıdığı bir anlam ve temsil ettiği bir kültürel yapı, kimlik vardır. Kültürel kodlar, değişimler mimarinin değişimini de etkilemiştir ve yenilikler mimari üzerinden okunabilmektedir.

Kültür durağan değildir, etkileşimler sonucunda değişime uğramıştır. Bunun en etkili faktörlerinden biri de kentleşmedir. Farklı yerlerden göç alan mekânlar zaman içinde değişime uğramıştır. Bu değişimi açıklayabilmek adına “kent folkloru” denilen bir kavram oluşturulmuştur. Birbirinden farklı kültürel dokuya sahip bireylerin aynı yerde buluşması ve etkileşimi yeni bir kültür ortaya çıkarmaktadır (Erdoğan, 2016, s. 21). Böylece geleneksel kültür ile kent kültürü karşı karşıya kalıp aynı zamanda birbiriyle etkileşime geçerek yeni bir kültür yaratmaktadır. Genellikle, kent kültürü egemen olmakta ve geleneksel kültür, kent kültürü içinde yavaş yavaş erimektedir. Bu değişim kentleşmenin her alanında görüldüğü gibi mimari alanda da görülmektedir (Erkan, 2010, s. 75). Kent topografyasına uygun mimari yapılar ve çevre düzenlemesi

ortaya çıkmaktadır. Örneğin, kentleşmenin hızlı ve yoğun olduğu yerlerde ve dışarıdan çok göç alan kentlerde insanları kente sığdırabilmek adına çok fazla ailenin bir arada yaşayabildiği toplu konutlar ya da binalar inşa edilmiştir. Anlaşılabileceği üzere mimari alan, kültürel değişimden ve toplumsal dönüşümden direkt olarak etkilenen bir alandır ve diğer bakış açısıyla aynı zamanda mimari, kültürel ve toplumsal dönüşümün sembolü olmuştur.

Mimarlıktaki değişimi tek başına incelemek, onu bağlamından koparacak ve eksik kılacaktır. Anadolu’da mimarideki değişim, Osmanlı’daki modernleşme çabalarının bir parçası olmuştur. Bu yüzden mimarideki değişimi anlamak için öncelikle Osmanlı’daki ve Türkiye’deki modernleşme süreçlerine bakmak gerekmektedir.

Türkiye’de modernleşme süreci Cumhuriyet ile başlamamış Osmanlı’daki modernleşme sürecinin devamı olarak, ancak yeni anlayışa uygun olarak devam etmiştir. Modernleşme süreci Osmanlı’nın son dönemlerinde başlayan ve Batılılaşma olarak da algılanan bu süreç uzun zaman devam etmiştir (Alkış, 2015, s. 25). Modernleşme çabası, farklı tartışmalar olsa da Tanzimat Dönemi’nde Osmanlı’nın Batı’nın üstünlüğünü kabul edip yenilik arayışlarıyla başlamaktadır (Alkış, 2015, s. 29). Batı’nın üstünlüğünün kabul edilmesi ve ilk etapta Batı’yı yakalamak üzerine yapılan çalışmalar dolaylı olarak Batılılaşma sürecini de başlatmıştır (Alkış, 2015, s. 29). Çünkü modernleşme çabası “geri kalmışlık” olgusundan ortaya çıkmakta idi (Alkış, 2015, s. 29). Tanzimat Fermanı’yla Batılılaşma, devlet politikası haline gelmiş ve modernleşme Batı’nın yöntem ve araçlarıyla gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Modernleşme süreci tek boyutlu gerçekleşmemiştir. Çünkü değişimi sadece bir yapıya uygulamak yeterli değildir, değişimi toplumun her alanında başlatmak gerekmektedir. Ancak “Batılılaşma” olarak adlandırılan süreçte değişim, ilk etapta önceliklere göre olmuş ve değişimin askeri alandan başlamasına neden olmuştur. Çünkü Osmanlı geri kalmışlığın etkisini özellikle askeri alanda hissetmiş ve daha fazla kayıpların yaşanmaması için bu alanda modernleşme gerçekleştirmeye başlamıştır (Kantar, 2019, s. 370).

Mühendishane-i Bahri Hümayun, Mühendishane-i Berri Hümayun ve Mızıka-yı Humâyun bu süreçte açılan kurumlar olmuştur. Askeri alandaki yenilik daha sonra

maliye ve ilmiye alanında da görülmeye başlanmıştır. Yeni Osmanlılar olarak adlandırılan sonraki dönem ise I. Meşrutiyet ve II. Meşrutiyet ile birlikte Osmanlı'da modernleşme ya da diğer bir adı ile Batılılaşma çabaları olarak devam etmiştir. Bu değişimlerin bir de toplumsal ayağının olduğunu belirtmekte ve yaşanan değişimlerin ya da yeniliklerin çoğu zaman toplum tarafından hemen benimsenmediğini, toplumsal bir dirençle karşılaşıldığını dile getirmektedir (Bulut, 2011, s. 185-190). Osmanlı'daki modernleşme süreçleri ile birlikte özellikle Türklerin karar alma mekanizmalarında önemli yere sahip olduklarını ve görev aldıklarını, bunun da milliyetçilik hareketlerini ortaya çıkardığını iddia etmektedir. Bu hareketin öncülerinden biri olarak görülen Ziya Gökalp modernleşmeyi Türk kimliğini esas alarak yorumlamış ve bir anlamda Türk modernleşmesini savunmuştur. Bunu, modernleşmenin Batılılaşmadan da, mümkün olabileceğini savunarak ve bu konuda bilimsel çalışmalar, tezler yazarak dile getirmiştir (Gökalp, 1976, s. 46).

Şerif Mardin, Batılılaşmanın tarihini 17. yüzyıl sonlarına dayandırmaktadır. Ona göre bu çaba iki yüz yıl kadar Türk tarihinin temel konusudur. Mardin bu kapsamda Yeni Osmanlılara ve Jön Türklere dikkat çekmiş, özellikle de ilk dönemde modernleşmenin ya da Batılılaşmanın “şekilcilik” üzerinden ilerlediğini iddia etmiştir. Modernleşmenin yayılabilmesinde özellikle yollar ve haberleşme çok önemli olmuştur. Bu yüzden yeni yollar yapılmış, posta, telgraf ve gazete gibi haberleşme araçları genişletilmiştir. Özellikle de gazeteler bilginin yaygınlaşması için çok önemli araçlar olarak görülmüştür. Mardin'e göre modernleşme önünde iki büyük engel olmuştur. Bunlar; geleneksel yapılar ve din temelli eğitimidir (Mardin, 1991, s. 18).

Mardin, modernleşmenin ilk zamanlarının “taklit” tarzında olduğunu ileri sürmektedir. Mardin, bu durumu: “Batılılaşma çabası, Batı uygarlığının maddi yönlerine tutkunluk ve bu hareketleri kötü ve günahkâr olarak damgalayan bir halk kitlesi” (Mardin, 1991, s. 68) ekseninde ele almıştır. Bu da Batılılaşmanın temel de halk tabanındaki tepkilerine neden olmuştur. Mardin'e göre modernleşme çabası Osmanlı'nın yıkılışı ile son bulmamış Cumhuriyet ile devam ettirilmeye çalışılmıştır. Bu yüzden modernleşmeyi Cumhuriyet ile birlikte ele almak modernleşme çabası eksik ve yanlıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde “yüksek medeniyetler seviyesine” ulaşabilme amacı olarak devam ettirilmiştir. Cumhuriyet yönetimi, modernleşme

konusunda halk adına daha çok söz sahibi olmuştur. Şerif Mardin, Tanzimat ile başlattığı modernleşme sürecini çok partili döneme kadar getirmektedir.

Tanzimat'ta olduğu gibi Cumhuriyet Dönemi modernleşme süreci birçok yazarın romanlarına konu olmuştur. Bunlardan biri, Cumhuriyet Dönemi'nin önemli yazarlarından Yakup Kadri Karaosmanoğlu'dur.

Karaosmanoğlu'nun 1932 yılında yayınlanmış olan "Yaban" adlı romanı diğer romanlarından farklıdır. Yazar, modernleşmeyi, diğer romanlarında daha çok İstanbul'da Batı ile temas eden kişiler üzerinden ele alırken "Yaban" romanında modernleşmeyi, Batı ile teması olmayan taşrada yaşayan insanları ele alarak Anadolu insanı üzerinden kurgulamıştır. Romanda asker olan ve Batı'yı, Batı kültürünü bilen Ahmet Celal'in Anadolu'da bir köye yerleşmesi ile bir anlamda "aydın-halk" çatışması ortaya çıkmaktadır. Ahmet Celal, köylüler tarafından benimsenmez ve dışlanır. Bu durum aynı zamanda, Batılı ve modern olanın da dışlanmasıdır. Ahmet Celal, taşrada karşılaştığı insan ilişkilerini ve yaşadığı duyguları; "Türkiye'nin aydın sınıfı gerçekten bu toplumun kaynağı mıdır? Eğer öyle ise bu Salih ağalardan, Bekir çavuşlardan, İsmaillerinden, Zeynep kadınlarından benden bir şey bulunması gerekmez miydi? Oysa ben burada hayvanlara insanlardan daha yakınım. Onları tiksirmeden, şefkatle sevmesini biliyorum, bu sevgim onlara geçebiliyor" (Karaosmanoğlu, 1995, s. 85) sözleri ile tarif etmektedir. Karaosmanoğlu, roman boyunca Türk aydını ile halk arasındaki uçuruma dikkat çekmekte ve halkın ya da taşrada yaşayan insanların modernleşmeyi benimsemekten çok uzak olduğunu, reddetme hatta yer yer nefret etme derecesinde olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Anlaşılabileceği üzere yazar, Cumhuriyet Dönemi'nde modernleşmenin çok da kolay gerçekleşmediği ile ilgili fikir vermektedir.

Modernleşmenin önemli noktalarından bir diğeri olan mimari alanda da modernleşme Osmanlı'daki değişim çabaları ile birlikte başlamıştır. 20. yüzyılın önde gelen Türk Mimarı Sedad Hakkı Eldem'e göre Türkiye'deki mimarinin modernleşmesi mecburiyettendir. Çünkü ona göre Cumhuriyet kurulduktan sonra uluslaşma sürecinin hızla inşası için dışarıdan yani Batı'dan çok fazla yabancı getirilmiş ve modernleşme çalışmaları başlamıştır. Gelen yabancı uzmanlar genellikle kendi ülkelerindeki bilgi, tecrübe ve deneyimlerine uygun binalar inşa

etmiştir. Eldem bu durumu, “hızla” modern ulus olmaya çalışan hükümetin gözden kaçırdığı bir unsur olarak değerlendirmiştir. Eldem’e göre 1930’lara kadar devam eden bu dönem daha sonra yerini “Milli Mimari” veya “Ulusal Mimari” olarak adlandırılan başka bir arayışa bırakmıştır. Bu anlayışa göre; milli olanı inşa edebilmek her alanda gerekmektedir. Cumhuriyet’in ilk yıllarında ise mimari, genellikle Almanya ağırlıklı olmak üzere Avrupa’dan gelen yabancı mimarların eliyle şekillenmiştir, var olan Türk mimarlar ise yine bu yabancı mimarların eğitimine tabi oldukları için onlar da Batı tarzının etkisindedir. Eldem bu durumu: “Bizde ise ekserisi Germen kültürünü taşıyan ecnebi mimarlar, yerli bir üslup aramak yoluna gitmedikleri gibi, kendi kültürlerini buraya aynen taşımışlar, hatta yeni nesil Türk mimarlarını dahi kendi tesirleri altına almış olduklarından, memlekette yeni mimari üslubu üzerinde araştırma yapılması hususunu geciktirmiştir” (Eldem, 1939, s. 221) şeklinde ifade etmektedir. Eldem Ankara özelinde de aynı problemin devam ettiğini, yabancı mimarların Ankara’nın çeşitli yerlerinde kendi mimari tarzları ile binalar yaptığını ve bunun da üslup arayışına zarar verdiğini iddia etmektedir (Eldem, 1943, s. 119). Eldem, ifadelerinde birkaç soruna dikkat çekmektedir. Bunlardan biri, Batı tarzında bir modernleşmenin, içinde geleneksel olanı barındırmaması, durumun uzun bir süre devam etmesi ve Türk mimarlarının önünün açılmaması, bundan kaynaklı olarak milli mimarinin oluşamaması. Bu durum o dönemi ve Türkiye’deki mimarlık pratiğinin gelişiminin anlaşılabilmesi için önemli bir noktadır.

Bozdoğan’a göre, gerek Erken Cumhuriyet Dönemi’nde gerek sonrasında Anadolu’daki mimari eserler ilgi görmüş ve incelenmiştir. Buna Ernest Egli’nin “Osmanlı Altın Çağı’nın Mimarı Sinan” adlı çalışmasını, Bruno Taut’un Süleymaniye incelemelerini örnek göstermektedir (Bozdoğan, 2002, s. 53). Josep Lluís Sert, Ernesto Peresutti ve Sedat Hakkı Eldem’in mimarlık konusunda; modern gelişmeleri direkt almak yerine onu içinde bulunduğu gelenekle harmanlayarak oluşturmak gerektiği konusundaki benzer düşünceleri Avrupa başta olmak üzere milliyetçiliğin yükseldiğinin ve milli bir mimari yaratmanın gerekliliğini göstermektedir (Bozdoğan, 2009, s. 14-23). Eldem’in “Geleneksel olan, rasyonelliği ve fonksiyonelliği ile çoktan ‘modern’dir; o halde modernleşme yabancı ve ithal bir şey değil, zaten bizim olan bir şeydi” söyleminden yola çıkarak, Eldem’in Türk Evi’ni

modern olarak değerlendirdiğinin bir göstergesi olarak iddia etmiştir. Bozdoğan, mimarlığın sadece biçimden ibaret olmadığını, ona daha geniş açıyla bakılması gerektiğini, siyasi, kültürel ve sosyal açıdan birlikte değerlendirilmesi gerektiğini iddia etmiştir (Bozdoğan, 2009, s. 14-23). Bozdoğan, Erken Cumhuriyet Dönemi’ni üslup değişimlerine rağmen milli sürekliliği sürdürdüğünü iddia etmiştir. (Bozdoğan, 2009, s. 14-23). Bu dönemde teknik ve bilimsel ilerlemeler çoğunlukla devlet eliyle yukarıdan aşağıya ve kuşatıcı bir şekilde yapılmıştır. Modernleşme, Erken Cumhuriyet Dönemi’nde bir anlamda devletin ideolojisi, politikası haline gelmiş ve tepeden aşağı bir modernleşme şeklinde varlığını sürdürmüştür (Bozdoğan, 2002, s. 53). 1930’lardan sonra ise bu durum yerini milliyetçi söylemlere bırakmıştır. Mimaride Türklük vurgusu ön plana çıkmıştır. Bozdoğan, gelişen mimariyi Kemalist inkılapların bir temsili olarak benimsediklerini iddia etmiştir. Bu dönem mimarlarının milli mimari kurma çabasında olduklarını, ulusal bir kimlik inşa etmeye çalıştıklarını vurgulamıştır (Bozdoğan, 2002, s. 53).

Bozdoğan’ın aktardığına göre, Le Corbusier, 1925’de Türkiye ziyaretinde şunları ifade etmiştir: “Bir süre önce, Haliç’in uzak ucunda, ‘Avrupa’nın Tatlı Suları’ kıyısında, suları yaran kayıkların üzerindeki sayısız gramafonun sızlanışını dinliyordum ve Abdülhamid’in öldüğünü, Jön Türklerin başa geçtiğini, çarşıdaki tabelaların değişmeye başladığını ve Batı’nın zafer kazanmakta olduğunu fark ettim. İşte bugün karşımızda Ankara ve Mustafa Kemal’in anıtı duruyor! Olaylar hızlı geliyor. Zar atılmış durumda: Asırlık bir medeniyet daha yıkılıyor” (Bozdoğan, 2009, s. 28). Buradan hareketle, Cumhuriyet’in hızla bir modernleşmeye gittiğini ve gelenekle olan bağının zayıfladığı görülmektedir. Akçan, bu kopuşun biraz tarih yazımı ve dönemin yarattığı algıdan kaynaklandığını belirtmektedir (Akçan, 2013). Ona göre Cumhuriyet yeni bir “orijin” yaratma çabasındaydı, bu yüzden eski olan ile bir benzerlik ve bağ kurmamak bilinçli bir tavır olabilmektedir (Akçan, 2013, s. 85-92). Tanyeli, milliyetçi tutumu Foucault üzerinden okumaya çalışmış ve modernleşmeyi, “ben” ve “öteki” kavramları üzerinden açıklamıştır. Bu durumda “ben”in inşası için “öteki”ni karşıya konumlandırmak ve güçlendirmek gerekmektedir (Tanyeli, 2011, s. 43-44).

Cumhuriyet Dönemi'ndeki batılılaşma çabaları, sadece Türkiye'nin mimari ve görsel estetiğini değil, yaşam tarzını da etkilemiştir. Bu süreç, sadece dışarıdan bakıldığında görülen bir değişim değil, içsel bir değişimi de temsil eder. Görsel estetik, modernleşme ve Batı'nın temsili için önemlidir lakin bu sadece dışarıdaki bir görüntüyle sınırlı değildir. Aynı zamanda, toplumsal değişimini yansıtır. Dolayısıyla, Cumhuriyet Dönemi'ndeki bu modernleşme çabaları, sadece fiziki yapısını değil, kimlik arayışını da yansıtır. Mimari açıdan bakıldığında bu dönemdeki yapılar ve şehir planlaması, Türkiye'nin ulusal kimliğinin ve modernleşme sürecinin önemli birer sembolü haline gelmiştir. Tekeli, Ankara'nın modern anlayış ile yeniden inşasının araçsal niteliği olduğunu iddia etmiştir (Tekeli, 2009, s. 6). Bu bağlamda, Ankara gibi bir başkentin çağdaş yaşam kalıplarıyla inşa edilmesini esas almıştır. Bu durum, modern kentin temelini oluştururken işlevsellik ve pratiklik gibi unsurlara önem verilmesini içermektedir. Ankara'nın bu şekilde planlanması, yalnızca fiziki olmamakla beraber kültürel bir değişim olmuştur. Cumhuriyet Dönemi Mimarisi, şehir planlamasında ve yapılaşmada çağdaş ve işlevsel bir yaklaşımı benimseyerek Türkiye'nin modernleşme sürecindeki kararlılığını ve ilerlemesini yansıtmıştır. Adam, Ankara'nın Cumhuriyet ile birlikte yeniden yapılanmasının Cumhuriyet değerleri ile uyumlu olduğunu iddia etmiş, bu yeni yapılanma bir anlamda Cumhuriyet'in aynası durumundadır (Adam, 1985, s. 28-30). Diğer bir ifadeyle; Ankara'nın Cumhuriyet Dönemi'yle birlikte adeta "bozkırda bir çiçek" gibi yeniden şekillendirilmesi, şehrin fiziksel, sosyal ve kültürel yapısının Cumhuriyet'in idealleriyle uyumlu olmuştur. Bu durum, sadece şehrin dış görünümünü değil, aynı zamanda içerisindeki yaşam tarzını ve kültürel dinamikleri de kapsamıştır.

Sonuç olarak, modernleşmenin ilk defa Cumhuriyet ile değil, Geç Dönem Osmanlı'dan itibaren başladığı, Cumhuriyet'in kurulmasıyla hızlı bir şekilde devam ettiği, devlet politikası haline geldiği ve değişimin kolay olmadığı görülmektedir.

1.1.2. İdeolojik Değişim

Batı'da 16. yüzyıla, yani Rönesans Dönemi'ne kadar olan süreçte, mimari yapılar ya da yapılaşma daha çok geleneksel aktarım yoluyla şekillenmiştir. Ancak mimarlığın bir meslek ve disiplin haline gelmesi sistemleşmesi ve bu sistemin devlet politikalarının da bir parçası olmasıyla birlikte mimari ve ideoloji arasında daha net okunabilen bir ilişki görülmüştür (Çakır, 2012, s. 51). Artık mimari, dönemin üslup anlayışına göre şekillenmiştir. Üslup anlayışı ise dönemin siyasi elitleri tarafından politik anlayışa göre olmuştur (Çakır, 2012, s. 52).

Diktaş, mekânın zaman içinde politikleşmesinin daha çok kamu yapılarında görüldüğüne dikkat çekerek, bunun mimarinin devlet politikalarına hizmet ettiğinin bir göstergesi olduğunu belirtmektedir (Diktaş, 2001, s. 58).

Siyasi iktidar ideolojisini mimari yapılar üzerinden sembollerle ifade ederek görsel hale getirmiş ve bu görsellik onu daha da güçlü kılmıştır. Erdönmez, bu doğrultuda belli amaçlar için özellikle kolay hatırlanabilecek semboller oluşturulduğunu ve bunun da çeşitli yerlerde kullanılarak insan belleğine ve toplumsal belleğe yerleştirildiğini iddia etmiştir (Erdönmez, 2014, s. 74) .

Her ideolojinin kendi mimarisini yaratmış olması gerçeğine bağlı olarak, bugün inşa edilen mekânlar, yarın yerini başka mekânlara bırakabilmektedir. İdeolojiler, politikalar değiştikçe, dönüştükçe onun temsilleri de değişmekte ve dönüşmektedirler. Bu yüzden mimari yapılar durağan değildir, değişmesi kaçınılmazdır (Yırtıcı, 2003, s. 32-35).

Ende, değişimi, dönüşümü; yıkımı ve onu izleyen yapımı şöyle betimlemektedir:

Sonunda kentin görüntüsü yavaş yavaş değişmeye başladı. Eski mahalleler yıkıldı, yeni evler yapıldı. Gereksiz bulunan şeyler kaldırıldı. İçlerinde oturacak kişilere uygun olup olmadıklarına bakılmadan herkes için örnek evler yapıldı. Aslında her aileye ayrı bir model yapmak gerekirdi ama tek tip evler hem ucuz oluyor hem de çok daha kısa zamanda bitiriliyordu. Kentin kuzeyinde şimdi dev gibi yeni binalarla

bir mahalle kurulmuştı. Birbirinin tıpkısı olan, kışla gibi dört köşe yapılar sıra sıra uzanıyordu. Evler aynı olduğu için sokaklar da birbirine benziyordu. Burada yaşayan insanların hayatları da aynı şekilde son derece düzgündü. Çünkü burada her şey hesaplı, her şey planlıydı. Her santim ve her an (Ende, 2017, s. 80-81).

Berman, “Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor” çalışmasında, ekonomik değişimlerin, dönem politikalarının gündelik yaşamın belirleyicisi olmasının mimariye direkt etki ettiğini iddia etmiştir. Ankara; direniş için, Kurtuluş Savaşı’nın ve inşa edilecek Cumhuriyet için önemli bir merkez olmuştur. Savaşın simgesi ve merkezi olan bir yerin başkent olması başlı başına bu anlayışının simgeleştirilmesidir. Ankara’nın başkent ilan edilmesiyle kentin ulus politikalarına uygun tasarlanması gerektiği yaklaşımı benimsenmiştir. Batı’yı ve çağdaşlaşmayı esas alan devlet politikaları başkentte Avrupa’daki gibi, geniş caddeler, bulvarlar bu anlayışın ilk örneği olmuştur (Kılınç ve Alkan, 2023, s. 104-123). Buradan anlaşılabileceği üzere, ideoloji her dönemde mimariye etki etmiş hatta mimariye etki etmekle kalmamış bizzat mimari üzerinden sembolleşmiştir.

1.1.3. Ekonomik Değişim

Değişim ve dönüşümün gerçekleşebilmesi, ekonomik güç ile ilişkilidir. Ülke kalkınmasının ön koşullarından birinin ekonomik kalkınma olması bu nedenle etkili olmuştur. Politik değişimler ve sosyal değişimler ekonomi ile birebir ilişkili olduğu gibi, kentleşmenin olabilmesi ve bu kentleşmenin hangi koşullarda gelişebileceği ekonomik gelir ile bağlantılıdır (Kaya, 2007, s. 83).

Araştırmacılar kentleşme ile ekonominin birbiriyle ilişkili olduğu konusunda hemfikirdirler. Ertürk ve Sam, kentleşmenin çağın gereklerine uygun olabilmesi için kaynakların yeterliliğinin önemine vurgu yapmaktadır (Ertürk ve Sam, 2010, s. 299-308).

Doğan, değişim için; teknolojik, ekonomik, nüfus artışı ve değişimi, ideoloji ve insanların demokratik mücadeleleri gibi koşulların gerekliliğini vurgulamaktadır.

(Doğan, 2011, s. 293-307). Erkan, üretim araçlarının, değişimi etkilediğini ve üretim güçlerinin sosyal değişimi hızlandırdığını iddia etmektedir (Erkan, 2010, s. 75-84).

Braduel, ulus-devlet yapılanmasından önce ekonominin değişimini ele alırken özellikle de Avrupa'nın ekonomisini tek bir yapı olarak ele almayıp, katmanlı olduğunu belirtmektedir. İlk katman bireylerin gündelik yaşam gereksinimleridir. İkinci katman, üretimi ve ticareti canlı tutacak mekânlardır (pazar, fuar gibi). Üçüncü katman ise devletlerin temeli de sayılan piyasa olmuştur (Braduel, 1992, s. 24).

Polanyi, “Büyük Dönüşüm” başlıklı kitabında ekonomik süreci farklı değerlendirmiştir. Ekonomik faaliyetlerin 19. yüzyıla kadar toplum tarafından belirlendiğini ve herhangi bir maddi çıkar amacı gütmeyeceğini iddia etmiştir. Ancak 19. yüzyıldan sonra ekonomi, sadece kendisi için var olmaya başlamıştır. Bunu da büyük dönüşüm olarak ifade etmiştir. Ekonomi için kendine özgün yasaların ortaya çıkması, bu yasaların korunması için de devlete ihtiyaç vardır. Özellikle İngiltere üzerinden yorumlayarak ekonominin gelişiminin ve kapitalist süreçlerin değişiminin devletlerden bağımsız olmadığını iddia etmiştir (Polanyi, 1944, s. 54).

List, devlet ve ekonomi arasındaki ilişkiyi Almanya ve İngiltere üzerinden açıklamıştır: Almanya'nın İngiltere sanayisine karşı aldığı koruyucu politikaları örnek göstermiş ve Almanya'nın bu politikalar sayesinde ekonomisini güçlendirdiğini iddia etmiştir. Ona göre bir ulus üretebildiği sürece güçlüdür (List, 1959, s. 143-144).

Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, 1929 yılında gerçekleşen ekonomik krize karşı önlem alınması amacıyla, Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kurulmuş ve cemiyet bir dizi tedbir alınmıştır. Bu tedbirler aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

1. Halkı tasarruflu olmaya alıştırmak,
2. Yerli olan ürünleri tanıtır bunların kullanımını teşvik etmek,
3. Yerli ürünlerin sayısını çoğaltmak ve daha uzun bir fiyattan satmak,
4. Yerli malın sürümünü çoğaltmak (Duman, 1990, s. 79).

Alınan kararlardan yola çıkarak; devletin, ekonomiyi bizzat kontrol altında tutmaya çalıştığı görülmektedir. Lefebvre, sınıfsal statülerin şekillenmesinde kapitalizmin önemli bir rol oynadığını iddia ederek sermayenin sadece zengin, fakir

gibi statü belirlemediğini, gündelik yaşamın her alanına etki ettiğini vurgulamıştır. Böylelikle sermaye ya da ekonomik gelişmelerin mekânın da belirleyicisi olduğunu iddia etmiştir. Mekânlar, özellikle de kapitalizmle birlikte değişen, dönüşen mekânlar, ekonomik kalkınmadan ve politikalarından bağımsız düşünülemez (Lefebvre, 1995, s. 80).

1.2. Süreklilik Kavramı

Bir şeyin sürdürülebilmesi için, o şeyin varlığının korunması gerekmektedir. Toplumsal, kültürel, ekonomik, politik, dini açıdan beklentileri karşılamak veya gerçekleştirmek amacı ile çeşitli estetik tercihlere göre yapılmış olan binalar, zaman içinde beklentileri hala karşılayabilir veya artık karşılayamaz durumdadır. Güncel gereksinmelerin hala karşılandığı durumda, süreklilik söz konusu olmuştur. Mevcut binaların güncel gereksinmelere artık yetemediği durumlarda ise bir kopuş söz konusudur, bir başka deyişle süreklilik söz konusu değildir. Zaman içinde binaların bazen kapasitesi yetmemiş, bazen modası geçmiş yani estetik açıdan tatmin edici olmayan, bazen belli bir işlevi, belli bir binada devam ettirmek ekonomik açıdan uygun olmamış veya verimli olmamıştır. Bu durumlarda ya tamamen vazgeçilmiş ya da değişikliklere gidilerek, müdahale edilmesi yoluyla süreklilik sağlanabilmiştir. Süreklilik bazen de mimari pratikler üzerinden; geleneksel yapı tekniklerinin ve malzemelerin kullanımının devamlılığı ile sağlanmıştır.

Binalarda bazen malzemenin eskimesine bağlı olarak, kullanım sorunu ile karşılaşılabilir. Bu durumda, koruma ve yenilenme sürekliliği sağlamaya yarayan bir yöntem olabilmektedir. Koruma ve yenilenme ile binaları yaşatmak istemek bir toplumun kültürel ve politik tercihlerinin, eğitiminin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Kültürel ve tarihi kimliğin mimari yapılar aracılığıyla sürdürülmesi, toplumda benimsenmiş ya da benimsenmemiş olan kültürel miras kavramı ile ilişkili olmuştur.

1.2.1. İşlevsel Süreklilik

Mimari inşada işlev önemli bir unsurdur. Geçmişten günümüze işlev birçok mimarın ele aldığı bir olgu olmuştur. Romalı Mimar Vitruvius işlevin önemli bir öge olduğuna 1. yüzyılda vurgu yapmıştır. İşlev, mimaride tek bir boyutlu incelenilecek bir olgu değildir. Çok katmanlı yapısı vardır. İşlevi; ekonomik, politik, estetik, teknolojik gibi uzayıp giden birçok alandan ele alıp değerlendirmek lazımdır (Yasar ve Kaymak Heinz, 2018, s. 34-50).

Sullivan, 1986 yılında “biçim işlevi izler” sözünü ortaya atarak mimari alanda yeni ve güçlü bir tartışma alanı açmıştır. Bu durum bir mekânda biçim ve işlev arasında önemli ilişki olduğunu göstermiştir. Biçim işlevi, işlev de biçimi etkilemiştir. Her toplum kendi coğrafi, kültürel yapısına ve ihtiyaçlarına göre mekânlar inşa etmişlerdir. İnsanlığın gelişmesi geniş alanlara yayılması ve ihtiyaçların çeşitlenmesiyle değişim meydana gelmiştir.

Sanayi Devrimi’ne ve kentleşme süreçlerine kadar olan dönemde mimaride geleneksel olan işlevler ve yapılar tercih edilmiştir ancak kapitalizmin hızla gelişmesi kentleşmenin yaygınlaşması, göçler, teknolojik gelişmeler mimariyi de önemli ölçüde değiştirmiştir. Kentler yeniden bu dönem özelliğine uyumlu biçimde inşa edilmiştir. Bu durumda da mimaride işlev, en etkilenen öge olmuştur (Lobell, 1979, s. 61).

Hillier ve Leaman, “How is Design Possible?” adlı makalelerinde işlevi özellikle de biçim ile ilişkilendirerek yeniden tartışmaya açmışlardır ve işlevi dört kategoride incelemişlerdir. Bunlar; mekânsal organizasyon, iklim düzenlemesi, sembolik ve ekonomik işlevdir.

- Estetik işlev, bir yapının kullanıcı üzerinde bir haz uyandırmasıdır. Binanın sanatsal bir anlam taşımasıdır.
- Pragmatik işlev, mekân ve kullanıcı arasındaki ilişkiye göre tasarlanmıştır.
- Toplumsal işlev, kent ve toplum arasındaki ilişkilerin düzenlenmesidir.
- Teknik işlev, mühendisliğin gelişimine bağlı olarak mekânlardaki statik ihtiyaçlardan doğmuş işlevdir.
- Politik işlev, mekân ve siyasi iktidar arasındaki ilişkidir.
- Ekonomik işlev, bir yapının maliyetinin en asgari düzeyde tutulmasıdır.
- Ekolojik işlev, mekânın ekolojik dengesini gözeterek yapılmasıdır.

- Çevresel işlev, mekânın kent içindeki uyumunun gözetilmesi üzerinden ortaya çıkan işlevdir.
- Psikolojik işlev, mekânın çeşitli duygulara yönelik insanda ortaya çıkabilecek durumlara karşı inşa edilmesidir. (örneğin; güven, aidiyet duygusu)
- Sosyo-kültürel işlev, yapının gelenekle ve toplumun kültürü ile ilişkisidir.
- Sosyo-ekonomik işlev, yapının kent için bir katkı sağlamasıdır.
- Sembolik işlev, yapının neyi temsil ettiğidir.
- Pragmatik işlev, yapının insan eylemlerine yönelik ve onlara uygun ve aynı zamanda eylemleri kolaylaştırıcı olmasıdır (Hillier ve Leaman, 1974, s. 4-11).

1.2.2. Ekonomik Süreklilik

Ekonomik süreklilik binaların hem çevre hem ekonomik bakımdan sürdürülebilir olmasını amaçlamıştır. Ekonomik sürekliliğin sağlanabilmesi için tasarım ve inşaat aşamalarında planlamalar gerekmiştir. Maliyet planı ilk uygulamalardan biri olmuştur. Bina tasarlanırken sadece inşaat maliyeti değil aynı zamanda ileride ortaya çıkacak bakım maliyeti ve işletme maliyetleri de göz önüne alınmıştır. Kullanılacak malzemelerin dayanıklı ve kaliteli olması diğer bir ögedir. Çünkü kaliteli ve dayanıklı malzeme kullanımı ileride ortaya çıkabilecek sorunları oldukça azaltıp bu durum ekonomik açıdan tasarruf sağlayacaktır. Binaların tasarımında gözetilmesi gereken unsurlardan biri de enerji verimliliğidir. Enerji verimliliğini destekleyen öğelerin tercih edilmesi enerji tüketimini azaltmış ve dolayısıyla maliyeti de düşürmüştür. Ekonomik süreklilikte bir diğer unsur bakım ve işletme maliyetleridir. Burada amaç, bakım alanlarına kolayca ulaşılabilmesi ve yine düşük bakım isteyen malzemelerin kullanılmasıdır. Esneklik ve adaptasyon önemli unsurlardan bir diğeridir. Binaların birçoğu gelecek zamanlarda ihtiyaçlara göre yeniden düzenlenebilir ki geçmişten günümüze bunun birçok örneği vardır. İnşa aşamasında bu durum dikkate alındığında az bir maliyetle bina ihtiyaca göre yeniden adapte edilebilir. Bu yüzden esnek tasarım ileri olabilecek bütün değişimler için ekonomik açıdan oldukça az maliyet sağlamaktadır. İnşa sırasında yerel ve yenilenebilir kaynakların da kullanılması yine ekonomik süreklilik için önemlidir. Yerel malzeme kullanmama nakliye maliyetlerini çokça arttırmakta ve ileride yenilme, yenileme süreçlerin de zorluklar çıkarabilmektedir (aynı ürüne ulaşamama vb.). Bu yüzden yerel malzemenin

kullanılması ve yenilebilir malzemelerin tercih edilmesi ekonomik süreklilik için önemli bir unsur olmuştur. Ekonomik analiz ve planlama da ekonomik süreklilik için diğer önemli bir unsurdur. İnşası yapılacak binanın bütün maliyetlerini hesaplama ileride olabilecek çeşitli durumları da göz önüne alarak plan yapma ileride oluşabilecek maliyetleri azaltır ya da önüne geçmiştir. Bu anlamda öngörü çerçevesinde yapılar inşa edilmelidir (Orhon, 2020, s. 110-117).

Cumhuriyet Öncesi Dönem’de yapı endüstrisinde kereste, çimento, tuğla fabrikaları vardır. 1930’a kadar demir ve çelik yurt dışından alınmaktadır. 1930’lu yıllarda Ankara ve İstanbul’da üç tane çimento fabrikası kurulmuştur (Nalbantoğlu, 2000, s. 253-270). İnşaat faaliyetleri artarken yapı malzeme üretiminin hızlı gelişim gösterememesi hem yapılaşmayı yavaşlatmış hem de maliyeti artırmıştır (Aslanoğlu, 2010, s. 93-98).

Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren ekonomi alanında yaşanan sıkıntılar, gerçekleştirilmeye çalışılan birçok projeyi de ister istemez sekteye uğratmıştır. Mimari alanda yapılan projeler de bu durumdan etkilenmiştir. Yüksek fiyat ve malzeme sıkıntısı birçok yapının inşasını yavaşlatmıştır (Nalbantoğlu, 2000, s. 253-270). İnşanın yavaşlatılmasının yanında malzeme sıkıntısından kaynaklı daha akılcı, işlevsel temele dayandırılmaya çalışılmıştır (Nalbantoğlu, 2000, s. 253-270).

Cumhuriyet Dönemi’nde ekonomik sürekliliğin anlaşılabilmesi için o dönemin ekonomik yapıya bakmak gereklidir. Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçiş sürecinin temel problemlerinden biri de ekonominin nasıl geliştirileceğidir. 1923-1929 yılları arasında bu doğrultuda çalışmalar yapılmıştır. Çünkü siyasal bağımsızlık için ekonomik bağımsızlık gereklidir. Ancak bu dönemde sanayileşme yok denecek kadar azdır. Tasarruflar yetersizdir (Ertuna, 2004, s. 6). 1929 dünya ekonomi krizinden ise birçok ülkenin etkilendiği gibi Türkiye de etkilenmiştir. Yeni yatırımlar durma noktasına gelmiş ve üretim kapasitesi düşmüştür. Bu da işsizliğin artmasına, birçok firmanın iflasına ve kamudaki harcamaların azalmasına neden olmuştur (Parasız, 2004, s. 25-26). Bunun sonucu olarak; dış borçlar ertelenmiştir, ithalat azaltılmıştır, borç para bulmakta zorlanılmıştır, dış ticaret açığı artmıştır (Parasız, 2004, s. 25-26). İlerleyen zamanlarda ise II. Dünya Savaşı’nın getireceği olumsuz ekonomik koşullar vardır. Türkiye direkt olarak savaşa girmese de ekonomik

olarak etkilenmiştir. Örneğin; savaşa girebilecek o dönem üretici olan yaklaşık bir milyon kişiyi asker yapmış ve ihtiyaçlarını karşılamıştır. Dönemin ekonomik şartlarına bakıldığında oldukça zarar vermiştir. Bu ekonomik koşullar 1940'lı yıllarda kanun çıkarılmasına neden olmuştur. Çıkarılan kanunun iki temel özelliği vardır; dış ticarete hükümetin yetkilerini genişletme ve devletçi ekonomi planında daha fazla millileştirme imkânıdır (Kayıran ve Metintaş, 2007, s. 168).

Dolayısıyla, Ankara'nın başkent olması ve modern şehir olarak yeniden tasarlanma çabaları ekonomik aksaklıklara rağmen devam ettirilmeye çalışılmıştır. O dönemde yapılan kamu binaları günümüzde hala kullanılmaktadır. Bu durum, ekonomik süreklilik açısından önem bir nokta olmuştur.

Her açıdan bağımsız olabilmenin ön koşulu, ekonomik bağımsızlıktır. Osmanlı'da bankacılık sektörü yabancı sermaye öncülüğünde gelişmiştir. Ekonomik bağımsızlık olabilmesinin yolu, denetlemenin milli unsurlara geçişini amaçlayan yeni yönetimin finansal alanda devlet eliyle bankalar kurmaya başlanmasıdır.

1.2.3. Estetik ve Üslupsal Süreklilik

Mimari alanda üslup, eserin karakteristik özelliği ve niteliklerinin birleşimidir. Mimarın biçimlendirme çalışması ve bu biçimlendirmeyi yaparken ortaya çıkan özelliklerdir. Üslup yapının hem işlevsel yönü hem de sanatsal yönüyle ortaya çıkarılmıştır. Geçmişten günümüze bakıldığında her dönemi mimari yapıları kendi üslubunu ayırt edilebilecek şekilde ortaya çıkarmıştır. Üslubun ortaya çıkaran birçok bileşen vardır. İdeoloji, toplumun kültürel yapısı, döneme hâkim olan anlayışlar, gelenek, yaratıcılık ve imkânlar üslubun oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Mimaride üsluplar bazen birbirini tamamlayıcı bazen de birbirinin reddi olmuştur. Farklı toplumlara taşınmış yeniden yorumlanmıştır. Üslup bize o toplumun sanat formları hakkında bilgi sunmakta olup ve bir dönemin yansıması olarak dönem okuması yapmamızı sağlamıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nin Ankara'ya yansıyan uluslararası mimari tarzı, Türkiye'nin modernleşme ve uluslararası alanda yerini bulma çabalarını yansıtmaktadır. Bu dönemde Ankara, çağdaş bir kent şeklinde inşa edilirken,

uluslararası mimari tarzlar sürecin önemli parçasıdır. Uluslararası mimari tarzlar, Cumhuriyet'in modernleşme idealleriyle uyumlu olarak, çağdaşlık, işlevsellik ve uluslararası standartlara uygunluk gibi unsurları vurgulamaktadır. Ankara'nın bu tarzda inşa edilen yapıları, dönemin ilerici bakış açısını yansıtırken, aynı zamanda Türkiye'nin uluslararası alandaki varlığını ve modern kimliğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Waldecker'e göre dışarıdan gelen yabancı gözlemciler için 1934 yılındaki Ankara 'taşa' dönüşmüş bir modernleşmeyi ifade etmektedir (Waldecker, 1934, s. 125). Dolayısıyla, yeni başkent olan Ankara, Türkiye'nin modernleşme sürecinin somut bir göstergesi olarak yabancı gözlemciler için başrole sahiptir. Cumhuriyet Dönemi'nin getirdiği radikal toplumsal ve siyasi değişimler, diğer Türk şehirlerinde belirgin değildir. Şehrin yapıları, modernleşmenin sembolü olarak kabul edilirken, mimari tasarımlarında Cumhuriyet'in ideallerini yansıtmıştır. Bu durum, Ankara'nın yalnız fiziksel değil, sembolik anlamda da Cumhuriyet'in ilerici ve modern vizyonunu temsil ettiğini göstermiştir.

Atatürk, Le Temps gazetesi yazarına vermiş olduğu röportajda, Anadolu'nun merkezinde yer alan bir şehrin başkent olacağını söyleyerek Ankara'yı işaret etmiştir (Akgün, 1984, s. 230). Bu bağlamda, uluslararası temsilcilerinin bu yeni merkezle temas ederek, milletin iradesini yansıtan bir hükümetle çalışacaklarını belirtmiştir. Bu ifadeler, Ankara'nın Türkiye'nin coğrafi ve kültürel merkezi olarak seçilmesini ve başkent yapılmasını haklı kılmaktadır. Atatürk'ün sözleri, Ankara'nın stratejik konumu ve sembolik önemi üzerine yapılan birçok tartışmayı da sonlandırmaktadır. Bu röportaj, Ankara'nın Cumhuriyet'in ruhunu ve hedeflerini yansıtan bir şehir olarak seçilmesini açıklamaktadır ve Ankara'nın modern Türkiye'nin simgesi haline gelmesinde Atatürk'ün bilinçli bir tercihinin olduğunu ortaya koymaktadır. Uluslararası mimari tarzın Ankara'ya yansımaları, şehrin uluslararası alanda modern ve çağdaş bir kimlik kazanmasına yardımcı olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, uluslararası ilişkilerdeki artan etkisini ve Türkiye'nin modern dünya ile entegrasyonunu vurgulamaktadır. Bu bakımdan, Cumhuriyet Dönemi'nin Ankara'daki uluslararası mimari üslubu, Türkiye'nin modernleşme ve uluslararası alandaki yerini güçlendirmeye yönelik bir ifadedir.

Bu etkileşim, Ankara'nın modern anlamda bir kent şeklinde inşa edilmesi için önemli olmuştur. Ancak, yerel mimarlar da kendi miraslarını modernleştirerek

Türkiye'nin kimliğini yansıtan ve sürekliliğini devam ettirecek yapılar inşa etmişlerdir.

Eskiye yok saymadan eskinin üzerine inşa ederek yakalanılmaya çalışılan bu anlayış mimaride Türk Eklektisizmi'ni doğurmuştur (Sözen, 1984). Örneğin, Vedat Tek'in yapımında yer aldığı 1909 tarihinde inşa edilen İstanbul'daki Sirkeci Büyük Postane binası bu yeni anlayışın temsilcisidir. Bu mimari anlayışta özellikle, ön cephenin tasarımı önemlidir. Bu dönem anlayışını İtalyan asıllı Levanten Mimar Giulio Mongeri “planları değil fasatları görelim” sözüyle aktarmıştır (Erarslan, 2021, s. 207). Malzeme olarak taşın tercih edildiği bu binalarda, dışarıya taşan simetrik ve bölünmüş cepheler dönemin özellikleri arasındadır. Cephelerde geleneksel geometrik motiflerin yanında, bitkisel motifler de kullanılmıştır. Bu dönemde, geniş saçaklar da yine cepheleri biçimlendiren önemli unsurlar olarak tercih edilmiştir. Türk üçgeni ve mukarnaslı başlıklar yine sıkça kullanılan süsleme çeşidi olmuştur. Ön cephenin aksine arka cepheler daha yalın olarak tasarlanmıştır (Erarslan, 2021, s. 217).

Cumhuriyet Dönemi Ankara'sında üslup ve estetik çalışmaları; “Ulusal Stil” ya da “Milli Mimari” yaklaşımları ile genellikle iki döneme ayrılarak incelenmiştir. I. Ulusal Mimarlık Akımı olarak adlandırılan birinci dönem 1900-1930 yılları arasında varlığını sürdürmektedir. II. Ulusal Mimarlık akımı ise 1930-1950 yılları arasında sürdürülen üslup çalışmalarının olduğu dönemdir (Alsaç, 1976, s. 54). İlk dönemdeki milli üslup çalışmaları daha çok Osmanlı ve Selçuklu üslubunun etkili olduğu dönemdir. (Bozdoğan, 2002, s. 53). Bu “çatışma”nın ya da durumun sebebi Osmanlı'nın yapısı ile Cumhuriyet'in yapısının farklı olmasından kaynaklanır. Osmanlı daha heterojen bir kimliğe sahipken, Cumhuriyet ile birlikte ulus anlayışı üzerinden bir üslup geliştirilmek istenmiştir. Yapılan inkılaplarla sosyal, kültürel, ekonomik ve politik alanda Türk kimliği inşa edilmeye çalışılmıştır. Bunun da milli üslup olarak mimariye yansıtılması gerekmektedir (Yalım, 2002, s. 167). İkinci dönemde ise özellikle yabancı mimar sayısının da artması ile birlikte uluslararası bir üslup anlayışı benimsenmiştir. Bu dönemki yapılar daha çok estetikten uzak, geometrik yapılardır (Bozdoğan, 2002, s. 53). 1930-1940'lı yıllarda ise kübik yapı tarzı benimsenmiştir ve Türk mimari tarz ile Neo-Klasik üslup sentezlenmiştir.

Sedad Hakkı Eldem'in "Türk Evi" yaklaşımı 1950'li yıllara kadar etkili olmuştur (Altun, 2011, s. 98-102). Bütün bu çabaların nedenleri Cumhuriyet Dönemi'nde ulusal bir bilinç yaratmaktır. Eskiye dönük üslup ile yeni arayışlar ve modern olanı harmanlayarak milli bir üslup yaratmak çabası vardır. Bu dönemde bazı yabancı mimarlar uluslararası üsluba bağlı kalmış Neo-Klasik akım ile anıtsal tarzı benimsemişlerdir (Sözen, 1984, s. 76). Ankara'nın başkent olmasıyla birlikte kamu yapılarının inşasında hızlanma olmuş ve "Milli Üslup" hâkim olmuştur. 1930'a kadar Osmanlı ve Selçuklunun dekoratif motiflerinden ve yapılarından ilham alınmış eklektik bir tutum söz konusudur. Dış cephelerde kubbe, kemer, taç kapı kullanımı bunun örneğidir (Sıkıçakar, 1991, s. 51). Cephelerde giriş alanı önemsenmiş, mermer sütunlar, çini ve bezemeler kullanılmıştır. Bu mermer sütunlarda baklavalı veya mukarnaslı başlıkların tercih edilmesi Osmanlı geleneğinin izleridir. Vedat Tek'in 1924 yılında inşa ettiği II. TBMM Binası (Resim 1) birçok kamu yapısı için örnek teşkil etmiştir (Alsaç, 1976, s. 32).

Resim 1. II. Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası.

Kaynak: Yazarın arşivinden edinilmiştir.

Mimar Kemalettin Bey, I. Ulusal Mimari Akım geleneğinde Gazi Üniversitesi'nin Eğitim Fakültesini ve Rektörlük binasını inşa etmiştir ve ulusal stil örneği olmuştur.

Resim 2. Gazi Üniversitesi Rektörlük Binası.

Kaynak: Kültür Envanteri. (2023, 26 Ağustos) *Gazi Üniversitesi Rektörlük Binası*. 4 Nisan 2024 tarihinde <https://kulturenvanteri.com/en/yer/gazi-universitesi-rektorluk-binasi/#17.1/39.939724/32.822239> adresinden edinilmiştir.

Ankara’da ulusal stilin önemli mimarlarından bir diğeri Arif Hikmet Müftüoğlu’dur. O da yaşadığı dönemin özelliklerine göre yapılar inşa etmiştir. Ankara Etnografya Müzesi, onun ulusal stile örnek olarak tasarladığı yapılardandır (Sözen, 1984, s. 120).

Resim 3. Ankara Etnografya Müzesi.

Kaynak: Kurşun Kalem. (2024, Ocak) *Ankara Etnografya Müzesi*. 9 Ağustos 2024 tarihinde <http://www.kursunkalem.com/ankara-etnografya-muzesi/> adresinden edinilmiştir.

Dönemin mimarlarından Tahsin Bey, Ankara Adliye Binası’nı inşa etmiştir. Binanın anıtsal özelliği ve iç mekânlarının tasarımı ile diğer binalardan farklı özellik göstermektedir (Yaldız ve Parlak, 2018, s. 4932).

Resim 4. Eski Ankara Adliye Binası.

Kaynak: Kültür Envanteri. (2023, 26 Haziran) *Eski Ankara Adliye Binası*. 4 Nisan 2024 tarihinde <https://kulturenvanteri.com/tr/yer/eski-ankara-adliyesi/#17.1/39.938568/32.859409> adresinden edinilmiştir.

İlk dönem yapılarında yani I. Ulusal Mimarlık akımında inşa edilen kamu yapılarına bakıldığında iç mekânda sade bir tarz benimsenmiş abartıdan kaçınılmıştır. Dış cepheye ise daha fazla önem verilmiş, dikkat çekecek şekilde tasarlanmıştır. Genellikle kamu binaları geniş bir dikdörtgene sahip, simetrik yapıdadır. Cephelerde yatay ve dikey kademelerde Osmanlı ve Selçuklu etkisi görülmektedir. Sivri kemer kullanımı ve dikey kademelerde ise anıtsal stil ön plandadır (Yaldız ve Parlak, 2018, s. 4941).

1929'daki dünya ekonomik krizinden Türkiye de etkilenmiştir. II. Ulusal Mimarlık Akım dönemi de bu zamanlara denk geldiği için inşa, malzeme, bakım, onarım gibi maliyetler tartışma konusu olmuştur. Çünkü yüksek bütçe yapılar için ekonomik krizde bütçe oluşturulması zorlaşmıştır (Batur, 2006, s. 34).

1930'lu yıllarda Avrupa'da ortaya çıkan baskıcı rejimler mimari yapıyı da etkilemiştir. Mimaride anıtsallık, büyük boyutlu yapılar ortaya çıkmıştır (Sözen, 1984, s. 76). Türkiye İkinci Dünya Savaşı'na direkt olarak girmemiş fakat birçok yönden etkilenmiştir. Özellikle bu dönemde yapılarda kullanılan çağdaş malzemelerin temininde sorun yaşanmıştır. Bu yüzden II. Ulusal Mimarlık Dönemi'nde bir durgunluk söz konusudur. Çelik, cam gibi gereçlerin ithalatı durdurulmuş ve buna göre yapılması planlanan yapılar tekrardan revize edilmiştir

(Sözen,1984, s. 210). Yaşanan bütün bu durumlar da mimari alanda ulusalcılığa geçişi sağlamış ve milli üslup ön plana çıkmıştır (Alsaç, 1976, s. 34). Sedad Hakkı Eldem’in çalışmaları “Türk Evi” biçimsel özelliklerinin ortaya çıkması bu duruma örnektir. Ankara’daki binaların çoğu rasyonel-fonksiyoncu bir biçimde tasarlanmıştır. Simetrik ve kübik bir forma sahiptir. Betonarme iskelet, Ankara taşı, üst kısımlarda ise tuğla tercih edilmiştir (Aslanoğlu, 2001, s. 63).

Erken Cumhuriyet Dönemi’nin üslupsal süreklilik açısından kesintiye uğraması, yerli-yabancı mimarların “tartışmaları” ve farklılıklarına verilebilecek önemli örneklerden biri de Ankara Sergi Evi’dir. Bu dönemde ekonomik eğilimleri ve mimari üslubu yansıtmayı istenen bir sergi binasının açılması istenmiştir.

Resim 5. Ankara Sergi Evi ve Bankalar Caddesi.

Kaynak: Salt Online. (2023, 7 Haziran) *Ankara Sergi Evi*. 14 Ağustos 2024 tarihinde <https://saltonline.org/tr/2560/ankara-sergi-evi> adresinden edinilmiştir.

Resim 6. Opera Binası.

Kaynak: Salt Online. (2023, 7 Haziran) *Ankara Sergi Evi*. 14 Ağustos 2024 tarihinde <https://saltonline.org/tr/2560/ankara-sergi-evi> adresinden edinilmiştir.

Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti 1933 yılında bina tasarımı için bir yarışma düzenlemiştir. Yarışma uluslararası olduğu için, 10 yabancı - 16 yerli mimar projeleriyle katılmıştır. Birincilik ödülünü Şevki Balmumcu ve Paolo Vietti Violi kazanmıştır. İki proje birbirine benzer olsa da Balmumcu'nun projesi daha az maliyetli olduğu için kabul edilmiştir. Bina 1930'lu yılların sade ve keskin geometrik üslubunda modern bir yapıya sahiptir. Aynı zamanda Streamline Moderne ve Art Deco akımlarının izlerini de taşımaktadır. Bina, 1934-1940 yılları arasında birçok sergiye ev sahipliği yapmıştır.

1946 yılında artan ekonomik kriz ile birlikte Cemiyet'e ait olan binanın yeniden işlevlendirilmesine karar verilmiştir. Bu karar yerli mimarlar tarafından eleştirilip ve karar tepkilere neden olmuştur. Tartışmalar devam ederken binanın kültür yapısı olarak yeniden işlevlendirilmesine karar verilmiş ve tasarımında da Alman Mimar Paul Bonatz görevlendirilmiştir. Böylece 1930'lu yılların kamu binalarında kullanılan tasarımla inşa edilen bina, biçim ve işlev bakımından değişikliğe uğramış, Opera Binası (Resim 6) olarak yeniden inşa edilmiştir.

Sonuç olarak, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde mimari üslup Osmanlı ve Selçuklu etkisiyle başlamıştır. Modern mimari üsluba geçişe kadar Ankara'daki kamu binalarında bu üslup benimsenmiştir. Ülkenin imkânlarının sınırlı oluşu, eleştiriler ve çeşitli fikir ayrılıklarından dolayı istenilen mimari üsluba ulaşılamamış ve bir süreklilik sağlanamamıştır. Sergi Evi'nin, Opera Binası'na dönüştürülmesi ise politik iradenin mimarlıkta ne kadar baskın olduğunun belirleyici kanıtı olmuştur.

1.3. Kimlik Kavramı

Kimlik, bir varlığı diğer varlıklardan ayıran özelliğidir (Karabay, 1996, s. 77). Dolayısıyla kimlik, benzerliklere değil farklılıklara vurgu yapmaktadır. Kimlik, çok boyutludur ve bir süreç içerisinde her zaman şekillenir, sabit kalmaz bu yüzden bir dönüşüm içerisindedir. Kimlik eski olanla yeni olanın birlikteliği ve uyumluluğu olmuştur. İnsanların değişmesi ile birlikte kültürel, sosyal değerler de değişmektedir. Dolayısıyla kimlik, eski olanın reddi olmamıştır.

Bir kent söylenildiğinde akla ilk gelen imaj kentin kimliğinin yansımasıdır. Bu yüzden kentler insanların zihninde kimliği ile yer edinmiştir. Kentteki kimlik sadece yapılar değil, yapıların çevre ile ve aynı zamanda birbirleriyle ilişkisi üzerinden kurulmuştur. Cepheler, sokaklar, sokak bağlantıları, bina girişleri bir kentin kimliğinin oluşumunda etkili olmuştur. Bir anlamda kente kimlik kazandıran oradaki binalardır. Bu kimlik süreci uzun zaman içerisinde şekillenmektedir. Bu şekillenme, kendi hafızasından referans alıp kendilerini yeniden üretmeleriyle olmalıdır.

Mimari yapılar toplumların kimliğini birçok alanda yansıtmaktadır. Tarih ve kültür bu alanlardan biridir. Bir toplumun kültürel ve tarihi mirası mimari üzerinden okunabilmektedir. Dini ve inanç sistemleri de mimari alana yansımıştır, camileri, tapınaklar toplumun inanç sistemi hakkında bilgi vermektedir. Mimari alan, sosyal ve ekonomik yapı ile ilgili bilgi içerir. Yapıların büyüklüğü, kullanılan malzemeler gibi durumlar sosyo-ekonomik verilerdir. Mimari yapılar, o yerin coğrafyası ve iklimsel koşulları hakkında bilgi vermektedir. Örneğin, sıcak iklimlerde geniş avlulu yapılar tercih edilmiştir, soğuk iklimlerde kalın duvarlar tercih edilmiştir. Mimari yapılar o toplumun teknolojisi ve endüstrisi hakkında da bilgi vermektedir. Bozdoğan, bu durumu “devrime biçim vermek” (Bozdoğan, 2009, s. 14-23) şeklinde ifade etmektedir. Bozdoğan, Ankara’nın mimari yapılarını devrimin birer sembolü olarak görmektedir. Örneğin, çelik ve demirin kısıtlı olması ya da hiç olmaması oradaki sanayinin gelişmemiş ya da az gelişmiş olduğunun göstergelerindendir. Mimari yapılar içinde bulunduğu toplumun sanatsal ve estetik anlayışı hakkında bilgi vermektedir. Süslemeler, renk paletleri gibi unsurlar önemli verilerdir. Bütün bu unsurlar bir araya geldiğinde toplumların kimliğini yansıtmaktadır (Tunçer, 2009, s. 53).

Anlaşılacağı üzere, kimlik inşası süreci çok yönlü olup birçok etken ile kurulmaktadır. Bir şehrin kimlik inşası da sadece binalar değil, coğrafya, kültür, ideoloji, iklim, sanat gibi birçok etken ile şekillenmektedir. Fakat bu etkenlerin imgeleştirdiği en önemli alan ise binalar ve cephelerdir. Şehrin kimliğini cepheler üzerinden okumak ve nasıl şekillendiğini görmek mümkündür. Bu yüzden toplumsal ve kültürel kimlik ve kent kimliğini bir arada incelemek ve bunların şehrin kimliğini nasıl oluşturduğunu görmek gerekmektedir.

2.3.1. Mimari, Toplumsal ve Kültürel Kimlik

Lynch, mekânı algılamada kişisel imgenin öznelliğe dayandığını iddia etmiştir. Toplumsal imge, bireylerin ihtiyaçlarıyla, düşünceleriyle ve kültürel birikimleriyle şekillendirilir (Lynch, 1960, s. 45). O, toplumsal imgenin bileşenlerini ortaya çıkarmak için bilişsel haritalamayı kullanmıştır. Üç bileşenin önemli olduğunu ifade etmiştir. Bunlar; yapı, kimlik, anlamdır. Yapı, mekânın fiziksel unsurlarını kapsar; kimlik, mekânın diğer mekânlardan ayırt ettiren özellikleridir. Anlam ise bütün bunların taşıdığı değerdir. Lynch, çalışmasında daha çok yapı yani fiziksel özellikler üzerinde durmuştur. Yolun, sınırın, bölgenin, düğüm noktasının ve işaret öğelerinin fiziksel yapıyı anlamada ve kent imgesinin anlamada önemli olduğunu aktarmıştır. Bu öğelerin hem bağımsız algılanmaları hem de bunların bütün olarak algılanmaları kent imgesi için önemlidir. Daha sonraki çalışmalarda ise kent imgesi için sadece yapının değil anlamın da önemi diğer araştırmacılar tarafından vurgulanmıştır.

Bireyin mekâna bağlanması fiziksel durumdan çok sosyal deneyimdir. Bu yüzden mekâna bağlılık daha çok sosyaldir (Low ve Altman, 1992, s. 296). Bu bağlamda, Cumhuriyet'in temel değerleriyle uyumlu bir şekilde değerlendirilebilir. Cumhuriyet'in kuruluş felsefesi, gelişime önem veren bir yapılanmaya dayanmaktadır. İnsanları mekânlara bağlayan unsurların fiziksel öğelerden ziyade sosyal deneyimler olduğu fikri, Cumhuriyet'in toplum mühendisliği yaklaşımıyla paralellik gösterir. Cumhuriyet, bu yüzden ortak değerler yaratacak faaliyetler üretmiştir. Örneğin; Cumhuriyet Dönemi'nde kurulan okullar, kültür merkezleri ve spor alanları, bireyleri bir araya getirmiş ve etkileşimde bulunmalarını sağlamıştır. Bu mekânlar, bireylerin birbirleriyle etkileşime girmesi ve ortak değerler etrafında toplumsal bağlarını güçlendirmelerine olanak tanımıştır. Dolayısıyla, insanları mekânlara bağlayan unsurların sosyal deneyimler olduğu fikri, Cumhuriyet'in insanların bir araya gelmesi ve ortaklıklar etrafında birleşmesini teşvik eden idealleriyle uyumludur. Sosyal etkileşimlerin ve deneyimlerin mekânlara olan bağlılığı artırdığı düşüncesi, Cumhuriyet'in toplumsal yapısını anlamak için önemlidir. Gustafson, çevre psikolojisiyle alakalı çalışmalar için mekân kimliğinin, yere bağlılığın ve yer duygusunun önemli olduğunu iddia etmektedir (Gustafson, 2001, s. 667-686).

Mimari, insanların yaşadıkları mekânlarda kendilerini ifade etmelerine, kimliklerini yansıtmalarına olanak tanımıştır. Örneğin, bir yapının tasarımı ve iç dekorasyonu, o mekânda yaşayanların kişisel tercihlerini, kültürel miraslarını ve değerlerini yansıtabilir. Bu şekilde, mekân-yer kimliği, mimari yapıların insanlar üzerindeki etkisini belirlemektedir. Cumhuriyet'in toplum mühendisliği projeleri, modernleşme çabaları ve ulusal kimlik oluşturma süreciyle bağlantılı olarak değerlendirilebilir. Yapılan çalışmalar, Cumhuriyet'in idealleriyle uyumlu bir şekilde, toplumun çevresine olan duyarlılığını artırmayı, yerel kimliklerin korunmasını ve ulusal bir kimlik bilinci oluşturulmasını desteklemiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde, modern bir ulus inşa etme hedefi doğrultusunda, insanların çevrelerine olan bağlılığı ve bu çevrelerde hissettikleri yer duygusu üzerine yapılan çalışmalar önem kazanmıştır. Pol, mekâna ait olma hissinin bireylerde çevreye karşı sorumluluk hissini de arttırdığını ifade etmektedir (Pol, 2002, s.11). Dolayısıyla, mekân kendilemesi (appopriation) ve bu durumun çevre için sorumluluk hissini artmasına katkı sağlaması, Cumhuriyet'in toplumsal ve çevresel değerlerine uyumlu bir şekilde değerlendirilebilir. Bu bağlamda, Cumhuriyet'in toplumsal yapısını güçlendirmek için çevresel sorumluluk duygusunun bireylerde geliştirilmesi önemlidir.

Cumhuriyet'in kuruluş felsefesi, bireylerin özgür ve eşit koşullarda yaşayabileceği bir ortamın sağlanması üzerine kuruludur. Bu bağlamda, bireylerin yaşadıkları mekânlara duygusal bağlılık geliştirmesi, bu değerlerin bir yansıması olarak görülebilir. Bireylerin yaşadıkları mekânlara duygusal bağlılık geliştirmesi, Cumhuriyet'in idealleriyle uyumlu bir şekilde, kişisel kimliği ve ulusal kimliği güçlendirmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana, çevre koruma ve sürdürülebilirlik ilkesi, ulusal politikaların ve toplumsal değerler için önemlidir. Bu nedenle, mekânın kimliğinin oluşmasının önemi, çevresel sürdürülebilirlik ve toplumsal uyum açısından Cumhuriyet'in idealleriyle uyumlu bir şekilde değerlendirilebilir. Hacıhasanoğlu, mekânın kendilemesinin yani kendine ait izler oluşturmalarının aidiyetliği daha da pekiştirdiğini iddia etmiş ve dolayısıyla sahiplenme duygusunun, korunan mekânın ve yer aidiyeti diye belirledikleri üç ögenin bulunması gerektiğini iddia etmiştir (İlgın ve Hacıhasanoğlu, 2006, s. 60).

Sembolik anlamlar, yapıların ve mimari elemanların sembolik ve estetik değerleri ait olma ve kimlik birbirini şekillendirmiştir. Cumhuriyet'in kuruluş felsefesi

bir kimlik oluşturmak için bireylerin yerel kültürel değerlerine ve mekânlara duyarlılığını artırmayı amaçlamıştır. Sahiplenme duygusu ve yer aidiyeti, bireylerin kendilerini ait hissettikleri yerlerde milli değerleri koruma ve yaşatma işteğini güçlendirebilir. Örneğin, Cumhuriyet Dönemi’nde Anıtkabir gibi sembolik mekânlar oluşturularak ulusal kimliğin pekiştirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, Cumhuriyet Dönemi’ndeki modernleşme projeleriyle birlikte, korunan mekânların oluşturulması ve yaşatılması önem kazanmıştır. Dolayısıyla, mekânın kimliği, bu sürecin sağladığı aidiyet ve yere bağlılık duygusu, Cumhuriyet’in ulusal kimlik oluşturma çabalarıyla aynı düzlemde ilerlemektedir.

“Mekânın kendilenmesi, grubun ihtiyaçlarını ve imknlarını karşılamak için modifiye edilmiş doğal mekân anlamına gelmektedir ki bu bir mülk ile ait olma duygusunu doyuran en iyi ve en gerekli koşul olarak kabul edilmektedir” (Lefebvre, 1995, s. 165). Diğer bir ifadeyle, toplumun sahiplenme duygusuyla mekânlara bağlanmalarını ve bu bağlılığın mekânların korunması ve kullanılmasına katkı sağladığını açıklar. Sahiplenme, bireylerin kişisel egemenlik alanlarını kontrol etme arzusuyla ilgili bir kavramdır. Bir mekânı sahiplenme ve ona ait hissetme duygusu, o mekâna olan bağlılığı artırır. Bu bağlılık arttıkça, bireylerde mekânı koruma gerekliliği güçlenir. Toplumun sahiplenme duygusuyla mekânlara bağlanmalarını ve bu bağlılığın mekânların korunması ve kullanılmasına katkı sağlamıştır.

Mekân dışında toplumsal ve kültürel değişimi sağlamak için önemli ögeler, gündelik yaşam (sosyal hayat), dil ve kıyafetteki değişimlerdir. Çünkü mekân değişince o mekâna ait bir sosyal hayat, kıyafet ve dil de oluşturmak gereklidir. Bu yüzden modernleşme çalışmaları birbirini destekler nitelikte ortaya çıkmıştır. Alfabenin değişimi, dilin sadeleşmesi, kıyafet değişimi, ölçü birimlerinin değişimine kadar çeşitlenen modernleşme yeni inşanın en önemli göstergesidir. Berkes, bu değişimlerin Osmanlı’dan farklı gerçekleştiğini, Cumhuriyet Dönemi’nde ulus inşası sebebiyle bütün değişimlerin doğrudan devletin siyasi alana müdahalesi ile gerçekleştiğini iddia eder (Berkes, 1973, s. 80). Dönemin siyasi elitlerine göre Cumhuriyet’teki modernleşme çalışmaları uygulanabilir çalışmalardır ve bu yüzden hız kesmeden gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Yani bir anlamda “acelecilik” söz konusudur.

Mustafa Kemal Atatürk, “...fikrimiz ve zihniyetimiz medeni olacaktır. Bütün Türk ve İslam medeniyetlerinin içinde bulunduğu hal medeniyetin emrettiği şümul ve tealiye uymadıklarından ne ıstıraplar içindedirler... Medeniyet öyle kuvvetli bir ateştir ki ona bigâne olanları yakar ve mahveder” (İmece, 1959, s. 18) sözleriyle Cumhuriyet’in hızla ve süreklilik içinde Türk modernleşmesine göre şekillenmesi gerektiğini bir an evvel çağdaş bir ulus olup Batı’yı yakalamak gerektiğini ifade etmektedir. Bu da devrimlerin ya da değişimlerin halk tarafından benimsenmemesine ve bir direnç oluşmasına sebep olmuştur. Çünkü alışkanlığın olduğu gündelik bir yaşamı topyekûn değiştirmek ve bunu alıştırmak, tartıştırmak, ikna ederek değil de hızlıca gerçekleştirmek tabanda bir direncin oluşmasına yol açmıştır. Aydemir, bu değişimlerin yarattığı olumsuz algıların yönetici kadrolarında bile olduğunu iddia etmektedir (Aydemir, 2020, s. 356). Örneğin, sosyal yaşam içindeki radikal değişimlerden biri balolardır. Cumhuriyet baloları sadece eğlence değil aynı zamanda yeni gündelik yaşam pratiklerinin aktarıldığı alanlardır. Daha çok elitlerin bir araya geldiği balolar bir anlamda Batılı sosyal buluşma alanı olmuştur. Kadın ve erkeklerin bir arada olabildiği, müziğin, yeni kıyafetlerin, yeni dilin inşasının gerçekleştiği bu alan bir anlamda Cumhuriyet modernleşmesinin yeniden inşasının gerçekleştirildiği pratiklerdendir. Ankara Palas bir mekân olarak bu partilerin gerçekleştirildiği modern ulus inşasının önemli binalarındandır. Bu anlamda Ankara Palas ve genelde mekânlar sembolik rollere sahip olmuşlardır.

Mekânsal ritüeller modernleşme unsurlarının yerleşmesi için aktif rol oynamışlardır. Fakat bu modernleşme elit bir çevre ile kısıtlı kalmış halka ulaşamamış ve zaman zaman tepkiler görmüştür. İçsel bir kimlik değişimi hiç kolay olmamıştır. Değişime karşı direnç çok fazla olmuştur. Türk modernleşmesi tren yolu boyunca giden bir “cam fanus” olarak değerlendirilmiştir. Amacı, modernleşmeyi tüm Anadolu’ya yaymaktır fakat o cam fanus ciddi bir tepkiye neden olmuştur. Karaosmanoğlu, “Ankara” adlı romanında bu çatışmayı derinlemesine incelemiştir. Ankara’da bir akşam Selma Hanım tarafından düzenlenen balodan çıkan Neşet Sabri, birkaç sokak ötede elinde mum ışığıyla mevlide giden insanları görür (Karaosmanoğlu, 1999, s.140). Bu da Ankara’nın ümmetten ulusa geçişini ve nasıl geçtiğinin önemli örneklerinden birini oluşturur.

Mekânla birlikte, mekânı temsil eden sosyal yaşamın bir parçası da kıyafetlerdir. Osmanlı daha çok millet değil de ümmet anlayışa göre tasarlanmış, Müslüm-gayrimüslim gibi ayrımlar üzerinden ve bunların temsili olan kıyafetler üzerinden şekillenmiştir (Bozkurt, 2014, s. 22). Cumhuriyet Dönemi'nde ise bu kılık kıyafet biçimleri modernleşme ile taban tabana zıttır. Modernleşmeyi, Batılılaşmayı esas alan kararlar doğrultusunda 1934'te Kânunuevvel kabul edilmiştir. Mabnet ve ayinler dışında kılık kıyafete düzenlemeler getirilmiştir. Şapka kanunu da bu doğrultuda çıkarılmıştır ve şapka uzun bir dönem büyük tepkilere yol açmıştır, çok kişi tarafından benimsenmek istenmemiştir. Tüm bu yaşananlar Cumhuriyet modernleşmesinde siyasi elitler ile halk arasında oluşan bütün kopuşa örnektir. Cumhuriyet ile birlikte Osmanlı'daki yerleşik kıyafetler artık "eski"yi temsil etmektedir bu yüzden bir an önce Batı tarzı giyime geçilmesi gerekmektedir. En temelde "biçim içeriği değiştirir" anlayışıyla Ankara'da modernleşme mekânsal yapılardan, kılık kıyafetten başlamıştır ve sonra dile ve diğer alanlara aktarılmıştır. Dil, modernleşme sürecinde aktif rol oynamıştır. Cumhuriyet ile birlikte yeni bir söylem oluşturmak ve ideolojiye uygun bir şekilde dili yeniden inşa etmek gerekmiştir.

Faocault, söylem için, "üzerinde konuştuğu nesneleri kuran pratikler" ürettiğini iddia etmiştir (Faocault, 2003, s. 135). Bir anlamda söylem, toplumsal ilişkileri inşa eden bilgilerin düzenlenmesi için bir yol olarak görülmüştür.

Söylem, tarihsel sürecin epistemesiyle ilişkilidir. Söylemler, siyasi elitler, iktidarlar tarafından üretilirler (Faocault, 2003, s. 126). Türkçeleştirme, sadeleştirme çalışmaları bu doğrultuda yapılmıştır. Osmanlı'da siyasi elitler ile tebaa arasındaki ayırıcı niteliklerden biri de dildir. Halk ve "yüksek zümre" arasında dil farklılığı çok fazladır. Cumhuriyet Dönemi'nde öncelikle bu farkın ortadan kaldırılması halk ile yüksek zümre arasındaki eşitliğin sağlanması gerekmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde bu doğrultuda çeşitli çalışmalar düzenlenmiştir. 1933'te gerçekleşen I. Türk Dil Kurultayı bu yüzden sembolik önem taşımaktadır ve dil çalışmalarının disiplin içinde gerçekleşmesini sağlamıştır. Bu dönemde dilin sadeleşmesi için gazete ve dergiler etkili olmuştur. Dildeki yeniliklerin yerleşebilmesi yaygınlaşabilmesi için okuyucu kitlesi oluşturmak, bunu genişletmek gerekmektedir (Levend, 1960, s. 493-495). Dildeki değişimin önemli öncülerinden biri Ömer Asım Aksoy'dur. Aksoy, 1962 yılında bütün bu çalışmalar sayesinde Türkçe'nin yaklaşık elli bin kelimesinin yeniden

dile kazandırıldığını iddia etmiştir (Aksoy, 1962, s. 51). Yine bu dönemde Arapça, Farsça olan birçok kelime Türkçeleştirilmiştir. Örneğin; zaviye-i kamie yerine dik aç; müselles-i mütesaviy-üs-sakeyn yerine ikizkenar üçgen gibi terimler kullanılmıştır (Aksoy, 1962, s. 51).

Sonuç olarak, modernleşme tek boyutlu olmamış farklı alanların etkileşimiyle gerçekleşmiştir. Toplumsal değişimin, kentleşmesinin, kimliğin oluşması için gündelik yaşam, dil, kılık kıyafet değişim için öncü rol üstlenmiştir ve bunların da gerçekleşebileceği unsur mekândır. Bu pratiklerin gerçekleşebilmesi için, yaygınlaşması, benimsenmesi için bu anlayışa uygun mekânlar inşa edilmesi gerekmektedir. Bu yüzden Ankara, Cumhuriyet Dönemi'nde yeniden inşa edilmek üzere hızla modernleşme sürecine girmiştir.

2.3.2. Kent Kimliği

Toplumsal değişimler ile sürekli yeniden şekillenen kentler çağımızın en önemli alanları olmuştur. Kentler sadece fiziksel mekânlar değildir insan-mekân ve kişiler arası ilişkileri de belirleyen alanlardır. Sosyal ve kültürel yerlerdir. Kentler birbirinden farklıdır ve bu durum kentlerin bir kimliğinin olduğunu göstermektedir.

Kent kimliği, birçok faktörün birleşimiyle oluşmaktadır. Geçmişten günümüze yaşadığı tarihi süreçler, toplumsal değişimler, kültürel faktörler, coğrafi etmenler ekonomik gelişmeler kent kimliğini oluşturur ve şekillendirir (Kaypak, 2010, s. 375). Bütün bu etmenler kent kimliğinin oluşmasını sağlarken bu etmenlerin de bölgeden bölgeye değişiklik göstermesi kent kimliğinin de birbirinden farklı olmasını sağlamıştır. Sosyal ilişkiler, kent kimliğinin oluşmasında önemli olmuştur.

Kentler yalnızca farklı insanların birlikte yaşamasını sağlayan ya da insanlara iş imkânı sağlayan alanlar değildir, aynı zamanda kültürel etkileşim yerleridir (Wirth, 2002, s. 78). Şehirlerin bir hikâyesi vardır (Kaya, 2007, s. 20). Kent kimliğini meydana getiren önemli bir faktör kültürdür. Bu yüzden kent kimliğine bakıldığında kültür ile ilişkisini iyi okumak gerekmektedir (Keleş, 1972, s. 14).

Bir kent kimliğinin oluşması için süreklilik önemlidir. Geçmişten günümüze sürekliliğin sağlanması ve geçmişin izlerini taşıyarak geleceğin şekillenmesi de kent kimliği için gereklidir. Bu da kent kimliğinin orada yaşayan insanlar tarafından oluşturulduğu hissi verir ve bunun korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması duygusu yaratır (Tekeli, 1984, s. 79-89).

Cumhuriyet için yeni başkent olacak olan, Anadolu'nun merkezinde bulunan Ankara için kentsel hedefini Tekeli, modern bir yaşam alanı inşa ederek örnek bir kent oluşturmak olduğunu ve bu kentin Anadolu'nun modernleşmesine öncülük ettiğini ifade etmektedir (Tekeli, 1984, s. 41).

Kent kimliğinin oluşmasının önemli unsurlardan biri de orada inşa edilen yapılardır. Anıtlar, tiyatro salonları, opera salonları, kiliseler, camiler, kamu binaları ve diğer çeşitli ortak mekânlar kent kimliğini şekillendiren unsurları olmuştur. Bunun dışında kentin kültür sanat faaliyetleri de kent kimliği için önemlidir. Çevre düzenlemesi, peyzaj ve cepheler de kimlik için ayırt edicidir (Tunçer, 2008, s. 16).

Tunçer, Ankara'nın kent kimliğini oluşturulmasına yönelik çabaları birkaç başlık altında inceler:

1. Eski Ankara'nın korunması ve geleneksel olanın devam ettirilmesi.
2. “Yeni Şehir / Kızılay” bölgesinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar.
3. Kırdan kente olan göçün kent merkezinde plansız ve düzensiz yapılanmalara sebep olmasında ortaya çıkan gecekondu ile ilgili çalışmalar.
4. Kent imar planları oluşturarak düzenli kent kimliği için yapılan çalışmalar.
5. Kentsel dönüşümün sağlıklı bir şekilde ilerlemesinin sağlanması (Tunçer, 2009, s. 79).

Ankara, modern kent tarzında yeniden inşa edilirken Eski Ankara binalarının korunması dikkate alınmıştır. Örneğin, 13. ve 14. yüzyılda önemli ticaret merkezleri olan Mahmud Paşa Bedesteni ve Kurşunlu Han 1920-1940 yılları arasında yenilenmiştir.

Resim 7. Mahmud Paşa Bedesteni.

Kaynak: Ankara Foto. (2023, 13 Ağustos) *Mahmud Paşa Bedesteni*. 9 Ağustos 2024 tarihinde <https://ankarafoto.weebly.com/mahmutpasa-bedesteni.html> adresinden edinilmiştir.

Mahmut Paşa Bedesteni (Resim 7), Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ne dönüştürülmüştür. Aslına uygun yenilenmiş, çevresi düzenlenerek günümüz kent yaşamı için uygun hale getirilmiştir. Eski dokunun korunmasıyla birlikte Cumhuriyet ideolojisine ve modernleşmeye yönelik yeni şehir kurma çalışmaları başlatılmıştır.

Kent kimliği bağlamında Atatürk Bulvarı'ndaki diğer önemli binalardan biri de İller Bankası'dır. Dönemin diğer önemli mimar 1928'de Güzel Sanatlar Akademisi'nin Vedat Tek Atölyesi'nden eğitim alan Seyfi Arkan'dır. Çanakkale Abidesi Yarışması'nda aldığı dereceden dolayı Avrupa'ya eğitime gönderilmiştir ve orada çeşitli eğitimler almıştır. Arkan'ın ilk mimari çalışmalarında Almanya'da hocası olan Hans Poelzig'in ve Almanya'daki döneme hâkim olan kültürün etkisi görülmektedir. Seyfi Arkan 1933'te Çankaya Hariciye Köşkü Yarışması'nda birinci olmuştur ve "Atatürk'ün Mimarı" olarak birçok çalışmaya imza atmıştır. 1932-1938 yılları arasında kariyerinin "doruk noktalarına" ulaşmıştır. Ancak Atatürk'ün ölümüyle kariyerinde düşüş gerçekleşmiştir. Bu durum ülkedeki siyasi tutum yüzünden gerçekleşmiştir. Modernleşmeden çok hızlıca ulusalcılığa, milliyetçiliğe evirilen süreç mimaride de yankı bulmuştur. Dolayısıyla, Türk mimarisinde modernleşme Batı'dan farklı olmuştur. Batı bunu biraz daha sosyal, siyasal, kültürel değişimlerin sonucu yavaşça doğallığında yaşarken Türk mimarisinde daha çok tepeden inme ve devlet eliyle gerçekleşmiştir.

Resim 8. İller (Belediyeler) Bankası Genel Müdürlük Binası.

Kaynak: Arkiv. (2012) *İller Bankası Genel Müdürlük Binası*. 17 Haziran 2024 tarihinde <https://www.arkiv.com.tr/proje/iller-bankasi-belediyeler-bank-genel-mudurluk-binas/6873> adresinden edinilmiştir.

Resim 9. Melike Hatun Camii Genel Görünüş.

Kaynak: Yazarın arşivinden edinilmiştir.

1935 yılında Ankara Belediyeler Bankası yarışma düzenlemiştir ve yarışma sonucunda Seyfi Arkan'ın projesi birinci olmuştur. İller Bankası Binası (Resim 8), Cumhuriyet Dönemi'ni temsil eden modern unsurlarla ve aynı zamanda Ankara'yı temsil edecek şekilde tasarlanmıştır.

İller Bankası binası, Ankara'nın önemli temsillerinden biri ve Ankara'nın değişiminin önemli bir simgesi olmuştur. Fakat 2017 Haziran ayında birçok tartışmaya, itirazlara rağmen yıkılmış ve mimarlık tarihi suçu işlenmiştir. Böylesine önemli bir yapının yıkımı kendisiyle beraber birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Cumhuriyet'in önemli isimlerinden biri olan tarihi binanın yıkılması ve cami inşa edilmesi toplumsal değişimin işareti olabilir mi, sorusu günümüzde birçok akademisyen ve mimar tarafından hala tartışılmaktadır. İller Bankası'nın olduğu araziye de içine alan Melike Hatun Camii'in (Resim 9) inşa edilmesiyle birlikte değişim okunabilmektedir.

Toplumsal belleğin en önemli unsurlarından birey-mekân ilişkisi olmuştur. Gündelik yaşamın aktığı bir alanda var olan mekânlarla birey bir ilişki içerisinde. Bu ilişki sadece o binayı kullanmak değil aynı zamanda o binanın temsil ettiği değer ile ilişkilendirilmiştir. İller Bankası, gündelik yaşam içerisinde Cumhuriyet Dönemi Mimarisi ve Ankara modernleşmesinin temsili olarak bulunmuştur. Bu yüzden İller Bankası'nın yıkımı "suç" olmanın ötesinde değişimin, kimliğin ve sürekliliğin de reddi olarak görülmektedir. Değişimin ve kimliğin önemli simgesini dönüştürmek, sürekliliğini sağlamak yerine onu yıkmak birey ile bellek arasındaki ilişkiyi de bozguna uğratmak demektir. İller Bankası yıkımı, değişimi, kimliği ve sürekliliği tersten okuyabilmenin önemli bir eylemidir.

Dolayısıyla Atatürk Bulvarı, sadece yüzeysel bir mekân olarak görülmemeli, değişimin, sürekliliğin ve yeni bir kimliğin temsili olarak okunmalıdır. Bulvarda yer alan her bina değişimin ve kimliğinin göstergesidir.

Atatürk Bulvarı, sosyal, kültürel ve siyasal dinamikleri bir arada bulundurmaktadır ve her birinin farklı yönlerine işaret etmektedir. Atatürk Bulvarı'ndaki cepheler, kültürün ifadesidir. Bu yüzden Atatürk Bulvarı bir yandan tarihsel gelişimi gösterirken öte yandan bir devletin temsili olmuştur.

Resim 10. Kızılay Meydanı, Önde Güven Parkı, Arkada Bakanlıklar.

Kaynak: Koç Üniversitesi, Digital Collections. (2018). *Kızılay Parkı ve Güvenparkı*. 5 Mayıs 2024 tarihinde <https://libdigitalcollections.ku.edu.tr/digital/collection/AEFA/id/205> adresinden edinilmiştir.

Kent inşasında geniş meydanlara, parklara yer verilmiştir (Resim 10). Çevre düzenlemesi insanların meydanları kullanabilmesi öncelikli hale getirilmiştir. Meydanlar ve parklar kitleleri bir araya getirir, buluşturur ve bu meydanlarda yer alan semboller (anıt, heykel gibi) dönem ya da geçmiş değer hakkında bilgi vermektedir. Yine meydanların, parkların şehir merkezinde olması diğer kamu kurumlarının yakınında olması kent merkezi oluşturmak, kent merkezinde bütünlüğü sağlamaya yöneliktir. Yeni şehir çalışmaları, Ankara kent kimliğinin temsilidir. Ankara'ya Cumhuriyet'in kuruluşuyla beraber hızlıca modern bir kent kimliği kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu yüzden cepheler, sadece mimari üslup hakkında bilgi vermeyip, o toplumun kültürel dokusu, tarihi geçmişi ve sosyal dokusuyla ilgili bilgi vermektedir. Çünkü cepheler bir anlamda kimliğin dışarıya yansıması ve sembolleşmesini okuyabileceğimiz kitap niteliğindeki unsurlar bütünüdür.

Sonuç olarak, geçmişten günümüze insanlar kendi dönemlerine ve siyasi, ekonomik, kültürel değişimlere göre bir mekân yaratma çabası içinde olmuşlardır ve yaşadıkları mekânları sürekli olarak dönüştürmüşlerdir. Bu bağlamda, Ankara'da meydanlar oluşturulmuş ve modern kent inşa edilmiştir. Bunun önemli bir örneği çalışmada irdelenen Atatürk Bulvarı'dır. Bulvar, Eski Ankara ile yeni merkezi birbirine bağlayan modern kent temsili olacak şekilde planlanmış ve başkentin önemli merkezi konumuna getirilmiştir.

2. DEĞİŞİM, SÜREKLİLİK VE KİMLİK BAĞLAMINDA ANKARA, ATATÜRK BULVARI

Ankara’da Osmanlı Dönemi ve öncesindeki mimari yaklaşımlarda birçok medeniyetin etkisi vardır. Bu dönemlere ait mimari unsurların Ankara'nın tarihi dokusunda izlerini taşımaktadır. Ancak, Cumhuriyet Dönemi öncesinde Ankara’nın mimari açıdan sıra dışı bir gelişimi olmamıştır. Şehirde daha çok geleneksel Osmanlı Mimari etkileri görülmüş ve büyük oranda tarım ve ticaret için merkezi bir işlev kazanmıştır.

Resim 11. Ankara Manzarası.

Kaynak: İstanbul Üniversitesi. (2019, 24 Ocak). *Ankara Manzarası*. 18 Ağustos 2024 tarihinde <https://osmanlimuzigi.istanbul.edu.tr/tr/haber/ankara-manzarasi-canlandi-640050006C00620078004A00660037004C0036006B003100> adresinden edinilmiştir.

Cumhuriyet Dönemi’nden önce Ankara daha çok bir kasaba görünümündedir ve mimari açıdan sınırlıdır. Ancak, Geç Osmanlı Dönemi’nde bazı camiler, hanlar ve çeşmeler gibi Osmanlı mimarisine ait eserler inşa edilmiştir. Ankara’nın, yüzeyin altında gizlenmiş olan derin bir tarihi hazinenin sahibi olduğunu vurgulanmaktadır. Asfaltın altında, antik dönemlerden kalma izler, sokakların altında yatan tarihi kalıntılar, Ankara’nın tarihi derinliğini ve zenginliğini simgelemiştir. Bu izler, Ankara’nın sadece yeni bir şehir olmadığını, aksine geçmişi ve birçok alanda mirası olan bir merkez olduğunu göstermektedir. Sadece gözle görünen yapılarla sınırlı değil; aynı zamanda yeraltındaki bu gizli hazinelerle de şekillenmektedir. Dolayısıyla,

Ankara'nın tarihi izlerinin yeraltında gizlenmiş olması, şehrin yeniliğine değil, aksine zengin tarihi ve kültürel geçmişine işaret etmektedir. Bu izler, Ankara'nın tarihi önemini ve değerini daha da vurgulamaktadır.

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Ankara hızla modernleşme çalışmalarına başlamış ve kent modern mimari bir anlayışla inşa edilmiştir. İlhan Tekeli dönemin mimari stratejisini şu başlıklar altında toplamıştır:

1. Ankara'nın başkent olmasıyla birlikte yeni kent planı oluşturma,
2. Demir ağları genişleterek, demir yolunu ülke geneline yayabilmek,
3. 1929 krizinden kaynaklı ortaya çıkan devletçilik politikasıyla fabrika kurulacak alanları demir yolu geçen küçük kasabalardan seçmek,
4. Halkevleri inşa etmek (Tekeli, 2009, s. 144).

Buradan anlaşılacağı gibi Ankara, stratejik olarak Anadolu'ya açılan ve ulaşan bir konumda olmuştur. Bu yüzden modernleşmenin Ankara'dan başlayıp demir yolları aracılığıyla iletişim, haberleşme, ulaşım imkânlarıyla bütün bir Anadolu'ya yayılma amacı vardır. Bu da yukarıdan aşağıya doğru bir modernleşmenin olduğunun göstergesidir. Ankara bu anlamda “temsili mekân” olarak okunabilmektedir. Ankara'nın mimari alanda dönüşümü için önemli kurumsallaşma da Ankara Şehremaneti'nin kurulmasıdır. Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Ankara özelinde tartışmalar başlamıştır. Kimileri Ankara'yı Cumhuriyet'e göre yeniden şekillendirmek gerektiğini söylerken kimileri de Ankara'nın çok eski ve değişiminin maliyetli olacağını söyleyip başkent için yeniliğe uygun bir alan olmadığını savunmuştur. Bu doğrultuda 1298 sayılı Ebniye Yasası kaldırılmış, 16 Şubat 1924'te 417 sayılı Ankara Şehremaneti Kanunu çıkarılmıştır. Kanun'la hızla kentleşme ve karar alma mekanizmalarının önü açılmıştır. İlk planlama için Şehremaneti tarafından bir şirkete başvurulmuştur. Başvuru sonucunda “Lörcher Planı” olarak anılan proje kabul edilmiştir ve çalışmalara başlanmıştır. Ankara şehreminin isteği üzerine planla ilgili rapor hazırlanmıştır. Raporu Lörcher yazmıştır. Eski şehir, yeni şehir ve Kızılay olmak üzere üç ayrı raporlama hazırlanmıştır. Eski şehir için Taşhan Meydanı daha sağlıklı hale getirilmiştir. Ankara Heykeli yeni şehre yapılmıştır. Planda yer alan ama tam olarak uygulanmayanlar: Hükümet Meydanı, İtfaiye Meydanı, Tiyatro Meydanı, Gazi

Meydanı, Kale Meydanı ve Yıldız Meydanı, Cumhuriyet ya da Kurtuluş Meydanı, Sıhhiye Meydanı, Zafer Meydanı, Millet (Ulus) Meydanı, Lozan Meydanı, Tandoğan Meydanı, Cebeci Meydanı, Parlamento Meydanı (Cengizkan, 2002, s. 220).

1927 sonrası dönem ise imarın yabancı sermayeye ve yabancı uzmanlara açık hale getirilmesi başka bir dönüm noktasını oluşturmuştur. 1928 yılında Ankara Şehri İmar Müdürlüğü kurulmuştur ve Hermann Jansen Ankara İmar Planı Yarışması'nda birinci olmuştur. 1928 yılında 1351 sayılı yasa ile Ankara İmar Müdürlüğü'nün kuruluş sebebi; "Cumhuriyet'in başkentinin imarı bir şehir belediyesinin meselesi değil, doğrudan doğruya bir devlet meselesi" olması şeklinde açıklanmıştır. Bu dönemde Türk mimarların ve yabancı mimarların etkinlikleri iki yönlü ilerlemektedir. 1927'de çıkarılan Teşvik-i Sanayi ile ülkeye çok sayıda yabancı uzman çağırılmıştır. Yine Ankara'da bu dönemde yarışma yapılmıştır. Aynı sene Ernest Egli ve Clemens Holzmeister ülkeye gelmiştir (Tankut, 1993, s. 76).

Dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya ile Ankara Şehremini Asaf Bey yabancı mimarın üstleneceği bir imar yarışı planı başlatmıştır. Bu plana çeşitli görüşmeler sonucunda üç yarışmacı dâhil olmuştur. Joseph Brix ve Hermann Jansen. Daha sonra Fransız Leon Jausseley de yarışmaya dâhil edilmiştir. Yarışmada seçilecek proje için en önemli kıstas ekonomik, teknik açıdan ve çevresel koşullar açısından uygulanabilir olmasıdır. 1929 yılında Hermann Jansen, bu ölçütlere uygun gerekçesiyle yarışmayı kazanmıştır (Tankut, 1993, s. 82). Uygulanmaya başlayan planın mimarı Hermann Jansen, Hâkimiyet-i Milliye gazetesine şu demeçte Ankara'nın çorak toprak üzerinde olduğunu ve bunun üzerine hızlıca bir şehir kurmak gerektiğini aktarmıştır. Ona göre bu şehir kurma planı Türk kültürü ile Avrupa kültürünün harmanlanmasıyla olacaktır ve Ankara devletin bir temsili haline getirilecektir (Hakimiyet-i Milliye, 1 Haziran 1929). Buradan da anlaşılacağı üzere Cumhuriyet Mimarisi, Ankara üzerinden modernleşmeyi de içine alan Türk kültürünü ve milliyetçiliğini de yansıtan bir tasarım olmuştur.

Jansen, 1939 yılına kadar çalışmalarına devam etmiştir ve Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatıyla birlikte görevinden uzaklaştırılmıştır (Bozdoğan, 2002, s. 87). Ankara, Cumhuriyet Mimarisi modernleşme süreçlerinin merkezi olmuş ve modern

Şekil 2. Ankara İmar Planı, Herman Jansen.

Kaynak: Goethe-Institut Ankara. (2010) *Jansen Planı*. 4 Nisan 2024 tarihinde <https://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/sta/jan/trindex.htm> adresinden edinilmiştir.

Ankara'nın imarına 1927-28 yılında hazırlatılan üçüncü plan Jansen Planı'dır (Şekil 2). Bankalar Caddesi (günümüzde Atatürk Bulvarı), İtfaiye Meydanı ile Hakimiyyet-i Milliye Meydanı bölgesinde olan alanın ticari ve finans merkezi olması düşünülmüştür. Giulio Mongeri, 1929'a kadar buradaki finans binalarının mimarıdır. Binaları inşa ederken Türk mimari üslubundan yararlanmıştır.

Ankara, Cumhuriyet'in temel değerleri ve idealleri için bir merkez olmuştur. Mimari açıdan bakıldığında, yapılan yatırımların önemli bir bölümü başkent fiziksel altyapısının ve çevresinin geliştirilmesine yöneliktir. Bunlar, modern bir başkent ve ulusal bir sembol olarak Ankara'nın yükselişini ve dönüşümünü yansıtan önemli mimari eserlerdir. Dolayısıyla, Cumhuriyet Dönemi mimarisi, Türkiye'nin modernleşme sürecinde Ankara'nın oynadığı kilit rolü ve Cumhuriyet'in değerlerini yansıtan bir sembolizmi ifade eder.

Doğramacı, bu süreçte yabancı kentleşmesinin taklit edilmediğini özgün bir şekilde alındığını iddia etmektedir. Çünkü kısa sürede yeni bir kent inşa etmek ancak böyle bir şekilde mümkündür (Doğramacı, 2010, s. 55).

Ankara'nın ulusal dönem mimari özellikleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarındaki ideolojik ve kültürel atmosferin bir yansımasıdır. Dolayısıyla, Türkiye'nin tarihindeki önemli bir dönüşümün ve kimlik arayışının semboller mozaigi olmuştur. Başkent olarak seçilmesiyle birlikte, Ankara'da inşa edilen binalar, modern Türk ulusunun kimliğini ve değerlerini yansıtmak üzere tasarlanmıştır. Özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında, mimarlar tarafından geliştirilen I. Ulusal Mimarlık akımı, geleneksel Osmanlı Mimarisi'nden ayrılarak yeni bir tarzın doğuşunu simgelemiştir. Bu akımın temel özellikleri arasında simetri, basitlik ve işlevselliğe vurgu yapılması yer almıştır ve aynı zamanda Batı'nın Neo-Klasik etkileriyle Türk motiflerinin birleştirilmesi dikkat çekmektedir. Artık Cumhuriyet, toplumsal ilerlemeyi daha net bir biçimde aramaktadır ve belirlemektedir. Bu hedef, “çağdaş uygarlık düzeyine erişmek” olarak özetlenmiş ve geniş kesimlerce benimsenmiştir.

Diğer bir ifadeyle; başkentin planlamasında, Batı'nın kentsel gelişim ve mimari örneklerinden ilham alınmıştır. Ancak taklit edilmeden, kendi özgünlüğü ve kimliğiyle harmanlanarak benimsenmiştir. Bu durum, Cumhuriyet Dönemi Mimarisi'nin, modernleşme sürecinde hem uluslararası standartlara uygunluğunu korurken hem de Türkiye'nin özgün kültür ve değerlerini yansıtmasını sağlamıştır. Batı'nın planlama ve mimari anlayışının entegrasyonu, yeni bir kent kurma sürecinde hızlı ve verimli ilerlemeyi mümkün kılmıştır. Bu yaklaşım, Türkiye'nin modern bir görünüm kazanmasında ve ulusal kimliğini güçlendirmesinde rolü büyüktür. Dolayısıyla, Cumhuriyet Dönemi Mimarisi, hem Batı'nın etkisini hem de Türk toplumunun karakterini yansıtarak benzersiz bir mimari miras oluşturmuştur.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde eğitim gören Sanayi-i Nefiseli mimarlar Vedat Tek ve Mimar Kemalettin Bey dönemin önemli mimarları olmuştur. Giolio Mongeri bu dönemde önemli çalışmalar yapmış ulusal mimari dönemin öncüleri arasında görülmektedir (Erarslan 2021, s. 207). Bu mimarların öncülüğünü yürüttüğü döneme “I. Ulusal Mimarlık Akımı” ya da “Ulusal Stil” denilmektedir. Burada amaç Türk Mimarisi'ni oluşturmaktır. Bu dönemin diğer önemli mimarları Arif Hikmet Koyunoğlu ve Ali Talat Bey'dir. Özellikle Vedat Tek'in ve Kemalettin Bey'in ilk

dönemlerinin ve en verimli çağlarının II. Meşrutiyet Dönemi'ne denk gelmesi ilk dönemlerinde Osmanlı mimarisinin etkilerini hissettirir (Yavuz, 1981, s. 51-56).

Cumhuriyet Halk Fırkası Mahfeli'ni inşası için görev alan Vedat Tek, binayı yaparken 1924'te TBMM olarak kullanılması kararı alınınca 1926'da meclisin mimarı olmuştur. Yapı, cephelerin simetrik olması, geniş saçaklar, beton korkuluklar gibi özelliklerle I. Ulusal Mimarlık akımına örnek olmuştur.

Kemalettin Bey'de Lozan ile birlikte Türk Devleti'nin satın aldığı Demir Yolları İşletmesi'ni tasarlamıştır ve daha sonra Mimar Kemal İlkokulu (1927), Gazi İlk Muallim Mektebi'nin (1927-1930) yapılmasına katkıda bulunmuştur (Yavuz, 1981, s. 72).

Atatürk Bulvarı, Ulus Meydanı'nın önemli bir parçasıdır. Jansen Planı'nda ana unsur olan; Atatürk Bulvarı Ulus Meydanı'ndan başlar ve Çankaya (güney) yönüne uzanmaktadır. Doğu bloğunda İş Bankası, Sümerbank, Ankara Zafer Anıtı, Maarif Vekaleti, Lozan Oteli, Postane, Meslek Lisesi ve Tekel Baş Müdürlük Binası ve Emlak ve Eytam Bankası mevcuttur. Köşelerdeki dükkânlar ise şehrin alışveriş merkezinin bir parçasıdır. Bulvarın batısında yer alan Şehir Bahçesi dönem için nadir görülen açık kamusal alanlarından olmuştur. Jansen Planı yönetim merkezini Yenişehir'e taşımış, fakat Ulus Meydanı merkezi statüsünü devam ettirmiştir.

Ankara'nın Atatürk Bulvarı, başkentin tarihî ve modern önemini yansıtan önemli bir bulvardır. Bulvar, Kızılay Meydanı'ndan başlar ve Ulus Meydanı'nda son bulur. Atatürk Bulvarı, Ankara'nın sembolik ve tarihi önem taşıyan birçok yapısına ev sahipliği yapmaktadır. Batur, bu dönemde yapılan önemli çalışmalardan birinin de yol açma çalışmaları olduğunu ifade etmektedir. Geniş yeşil alan, parklar ve ağaçlandırma işleri de bu dönem için önemlidir (Batur, 1998, s. 216).

Resim 12. Ankara Millet Meydanı, Bankalar Caddesi.

Kaynak: Janus Mezat. (2024, 4 Ağustos) *Ankara Millet Meydanı, Bankalar Caddesi*. 6 Ağustos 2024 tarihinde <https://www.janusmezat.com/urun/6957865/ankara-millet-meydani-bankalar-caddesi> adresinden edinilmiştir.

Atatürk Bulvarı (eski ismiyle Bankalar Caddesi, Resim 12), şehrin finans merkezini oluşturmuş ve sembolik anlamda birçok yapıyı barındırmış bir arter olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarından itibaren gerçekleştirilen inşaa faaliyetlerini siyasal sistemin inşasından ayrı düşünmek mümkün değildir. Bu süreçte yapıli çevrenin toplumsal dönüşümle ilişkisi sadece biçimsel değil, daha önemlisi mekânsal ve işlevsel olmuştur. Dönemin mimarlık ürünleri Cumhuriyet'i temsil etmekle kalmamış, bizzat bu oluşumun parçası olarak, yeni sistemin kurumlarını ve yeni kurulan yaşam tarzını barındıran mekânı da oluşturmuşlardır.

Bulvar boyunca tarihi binalar ve anıtlar bulunur. Ayrıca, Atatürk Bulvarı üzerinde çok sayıda önemli kamu binası, elçilikler, müzeler, oteller, alışveriş için yapılan merkezler, restoranlar vardır. Bu binalar, Ankara'nın sosyal, kültürel, ticari ve diplomatik yaşamının merkezi konumunda yer almaktadır.

Bu bulvarda Erken Cumhuriyet yıllarında inşa edilen ilk bankalar, Giolio Mongeri'nin 1926'da tasarladığı Osmanlı Bankası ve Ziraat Bankası, Tekel Baş Müdürlük ve ardından da 1929'da tasarladığı İş Bankası binalarıdır. Bankalar, dönemin "I. Ulusal Mimarlık Akımı" ile tasarlanmıştır. Clemens Holzmeister'in 1931'de tasarladığı T.C. Merkez Bankası da Ziraat Bankası'nın yanına, eskiden Kızılbey Türbesi'nin ve Düyun-u Umumiye Binası'nın bulunduğu

araziye inşa edilmiştir. Ardından 1933 yılında tasarlanan Emlak ve Eytam Bankası binası inşa edilmiştir. Böylece, 1930'ların ortalarına gelindiğinde cadde artık Bankalar Caddesi kimliğini kazanmıştır.

1935'de Ziraat Bankası'nın yanına Sami Arsev tarafından tasarlanan Birinci Etibank Binası, yine 1935'de karşı sırayla bulvarın biraz daha güney kısmına Seyfi Arkan'ın tasarladığı İller Bankası binası inşa edilmiştir.

Martin Elsaesser tarafından tasarlanan Sümerbank Binası'nın 1937 yılında inşası için seçilen yer Ulus Meydanı olur. 1930'ların modern ve uluslararası üslubunda tasarlanmış bu binalarla birlikte, Erken Cumhuriyet Dönemi'nin değişik mimari yaklaşımlarını sergileyen Bankalar Caddesi'nin, yeni başkentin finansal merkezi olma kimliği giderek güçlenmektedir. Bu dönemin bankaları yeni ekonomik sistemin güçlenmesi adına çalışırken, banka binaları Ankara'da kurulan yeni toplumsal ve siyasal oluşuma mekânsal ve görsel anlam kazandıran yapılı çevrenin parçası olmuştur.

1950'lerden itibaren dönüşen ekonomik yapının özel sektörü ön plana çıkartmasıyla, bankacılık alanında da devlet bankalar ile birlikte özel bankalar da açılmış ve sistem içinde etkinlikleri hızla artmıştır. Bu bankaların genel müdürlükleri uzun zaman Ankara'da kalmıştır, ancak yeni banka yapılarının inşa edildiği bölge, kentin değişen yapısıyla uyum sağlayarak, artık Ulus civarı ile sınırlandırılmamıştır. Bu dönemde artan göç sonucu hızlanan kentleşmeyle kentin sınırları büyümüştür, iş ve ticaret hayatı artık sadece Ulus'ta değil Kızılay'a da gelişmiştir.

Ankara'nın Çankaya'ya doğru büyümesini en iyi İş Bankası Binası üzerinden görülmektedir. Atatürk Bulvarı'nda bulunan ve yapıldığında Türkiye'deki en yüksek bina Ayhan Böke ve Yılmaz Sargın'ın tasarladığı yeni binasına 1976 yılında taşınmasıdır. Benzer şekilde Eskişehir Yolu boyunca gelişmesini de, bu bölgede inşa edilen Halk Bank Genel Müdürlük binası örneğinde takip edilebilmektedir.

Resim 13. Türkiye İş Bankası Genel Müdürlük Kompleksi.

Kaynak: Yapı Mimarlık Tasarım Kültür Sanat Dergisi. (2019, 31 Aralık) *Türkiye İş Bankası Genel Müdürlük Kompleksi*. 6 Ağustos 2024 tarihinde <https://yapidergisi.com/mimarlikta-tarih-teori-deneyim-3/> adresinden edinilmiştir.

Türkiye İş Bankası'nın (1929) yönetim merkezini 2001 yılında İstanbul'a, Doğan Tekeli – Sami Sisa tasarımı olan genel müdürlük kompleksine (Resim 13) taşınması ise, Erken Cumhuriyet yıllarında Bankalar Caddesi'nin oluşmasıyla başlayan ve 20. yüzyıl süresince sosyo-ekonomik ve kentsel-mimari dönüşüm sürecinde Ankara'nın özgün deneyiminin yeni aşamasını simgelemektedir. Bu örneğin habercisi olduğu küreselleşme döneminde, Ankara'daki Türkiye İş Bankası Binası artık Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi'ne dönüştürülmüş, cephe tasarımı korunmuş ve işlev değişikliğine uğradığı okunmaktadır.

2.1. Atatürk Bulvarı'nın Konumu ve Önemi

Bulvarlar bir şehir ağı olarak tasarlanmıştır, bulvarlar için bir anlamda şehrin kalbi, can attığı yer denilebilir. Haussmann, bulvarları birçok dinamiğin birleştiği bir mekân olarak tasarlamıştır. Böylelikle ekonomik, toplumsal ve estetik yapılar bir araya getirilmiş ve bütünlük oluşturulmuştur. Sokaklara açılan uzun yapısı cadde üzerinde bulunan küçük dükkânlar, kamusal alanlarla yeni bir merkez oluşturulmuştur. Geçmiş dönemlerdeki panayırlar, forumlar ve sonrasında ortaya çıkan pasajların yerine artık şehrin birçok yerinden ulaşımı sağlanabilen ağlar oluşturulmuştur. Berman bunu, dönemine göre devrim niteliğinde bir fikir olduğunu iddia etmiştir (Berman, 2016, s. 207). Pazar, alışveriş yerleri, park, köprü, sanat etkinliklerini de kapsayan bir mekândı. Elbette bulvarların inşası için birçok yıkım da gerçekleşmiştir. Bulvarların en önemli özelliği şehri, kent merkezlerini yalıtılmış alanlar değil birleşik büyük bir mekân haline getirmektir. Yani gündelik yaşamın aktığı, bütün pratiklerin gerçekleştirilebileceği mekânlardır.

Resim 14. Eski Bankalar Caddesi Genel Görünümü.

Kaynak: Eski Türkiye. (2018, 1 Nisan) *Ankara Bankalar Caddesi*. 6 Ağustos 2024 tarihinde <https://www.eskiturkiye.net/289/ankara-bankalar-caddesi> adresinden edinilmiştir.

Atatürk Bulvarı, eski Bankalar Caddesi (Resim 14), değişime rağmen sürekliliğini korumuş, merkez olmaya devam etmiştir. Dolayısıyla bulvar, gündelik yaşamın önemli bir parçası ve sağlayıcısı olduğu için günümüzde de önemini koruyan mekânlardan biri olmuştur.

Atatürk Bulvarı, Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte modern bir kent oluşturma adımıdır. Cumhuriyet'i ve politikalarını anlayabilmek açısından bulvar önemli tarihsel bir mekândır. Ankara Bulvarı, Erken Cumhuriyet'ten günümüze kadar farklı üsluplarla inşa edilen binalar mevcuttur. Bu binaların bir kısmı Neo-Klasik akım, bir kısmı I. Ulusal Mimari akım ve bir kısmı da “kendi çağının ürünü” olan modern binalardır. Bulvar, binalar üzerinden kronolojik bir okuma yapılabildiği için tarihsel yönden büyük bir öneme sahiptir. Geçmişi, değişimi, kimliği ve bunların bir “çatışması” okunabilmektedir.

Altaban'a göre Ankara “modern ulus” düşüncesiyle şekillendirilmiş modern bir kenttir. 1923 devrimlerinin ilk adımları her anlamda Ankara'da atılmaya başlanmıştır ve böylelikle Anadolu'ya öncülük edecektir (Altaban, 1998, s. 41). Bu bağlamda, Ankara, Cumhuriyet özelinde bir anlam taşır ve başkent Ankara, öteki kentler için de model oluşturur.

Resim 15. Atatürk Bulvarı'nın Genel Görünümü.

Kaynak: Yazarın arşivinden edinilmiştir.

Cumhuriyet'in kurucu kadrosu, Ankara'yı “modern ulus” ve “modern başkent” kavramları etrafında tasarlamayı amaçlamıştır. Ankara'nın bu dönemde merkez haline gelmesi, Türkiye'nin her alanda dönüşümü için önemlidir.

Yeni kentsel mekânların geliştirilmesi ve Anadolu'nun kentleşme sürecinde öncü bir rol üstlenmesi, Cumhuriyet Dönemi mimarisinin ve şehirciliğinin temel hedeflerinden biri olmuştur. Ankara'nın mimari ve şehir planlama açısından ele

alınması, Türkiye'nin modernleşme sürecindeki önemli adımlarının bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Atatürk, Ankara Garı'ndan "Anadolu'ya açılan kapı" olarak bahsetmiştir. Bu nedenle binanın Ankara'da ve Anadolu'da önemi büyüktür. Gar (Resim 16), 1935 – 1937 yılları arasında Sabri Şekip Akalın tarafından, 1930'lu yılların anıtsal Neo-Klasik üslubunda yapılmıştır. Gar binası, yüksek kubbeli ve geniş çatılı bir yapıya sahiptir. Büyük ve zarif saat kulesi, kullanılan Ankara taşı gar binasının önemli özelliğidir ve çevredeki diğer yapılar arasında yükselir.

Resim 16. Ankara Garı'nın Genel Görünümü.

Kaynak: Yazarın arşivinden edinilmiştir.

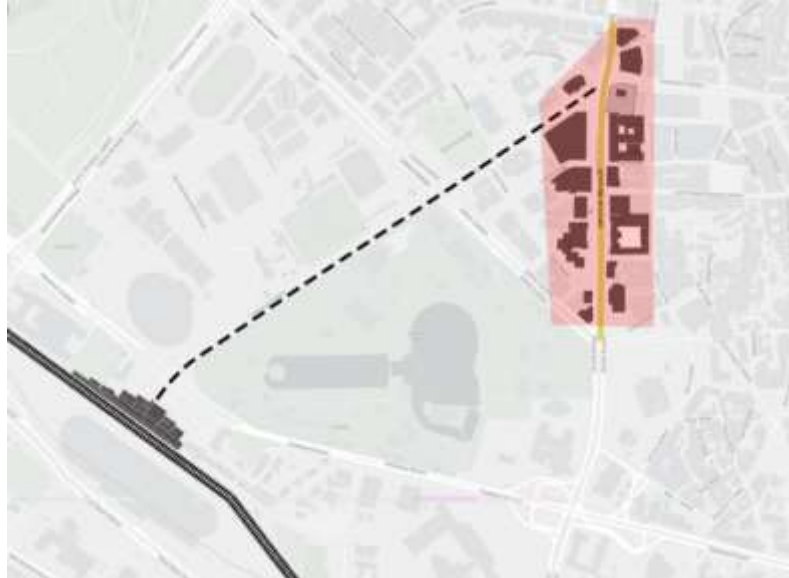
Gar binasının önündeki geniş meydan, hareketli bir atmosfere sahiptir. İnsanlar, valizlerini çeken yolcular, taksilerin ve minibüslerin beklediği duraklar ve dükkânların yer aldığı bu meydan, Ankara'nın kalbinin attığı bir nokta olmuştur.

Yürünen kaldırımlar, zamanın izlerini taşıyan tarihi dokuya sahiptir. Bazı yerlerde çatlamış ve yıpranmış, ancak hala zarif desenleri olan taş döşemeler, Ankara'nın geçmişi hakkında bilgi vermektedir. Yol boyunca, Ankara'nın günlük yaşamına dair birçok unsuru gözlemlenebilmektedir. Yerel halk, işe gidiş ve dönüşlerinde, alışveriş yaparken veya arkadaşlarıyla buluşurken bu caddenin hareketli atmosferinden faydalanmaktadır.

Resim 17. Ulus Meydanı'nda Zafer Anıtı'ndan, Ankara Garı'na Cumhuriyet Bulvarı.

Kaynak: The Transformation of Turkey. (2021) *Ulus Meydanı'nda Zafer Anıtı'ndan, Ankara Garı'na Cumhuriyet Bulvarı, 1937*. 18 Haziran 2024 tarihinde https://www.reddit.com/r/Turkey/comments/n5b7nn/the_transformation_of_turkey_the_national/?rdt=63078 adresinden edinilmiştir.

Şekil 3. Atatürk Bulvarı'nın Ankara Gar'ından Tasviri.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Gar, Anadolu'ya açılan kapı olarak nitelendirildiğinde, Atatürk Bulvarı'nın konumu daha çok önem kazanmaktadır. Atatürk Bulvarı'na yaklaşıldığında (Resim 16) ise, caddeye doğru genişleyen bir perspektif açılmaktadır. Bulvarın uzunluğu boyunca, modern ve gösterişli binalarla çevrili geniş, ağaçlı bir cadde tasarlanmıştır. Bulvardaki Ankara Palas, II. TBMM, I. TBMM binaları geleneksel Türk mimarisinin izlerini taşımaktadır. Atatürk Bulvarı'nın Ankara Garı'ndan tasvirinde (Şekil 3) Cumhuriyet Caddesi'nden Ulus Meydanı'na çıkılacaktır ve Atatürk Bulvarı'na ulaşılacaktır. Alan çalışmasında incelenecek binalar kırmızı şekil ile belirgin hale getirilmiştir.

Yeni hayatın gerektirdiği modern yaşam tarzı ve mekânlar, Ankara'nın öncülüğünde Anadolu'nun dört bir yanına yayılmıştır. Bu durum, sadece bir şehir planlaması değil, kültürel dönüşümün de bir ifadesidir.

Ankara'nın sunduğu model, salt mimari açıdan bir estetik sunmamıştır. Ek olarak insan merkezli ve çevreci yaklaşımı yansıtmaktadır. Bu durum, Ankara sadece bir başkent değil, ilham kaynağı olmuş ve yenilik için öncü olabilecek bir rolü üstlenmiştir. Mimari açıdan bakıldığında, Ankara'nın bu öncü rolü, Türkiye'nin kentsel ve mimari kimliğinin şekillenmesinde ve uluslararası arenada görünürlüğünün artmasında önemli bir etkiye sahiptir.

Tankut'a göre Ankara, örnek olması için inşa edilmiştir. Bu yüzden bulvar, kamu binaları, yeşil alanlar, meydan gibi unsurlar bu çerçevede belirlenmiş ve kimliği de temsil edecek şekilde yapılandırılmıştır (Tankut, 1993, s. 62). Bu dönemde, sadece fiziksel bir çevre inşa edilmesiyle kalmamış, aynı zamanda bu çevrenin sembolik anlamı da büyük bir önem kazanmıştır.

Planlanmış bulvarlar, meydanlar, kamu binaları ve yeşil alanlar, yeni bir ulusun kimliğinin ve modernleşmenin bir ifadesi olarak düşünülmüş ve tasarlanmıştır. Ayrıca, diğer Türk şehirlerine de ilham kaynağı olacak bir modelin oluşturulması, ülkenin genel modernleşme süreci için önemlidir. Bu yüzden, Atatürk Bulvarı'nın yapılanma süreci, sadece bir şehrin fiziksel çevresinin değişimi değil, kimliğinin ve geleceğinin de şekillendirilmesine yönelik önemli bir stratejik adımdır.

2.2. Atatürk Bulvarı'ndaki Binalar ve Cepheleri

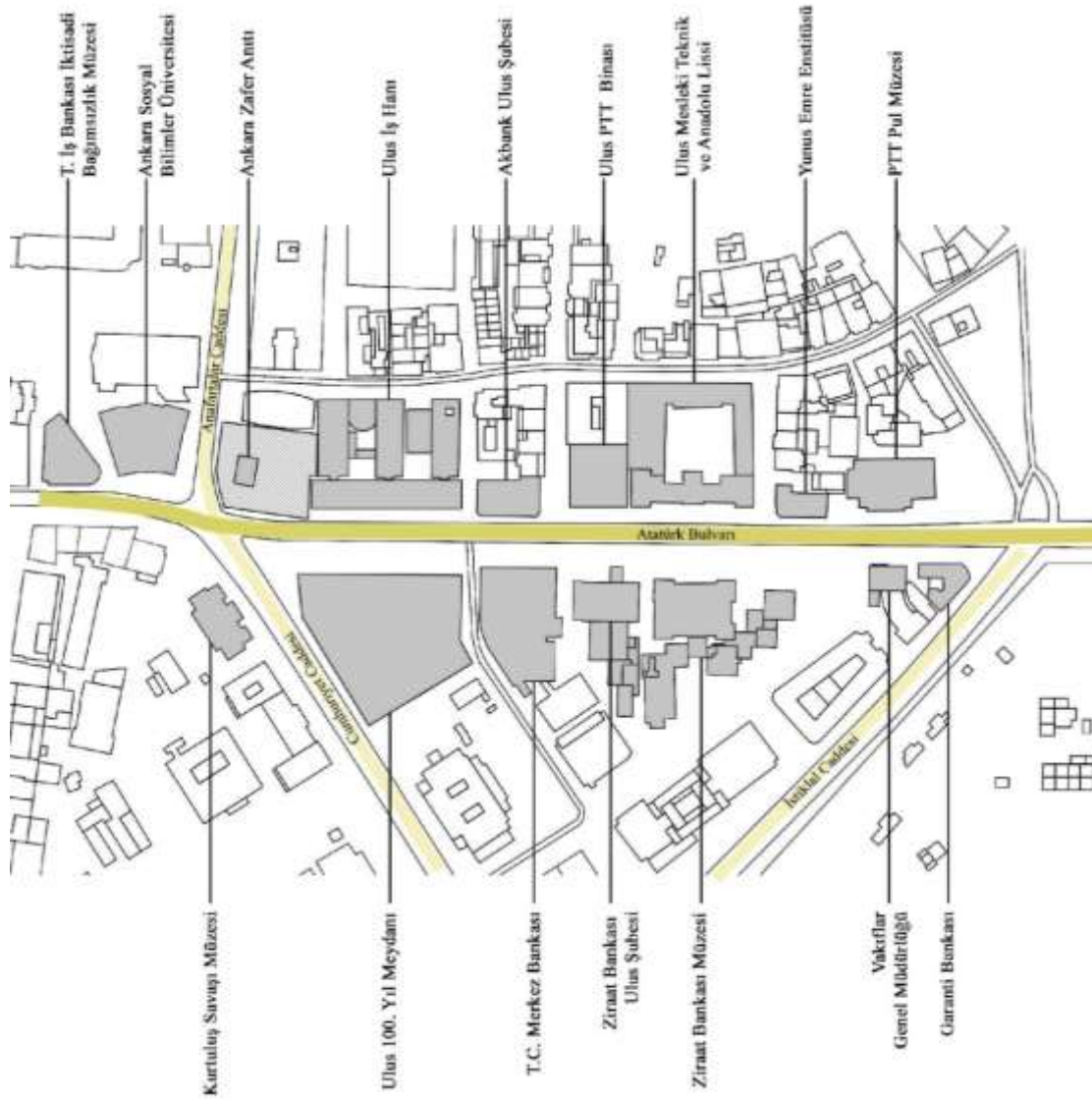
Cepheler; yalnız görsel değil, binaların işlevselliği, kültürel semboller ve mimari detaylar gibi unsurlar aracılığıyla kullanıcılara bilgi vermektedir. Cumhuriyet Dönemi mimarisindeki cepheler, çağdaş, ilerlemeci ve ulusal kimlik gibi değerleri yansıtır. Cumhuriyet'in binaları, çeşitli etmenler tarafından farklı şekillerde biçimlendirilir. Bu farklılıklar, binanın dış cephesine de yansır ve cephe, bundan kaynaklı değişir. Bunların etkisiyle, cephelerin ifade ettiği anlam değişebilir veya kullanıcı tarafından farklı şekillerde algılanabilir. Kullanıcı algısıyla mimari çevre arasındaki ilişki, kentsel mekânlarda kurulur. Kentsel mekânlar, bina cepheleriyle sınırlanmış ve şekillenmiş alanlardır.

Cephe, mimari ve kentsel mekân kavramlarının kesiştiği bir yüzey olarak değerlendirilir. Cumhuriyet Mimarisi bağlamında, cepheler kentsel mekânları tanımlayan ve sınırlayan unsurlardır. Bu cepheler, içeriden dışarıya doğru uzanan duvarlar gibi işlev görür ve mekânların geçiş bölgeleri olarak işlev değiştirmiştir. Ayrıca, cepheler kentsel imgelerin belirleyicileridir ve mimari ile kentsel mekân arasındaki geçişi sağlayarak iki tip mekân arasında bir köprü oluşturmuşlardır. Bu nedenle, Cumhuriyet Dönemi mimarisinde cepheler, sadece binaların dış görünüşünü belirlemekle kalmaz, aynı zamanda kentsel mekânın dokusunu şekillendirmiş ve mimari ile çevre arasındaki ilişkiyi güçlendirmiştir. Kentte yapıların yan yana gelmesiyle oluşturduğu binalar, ara yüzün kimliğini belirleyen unsur olmuştur. Mimari mekânın bir parçası olan cepheler, sadece klasik işlevlerine sahip değildir; aynı zamanda duruma bağlı olarak birer işaret, belirti veya simge olarak da algılanabilmiştir. Cephenin, her zaman net bir şekilde görünmese de, bazı kavramları, inançları, tutumları veya istekleri işaret ettiği, belirttiği veya sembolize ettiği gözlemlenmiştir.

Cephe için anlamsal ve dizimsel değerini açıklamak, yani mimari formu incelemek, cephelerin dilini çözmekten geçer. Bu nedenle cephe, farklı süreçlerin sentezini oluşturur. Cephenin anlamsal boyutu, dil bilgisel yapı, görsel ifade ve sentaktik yapı ile belirginleşir. İnsan-cephe ilişkisi, insan ile kitap arasındaki ilişkiye benzer. İnsan, okuyandır; cephe, okunandır. Cephe, içerdiği bilgileri insana ileterek

iletişim kurar ve bu süreçte değişken nitelikleriyle etki eder, bu özellikler bir araya gelerek cephenin anlaşılabilirliğini belirler.

Çalışmanın bu bölümünde Atatürk Bulvarı'ndaki incelenmiş binaların konumuna (şekil 4) göre sıralanmıştır. Binaların cephe analizleri değişim, kimlik ve süreklilik bağlamında ele alınmıştır. Cephelerin ekonomik süreklilik ve üslupsal sürekliliği analiz edilmiş ve değişen bu özellikler kimlik bağlamında ele alınmıştır.

şekil 4. Alan alışmasının Güzergâhı.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 5. Atatürk Bulvarı'nda Yer Alan Binalar ve Yapım Tarihleri.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

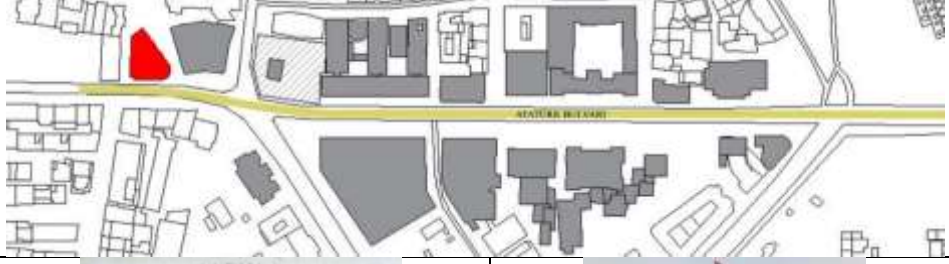
Atatürk Bulvarı'nda yer alan binaların yapım tarihlerinden (Şekil 5),

- Türkiye İş Bankası İdare Merkezi (1929),
- Sümerbank (1937-1938),
- Ankara Zafer Anıtı (1927),
- Lozan Palas (1924-1928),
- Ankara Telgraf ve Posta Merkezi (1925),
- İnhisarlar Tekel Baş Müdürlüğü (1928),
- Emlak ve Eytam Bankası (1933),
- Osmanlı Bankası (1926),
- Birinci Etibank (1935),
- Ziraat Bankası (1925-1929),
- T.C. Merkez Bankası (1931-1933),

yapılan analizden anlaşılabacağı üzere ağırlıklı olarak 1920-1930'lu yıllarda inşa sürecinin hızlandığının bir göstergesidir. Dolayısıyla Atatürk Bulvarı'nda; moderne karşı milli olan üslupları temsil eden örnekler bir arada görülmektedir.

Çalışmada daha detaylı tablolar oluşturularak, bina resimlerinin eski-yeni karşılaştırılması yapılmıştır. Cephe analizi İş Bankası'ndan başlanıp sağa doğru bir sıralamayla tekrar İş Bankası'na dönülecek şekilde tablolar halinde incelenmiştir.

Tablo 1. Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi.

İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi		
		
	Yapım Tarihi – Mimarı:	1929 – Giulio Mongeri
	Üslupsal Özelliği:	I. Ulusal Mimarlık Akımı
	Özgün İşlevi:	Türkiye İş Bankası İdare Merkezi – Banka
	Güncel İşlevi:	Müze – Değişen işlev.
	Plan Özellikleri: Özgün halinde, zeminden itibaren beş katlı olan bina, köşe parselde konumlanırken giriş aksın da yer aldığı bölüm dairesel forma sahiptir. Ulus Meydanı'na dönük bu köşe yapısı vardır. Planı ucu yuvarlatılmış ikizkenar bir üçgen biçimi görünümüne sahiptir.	
	Cephe Özellikleri: Çembersel giriş mevcuttur ve binanın simetrik düzeniyle uyumludur. On bir basamaklı beyaz mermerden oluşan merdiven ile giriş kapısına ulaşılmaktadır. Üst kat küçük sütunlar şeklinde üç sivri kemerli açıklıkla şerit şeklinde ayrılmıştır. Birinci ve üçüncü katlar arasında ayırıcı silmeler bulunmaktadır. Yan cepheler hafif dışa taşacak şekilde yükseltilecek akslarla sınırlandırılmıştır. Cam gölgelik ise kıvrımlı yapısı ile Art Nouveau tarzını yansıtır. Diğer kısımlara göre süslü olan cephelerde ise Osmanlı ve Selçuklu etkisi görülür.	
	Süslemeler: Korkuluklar Selçuk geometrik desenlidir. Batı ve Osmanlı mimarisinin etkileri birlikte görülmektedir.	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2. Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi.

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi		
		
	Yapım Tarihi – Mimarı:	1937/1938 – Martin Elsaesser
	Üslupsal Özelliği:	I. Ulusal Mimarlık Akımı
	Özgün İşlevi:	Sümerbank – Banka
	Güncel İşlevi:	Üniversite Binası – Değişen işlev.
	Plan Özellikleri: Özgün halinde, zeminden itibaren altı katlı olan bina, beş büro katı ve dikey yönde üç bölümden oluşur. Üst kat eskiden yarı açık durumda iken bugün kapatılmıştır. Çatı ve pencere düzeni Holzmeister’den farklı yorumlanmıştır.	
	Cephe Özellikleri: Binanın trapez yapısı vardır. Giriş kısmı eliptik ve binanın simetrik düzenine uymaktadır ve yedi basamak merdiven ile giriş kapısına ulaşılmaktadır. Ön kısmı daha da alçaktır ve arkaya doğru gittikçe genişleyen yapıya sahiptir. Pencereler tek, üçlü ve dörtlü şeklindedir. Dışbükey saçağı ile içbükeyi karşıtlık oluşturur. Simetri aksı üzerinde bulunan ana giriş yuvarlatılmış köşelere ve pirinç sütunlara sahiptir.	
	Süslemeler: Ahşap kirişlemeli geniş saçaklar İkinci Ulusal Mimarlık akımını anımsatır. Öndeki alçak kütle ise Ankara taşından yapılmıştır.	

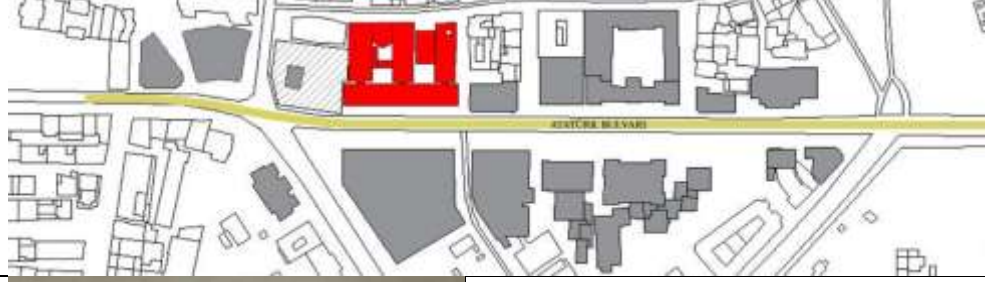
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3. Ankara Zafer Anıtı.

Ankara Zafer Anıtı		
		
	Yapım Tarihi – Mimarı:	1927 – Heinrich Krippel
	Üslupsal Özelliği:	I. Ulusal Mimarlık Akımı
	Özgün İşlevi:	Anıt
	Güncel İşlevi:	Anıt – Devam eden işlev.
	Özellikleri: Özgün halinde olan heykel, mermer üzerine yerleştirilmiştir. Milli Mücadele'nin simgesi olarak yapılmıştır. Mustafa Kemal, Sakarya atı üzerindedir. Mermerin ön tarafında top mermi taşıyan bir kadın ile iki asker heykeli vardır. Asker heykellerinin yönleri, savaşılan cepheler ile aynı akstadır. Heykeller bronzdan, mermer ise Ankara taşından (andezit) yapılmıştır. Sivil bir kadının cephe gerisinde çalışması Kurtuluş Savaşı'nın dayanışma içinde bir halk savaşı olduğunu göstermektedir. Heykelin arka tarafında ise devrik bir çınar ağacı ve filizlenen bir hayat ağacı vardır. Bunların ise Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil ettiği söylenebilir. Devrilmiş çınar ağacı dağılan Osmanlı Devleti'ni filizlenen hayat ağacı ise yeni kurulacak olan Türkiye Cumhuriyeti'ni temsil etmektedir. Beton ve çelik kullanımı ile süslemeler sağlanmıştır.	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 4. Ulus İş Hanı.

Ulus İş Hanı		
		
	Yapım Tarihi – Mimarı:	1952 – Orhan Bolak, Orhan Bozkurt, Gazanfer Beken
	Üslupsal Özelliği:	Modern Uluslararası Üslup
	Özgün İşlevi:	Maarif Vekâleti – Kamu Binası
	Güncel İşlevi:	Ulus İş Hanı – Değişen işlev.
	Plan Özellikleri: Zeminden itibaren beş katlı olan bina, çarşı özelliğine sahip sıralı dükkânlar şeklinde ve katlı olarak planlanmıştır.	
	Cephe Özellikleri: Uzunca bir camlı bir cepheye sahip olan bina, çağının mimarisine uygun yapılmıştır. Buna uygun olarak binada simetrik düzen, işlevsel yapı, ince uzun dikey camlar ve bol pencere kullanılmıştır. Katlar ve pencereler arası silmelerle belirgin hale getirilmiştir.	
	Süslemeler: Süslemeler genellikle cam görünümü hâkimdir. Yatay ve düşeyde kayıtlar dikkat çekmektedir.	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 5. Akbank Ulus Şubesi.

Akbank Ulus Şubesi		
		
	Yapım Tarihi – Mimarı:	1924/1928 – Vedat Tek ve Kemalettin Bey
	Üslupsal Özelliği:	I. Ulusal Mimarlık Akımı
	Özgün İşlevi:	Lozan Palas – Otel
	Güncel İşlevi:	Banka – Değişen işlev.
	Plan Özellikleri: Zeminden itibaren dört katlı olan bina, köşeleri kesilmiş dikdörtgen forma sahip plan üzerine oturtulmuştur.	
	Cephe Özellikleri: Büyük ve süslemeli bir kapı tasarlanmıştır. Restorasyonun ardından süslemeler daha yalın bir hale getirilmiş ve kesik çatıdan oluşmaktadır. İkinci katta balkonlar mevcuttur. I. Ulusal Mimari özellikleri gösteren bina 1946 yılında Akbank tarafından satın alınmış ve yenilenmiştir. Köşeler birer aks yükseltilerek planı korunmuş, pencereler sadeleştirilmiştir. Cephede dört adet taşıyıcılar belirgindir. Balkonlar artık dışarı taşmayıp, iç kısımda kalmıştır.	
	Süslemeler: Osmanlı'da kullanılan yapı ve bezemeler ön cephede kullanılmıştır. Süslemeler yenilenme sonrası orijinaline göre daha yalındır. Eski yapıda yer alan kemerler yeni yapıda yerini dörtgen bölümlenmeye bırakmıştır.	

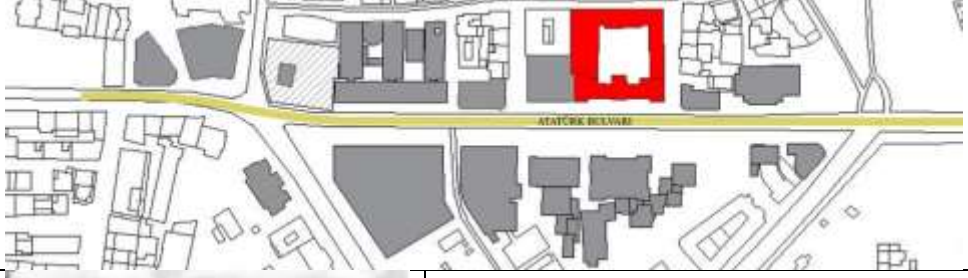
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 6. PTT Genel Merkezi.

Ulus PTT Binası		
		
	Yapım Tarihi – Mimarı:	1925/Yenilenme 1974 – Vedat Tek
	Üslupsal Özelliği:	Uluslararası Modern Üslup
	Özgün İşlevi:	Ankara Posta ve Telgraf Merkezi – Kamu Binası
	Güncel İşlevi:	Kamu Binası – Devam eden işlev.
	Plan Özellikleri: Zeminden itibaren on katlı olan bina, kare forma sahip plan üzerine oturtulmuş. 1974’te yıkımı gerçekleştirilerek yeni bina inşa edilmiştir.	
	Cephe Özellikleri: Taşıyıcılar görünür şekilde, binayı üçe ayırarak pencereler iç kısımda kalacak biçimde camlı simetrik bir cepheye sahiptir. Giriş binanın simetrik düzenine uygun, üç basamaklı beyaz merdivenler ile giriş sağlanmaktadır. Pencereler iç kısımda kalacak biçimde 6-6-6 şeklinde sıralanıp, iki taşıyıcı merkezinde belirgin halde ayrılmıştır. Katları ayıran siltmeler bulunmamaktadır. Yalın bir cephe oluşturmak amaçlanmıştır.	
	Süslemeler: 2 kat yüksekliğinde yeşil dikdörtgen form ile giriş belirgin hale getirilmiş, tabelalar bu forma yerleştirilmiştir. Kat yüksekliğinde, beyaz kompozit malzeme ile duvar kaplamaları yapılmıştır.	

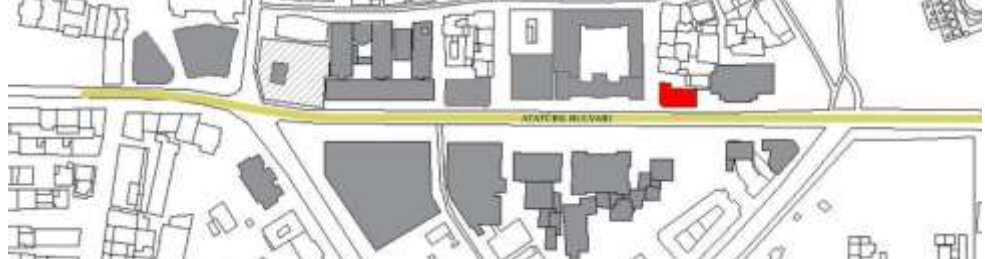
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 7. Ulus Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi.

Ulus Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi		
		
	Yapım Tarihi – Mimarı:	1872 – Bilinmemektedir.
	Üslupsal Özelliği:	Ecolé des Beaux-Arts
	Özgün İşlevi:	Ankara Sanayi Mektebi – Okul
	Güncel İşlevi:	Okul – Devam eden işlev.
	Plan Özellikleri: Özgün halinde, zeminden itibaren iki katlı olan bina, kare plana ve merkezine avlu yerleştirilecek şekilde oluşturulmuştur. Bu planlama, okulun eğitim süreçlerini optimize etmek ve öğrenciler için en uygun ortamı sağlamak amacıyla yapılmıştır. Öne çıkan üç bölümle binaya hareket ve simetrik bir düzen oluşturulmuştur. Cephe Özellikleri: Uzunca bir cepheye sahip olan bina, dönemin mimari anlayışına uygun olarak, binanın cephe detaylarında minimal süslemeler ve estetik unsurlar bulunmaktadır. Bu detaylar, binanın mimari karakterini güçlendirmektedir. Yalın bir cepheye sahiptir. On iki basamak merdiven ile giriş kapısına ulaşılmaktadır. Cephe üzerinde geometrik desenler veya kemerlerdeki işlemler gibi detaylar bulunmaktadır. Süslemeler: Boyalı cepheye zıtlık oluşturan köşe ve kesme taşları (rustika), katları ayıran silmeler koyu renklidir. Bu zıtlık cepheye hareketlilik kazandırmıştır. Pencere kenarlarında kullanılan gözenekli taş dokusu kullanılmıştır.	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 8. Yunus Emre Enstitüsü.

Yunus Emre Enstitüsü		
		
		
	Yapım Tarihi – Mimarı:	1928 – Giulio Mongeri
	Üslupsal Özelliği:	I. Ulusal Mimarlık Akımı
	Özgün İşlevi:	İnhisarlar Tekel Baş Müdürlüğü – Kamu Binası
	Güncel İşlevi:	Yunus Emre Enstitüsü – Değişen işlev.
	Plan Özellikleri: Özgün halinde, zeminden itibaren üç katlı olan bina, kütleleri L biçiminde düzenlenmiştir. Giriş köşegen yapıdadır. En üst katta sekizgen biçimindeki köşegen yükseltilmesi anıt mimarisine atıf olarak yorumlanabilir. Üzerine kurşun kaplı bir kubbe yerleştirilmiş, böylece kule görünümü elde edilmiştir. Bodrum katı ambar, mahzen ve kömürlük olarak planlanmıştır. Zemin kat ise satış büroları olacak şekilde inşa edilmiştir.	
	Cephe Özellikleri: Caddeye bakan cephedeki üç orta kısmın yanında bulunan akslardan birer tanesi dışarı taşırılmıştır. Birinci katı ve diğer katları birbirinden ayıran silmelerden oluşan kesin çizgilerle belirtilmiştir. Altta taştan destekler alınmış ve üstte de hatayi tarz kabartmalarla oluşturulan uzantılar ile belirginleştirilmiştir. Pencere, iki kat boyunca uzanan pilasterlerle birleştirilmiştir. Diğer pencereler ise sivri kemerler şeklinde oluşturulmuştur.	
	Süslemeler: Hatayi tarz kabartmalar ile süsleme yapılmıştır. Osmanlı'da kullanılan geometrik desenler, bitki desenleri, girift alçı süslemeleri ve taş rozetler kullanılmıştır.	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 9. PTT Pul Müzesi.

PTT Pul Müzesi		
		
		
	Yapım Tarihi – Mimarı:	1933 – Clemens Holzmeister
	Üslupsal Özelliği:	Neo-Klasik Akım
	Özgün İşlevi:	Emlak Eytam Bankası – Banka
	Güncel İşlevi:	PTT Pul Müzesi – Değişen işlev.
	Plan Özellikleri: Özgün halinde, zeminden itibaren üç katlı olan bina, öne çıkarılan giriş bölümüyle birlikte dikdörtgen bir forma sahiptir.	
	Cephe Özellikleri: T.C. Merkez Bankası'nda olduğu gibi Holzmeister'in Neo-Klasik etkileri görülmektedir. Ön tarafındaki orta bölümde yedi aks dışarıya taşmaktadır. Altı basamaklı beyaz mermerden oluşan merdivenler ile giriş kapısına ulaşılmaktadır. Birinci katta taşma şekli balkon şeklide tasarlanmıştır. Yedi aksı daire şeklinde yedi sütun taşımaktadır. Yüksek sütunlar kamu binalarında sıklıkla görülen bir tarzdır. Dış yüzey betonarmedir. Çoğunlukla binada Ankara taşı (andezit) kullanılmıştır. Çatısı eğimli bir şekilde tasarlanmıştır.	
	Süslemeler: Birinci kat pencerelerinde demir korkuluklar kullanılmıştır. Taş işlemler, dekoratif süslemeler, ahşap paneller kullanılmıştır.	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 10. Garanti Bankası.

Garanti Bankası		
	Yapım Tarihi – Mimarı:	1926 – Giulio Mongeri
	Üslupsal Özelliği:	I. Ulusal Mimari Akım
	Özgün İşlevi:	Osmanlı Bankası – Banka
	Güncel İşlevi:	Garanti Bankası – Devam eden işlev.
	Plan Özellikleri: Özgün halinde, zeminden itibaren üç katlı olan bina, planı İş Bankası'na benzemektedir. Planı ucu yuvarlatılmış ikizkenar bir üçgen biçimi görünümüne sahiptir.	
	Cephe Özellikleri: Giriş kısmı yan tarafta ve eğimli olmasına rağmen cephede simetrik bir düzen oluşturmaya çalışılmıştır. Ögeler, simetri aksının iki tarafında da yinelenmiştir. Cumbalı cephe çıkmaları vardır. Taraklanmış Ankara taşıyla(andezit) ile kaplıdır. Pencere düzenlemeleri Osmanlı'dan alınmıştır ve sade bir üslupla yerleştirilmiştir. İnce taş çerçeveler içine alınan birinci kat pencereleri penci kemerlidir. Bodrum katında kullanılan taş döşeme taşıyıcı izlenimi vermektedir. Sadece çatı katını diğer katlardan ayıran silme bulunmaktadır.	
	Süslemeler: Kemerlerin içinde bal peteği desenli demirler kullanılmıştır. İşli rozetler mevcuttur. Kemer içlerinde bitki desenleriyle bezenmiş ve Selçuklu Dönemi'nin geometrik desenleri kullanılmıştır.	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 11. Vakıflar Genel Müdürlüğü.

Vakıflar Genel Müdürlüğü		
		
	Yapım Tarihi – Mimarı:	1935 – Sami Arsev
	Üslupsal Özelliği:	Modern Mimari
	Özgün İşlevi:	Birinci Etibank – Banka
	Güncel İşlevi:	Vakıflar Genel Müdürlüğü – Değişen İşlev.
	Plan Özellikleri: Özgün halinde, zeminden itibaren üç katlı olan bina, iki kütle halindedir. Ön kütle tek katlı, arka kütle üç kattan oluşmuştur. Bu iki kütle, çembersel şekilde dönecek şekilde birleştirmiştir.	
	Cephe Özellikleri: Giriş kısmı köşeleri yuvarlatılmış bir girinti içindedir. Koyu renkli yatay taş ögeler kullanılmıştır. Pencere büyüklüğü, yan balkonlar binaya apartman görünümü katmıştır. Katlar arası silmeler bulunmayıp, daha yalın bir görünüme sahiptir. Pencere üç-bir-üç şeklinde bölünmüş, girişi solda ve simetrik bir düzende değildir. Pencere kenarlarında iki katı kaplayacak şekilde bordür dönülmüştür. İkinci kat pencereleri oval biçimde ve dikey bordürlerle hareket verilmiştir.	
	Süslemeler: Yatay taş ögeler, yatay bordürler, Ankara taşı (andezit) kullanılarak yapılmıştır. Diğer dış yüzeyler serpe sıvalıdır.	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 12. Ziraat Bankası Müzesi.

Ziraat Bankası Müzesi		
		
		
	Yapım Tarihi – Mimarı:	1925/1929 – Giulio Mongeri
	Üslupsal Özelliği:	I. Ulusal Mimari Akım
	Özgün İşlevi:	Ziraat Bankası – Banka
	Güncel İşlevi:	Ziraat Bankası Müze – Değişen İşlev.
	Plan Özellikleri: Zeminden itibaren üç katlı olan bina, dikdörtgen şeklindeki plana oturtulmuştur. Yüksek zemin, bir asma kat ve çatıdan oluşmaktadır. Ek binalar yapılarak arka kısımda plana eklemeler yapılmıştır.	
	Cephe Özellikleri: Köşeler yükseltilmiş ve binaya kule görünümü kazandırılmıştır. Yükselen köşeleri Tablo 8'deki gibi görünümüne sahip ve anıtsal mimariye atıf olarak yorumlanabilir. Geniş saçaklar kullanılmıştır. Cephede değişik boyutlara sahip öğeler dikey girintiler içinde birleşmiştir. Her katta ayrı açıklıklı ve türde kemerlere sahip pencereler mevcuttur. Üç basamaklı merdiven ile giriş kapısına ulaşılmaktadır. Öne çıkan giriş kapısı, vestibülden ve basık kemerli olup üst kısımda da balkon görevi görmektedir.	
	Süslemeler: Taş rozetler, kabartma Osmanlı motifleri, mermerden oyulmuş geometrik desenli balkon korkulukları, baklavali sütun başlıkları, mukarnaslı kornişler ile bezelidir. Üst örtü demir strüktürlü, vitrayla süslenmiştir. Sivri kemerli arkadlar üstte Selçuk yıldız motifli korkulukları olan özelliklere sahiptir. Binanın saçak altlarındaki Selçuklu motifli süslemeleri ve turkuaz mavisiyle boyanmasını Yüksek Mimar Arkeolog Mahmut Akok, binanın pek beğenilen ve üstün sanatkârlık eseri olarak değerlendirilmiştir.	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 13. Ziraat Bankası Merkez, Ankara Şubesi.

Ziraat Bankası, Ulus Şubesi		
		
	Yapım Tarihi – Mimarı:	1981 – Mahmut Tuna İnşaat ve Müh. Yatırım A.Ş.
	Üslupsal Özelliği:	Uluslararası Modern Üslup
	Özgün İşlevi:	Ziraat Bankası – Banka
	Güncel İşlevi:	Banka – Devam eden işlev.
	Plan Özellikleri: Zeminden itibaren üç katlı olan bina, dikdörtgen bir planda tasarlanmıştır. Ek binalar yapılarak arka kısımda plana eklemeler yapılmıştır. Yan tarafındaki Ziraat Bankası Müzesi'ne köprülülük olarak bağlantılıdır. Binanın her iki yanında ihtiyaç duyulması halinde öncesinde bahçe sonrasında bankaya dönüşecek bir plan Giolio Mongeri tarafından 1930'lu yıllarda çizilmiştir. Girişi ön plana çıkarılmış arkada üç katlı bina olacak şekilde çizilmiştir. Cephe Özellikleri: Cephede genellikle taş ve beton kullanılmıştır. Büyük ve simetrik cephe düzenine sahiptir. Bina tıpkı müze binası gibi mimari değere sahiptir. Bina hakkında bilgi bulmak daha spesifik ve ayrıntılı bilgi bulmak zor olabilir çünkü genellikle müze binası daha çok dikkat çekmektedir. Girişte tabela belirgin ve taş döşemeler hâkimdir. Cephede katlar ve pencereler arasında silmeler bulunmaktadır. Süslemeler: Dikey taş ögeleri, yatay bordürler, Ankara taşı kullanılarak yapılmıştır. Diğer dış yüzeyler gri serpmeli sıvalıdır.	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 14. T.C. Merkez Bankası.

T.C. Merkez Bankası		
		
	Yapım Tarihi – Mimarı:	1931/1933 – Clemens Holzmeister
	Üslupsal Özelliği:	Neo-Klasik Akım
	Özgün İşlevi:	T.C. Merkez Bankası – Banka
	Güncel İşlevi:	Banka – Devam eden işlev.
	Plan Özellikleri: Zeminden itibaren beş katlı olan bina, dikdörtgen zemine oturacak şekilde tasarlanmıştır. İhtiyaç sonrasında binanın arka kısmına ek bina yapılmıştır.	
	Cephe Özellikleri: Cephe simetrik düzene sahiptir, anıtsal giriş tasarlanmış, taş kaplama dış yüzeyler, eş büyüklükte yalın pencere dizileri şeklinde planlanmış ve çatı ince bir bordürle biten gizli bir yapıya sahiptir. Yedi basamaklı merdiven ile giriş kapısına ulaşılmaktadır. Giriş kısmının üstüne geniş bir saçak inşa edilmiş ve bunla denk gelen üç orta kat girinti içine alınmıştır. Bu da binaya derinlik katmıştır. Taşıyıcılar üç kat yükseltilerek üç açıklık iki ayaklı düzen oluşturulmuştur. Bu özellik, 1930’lu yıllardaki Neo-Klasik akımı ile oluşturulan kamu binalarında sıkça görülmektedir. Cephede katlar arasında ayırıcı bir silme bulunmamaktadır. Akslar dikey etkiyi artıracak birer şeritle yanındakinden ayrılır. Öndeki girinti mermerle kaplı iki kat yüksekliğindeki çıkmalar binaya hareket getirmiştir. Tekli giyotin pencereler kullanılmıştır.	
	Süslemeler: Bol mermer kullanımı dönemin özelliği gereğidir. Cephede Ankara taşı (andezit) kullanılmıştır.	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 15. Ulus 100. Yıl Meydanı.

Ulus 100. Yıl Meydanı		
		
	Yapım Tarihi – Mimarı:	Yıkım 2017 /2024 – Ankara Büyükşehir Belediyesi
	Üslupsal Özelliği:	Modern Uluslararası Üslup
	Özgün İşlevi:	Ulus 100. Yıl Çarşısı – Çarşı
	Güncel İşlevi:	Kamusal Alan – Değişen İşlev
	Özellikleri: Cumhuriyet Dönemi öncesine dayanan tarihi meydan yıllar boyunca değişime uğramıştır. Meydan politik atmosfer içinde finansal, kültürel ve ticari merkez olmuştur. Yeni meydan için yeşil alan oluşturulmuş, kafeteryalar ve zemin altında kapalı otopark sorununa çözüm niteliğinde hizmet vermektedir. Toplam alanı 2000 metrekare büyüklüğünde meydan, peyzaj alanları ile caddenin nefes aldırın noktası olmuştur.	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 16. Kurtuluş Savaşı Müzesi.

Kurtuluş Savaşı Müzesi		
		
		
	Yapım Tarihi – Mimarı:	1915 – Mimar Salim Bey
	Üslupsal Özelliği:	I. Ulusal Mimarlık Akımı
	Özgün İşlevi:	Birinci TBMM
	Güncel İşlevi:	Müze – Değişen İşlev
	Plan Özellikleri: Zeminden itibaren iki katlı olan bina, avlu etrafında düzenlenen odalardan oluşmaktadır. Türk mimari stilini yansıtmaktadır.	
	Cephe Özellikleri: Binanın ön cephesinde öne çıkan üç kısım ile hareketli ve simetrik bir görünüm oluşmaktadır. Bina tek katlı olduğu için ön cepheye dokunulmamış, giriş yan cephelerden sağlanmıştır. Eğimli arazide olmasına rağmen, simetrik düzende vurgulandığı görülmektedir. Cephede Ankara taşı (andezit) kullanılmıştır. Kemerli pencereler kullanılmıştır, bodrum kat ile zemin kat arasında silmeler belirgin hale getirilmiştir. Geleneksel Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Mimari öğelerini barındırmaktadır. Bodrum katında kullanılan taş döşeme taşıyıcı izlenimi vermektedir.	
	Süslemeler: Özellikle yıldız motiflerinin yer aldığı, sonradan düzenlenen taç kapı ve bazı bölümler dışında kemerler, saçaklar, yer yer çinilerin yer aldığı alanlar ile cephe dönemin mimari özelliklerini yansıtmaktadır.	

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yapılan analiz tablolarında görüldüğü üzere Cumhuriyet mimarisi, cephe bir yapıyı fiziksel ve kültürel bağlamda tanımlayan unsurların bir bileşimidir. Binaların cephelerini karakterize eden unsurlardan biri, iç-dış arasındaki bağlantıyı sembolik ve işlevsel olarak sağlayan açıklıklardır. Osmanlı daha heterojen bir kimliğe sahipken, Cumhuriyet ile birlikte ulusal bir üslup geliştirilmek istenmiştir. Yapılan inkılâplarla sosyal, kültürel, ekonomik ve politik alanda Türk kimliği inşa edilmeye çalışılmıştır. Bunun da milli üslup olarak mimariye yansıtılması gerekmektedir (Yalım, 2002, s. 167). İkinci dönemde ise özellikle yabancı mimar sayısının da artması ile birlikte uluslararası bir üslup anlayışı benimsenmiştir. Bu dönemki yapılar daha çok estetikten uzak, geometrik yapılardır (Bozdoğan, 2002, s. 53).

Sedad Hakkı Eldem'in "Türk Evi" yaklaşımı 1950'lere kadar etkili olmuştur (Altun, 2011, s. 204). Dış cephelerde kubbe, kemer, taç kapı kullanımı bunun örneğidir (Sıkıçakar, 1991, s. 51). Cephelerde giriş alanı önemsenmiş, mermer sütunlar, çini ve bezemeler kullanılmıştır. Bu mermer sütunlarda baklava ve mukarnaslı başlıkların tercih edilmesi Osmanlı geleneğinin izleridir. Cephelerde yatay ve dikey kademelerde Osmanlı ve Selçuklu etkisi görülmektedir. Sivri kemer kullanımı ve dikey kademelerde ise anıtsal stil ön plandadır (Yaldız ve Parlak, 2018, s. 41). Cumhuriyet Dönemi mimarisinde Ankara'daki cepheler, Türkiye'nin modernleşme süreci ve Batılı mimari anlayış tarzı hakkında bilgi vermektedir. Ankara'daki Erken Cumhuriyet Dönemi cephelerine bakıldığında sade ve işlevsel tasarımların, örneğin I. TBMM Binası gibi ön plana çıktığı görülmektedir. Osmanlı'nın süslü ve detaylı cephe anlayışından uzaklaşıldığını göstermektedir. Cephelerde taş, tuğla kullanımı yine modern kent inşa etmenin öğelerindendir.

Döneme ait yapıların mimari özellikleri, genellikle Batı mimarisinin etkisi altında şekillenmiştir. Simetrik düzenlemeler, ölçülü planlar ve Neo-klasizminin izleri, bu yapıların estetik ve düzen anlayışını belirlemiştir. Özellikle ön cephelerin Neo-Rönesans mimarisine uygun şekilde tasarlanması, görsel bir zenginlik ve denge sağlamıştır. Bu dönem binalarında görülen sürekli taş kuşaklar ve farklı pencere formları, mimari detaylarda dikkat çeken özellikler arasındadır. Tüm bu unsurlar, Ankara'nın mimari kimliğinin oluşumu için önemlidir, şehre zarafet ve uyum katmıştır. Bu dönem binalarının estetik bütünlüğü, Ankara'nın tarihi ve

kültürel dokusunu zenginleştirmektedir ve kentin mimari mirasına önemli bir katkı sunmaktadır. Bu binalar, Türkiye Cumhuriyeti'nin ideolojisini yansıtmak adına özenle tasarlanmıştır ve genellikle Osmanlı mimarisinden ziyade modern bir yaklaşım benimsemiştir. İstanbul'daki Osmanlı Dönemi binalarına kıyasla daha sade bir görünüm sunmaktadır. Ancak, geniş saçak çıkmaları, sivri kemerlerin kullanımı ve simetrik düzenlemeler gibi özellikler, bu yapıların karakteristik unsurları arasında olmuştur. Özellikle devlet binaları olmaları, simetrinin vurgulandığı girişlerde ve köşelerde güçlü bir şekilde ifade edilmiştir. Türk Evi mimarisini andıran II. TBMM Binası, devletin gücünü ve istikrarını simetrik bir düzenle vurgular. Vedat Tek'in ulusal ve modern Türk mimarisini temsil etme çabaları, bu yapıda açıkça görülmektedir. Mimar, batı cephesindeki simetrik çıkıntılardan birinin ardında kalan merdivenin pencere düzenine getirdiği asimetriyi göz önüne alarak, Türk evlerinin karakteristik özelliklerini modern devlet mimarisiyle başarılı bir şekilde birleştirmiştir. Cephelerde Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinden esinlenen çeşitli kemer formları modern düzenlemelerle uyum içinde bir araya getirilmiştir. Özellikle canlı ve hareketli cephelerde, girişler özgün bir estetik sunmaktadır. Mermer sütunlar, çini panolar ve metal bezemeler, girişleri belirgin hale getirmiştir ve binaya karakter katmıştır. Çoğu zaman birkaç basamakla yükseltilmiş olan girişler, üstlerindeki küçük balkonlarla zarif bir görünüm kazanmıştır. Kubbeli yapıların sonları, bazen girişi, genellikle köşeleri kulevari bir görünüme kavuşturarak yapıya anıtsal bir hava katmaktadır. Osmanlı tarzı taç kapıların tepeleri, çatı hattından yükselerek yapıya gösteriş katmaktadır. Geniş saçaklar ise mukarnas motifleriyle süslenmiştir, bu da binanın zenginliğini ve detaylarını vurgulamıştır (Sözen, 1984, s. 110).

Bu bağlamda, Türkiye'deki mimari uygulamaları, belirli dönemlerdeki mimari akımlardan, Cumhuriyet Dönemi'nde yaşanan zorluklardan ve çelişkilerden etkilenmiş veya onlara tepki olarak şekillenmiştir. Çeşitli siyasi görüşler, mimari uygulamaların evrimini etkilemiştir. Yeni başkent Ankara'da, o dönemin ticaret merkezi Ulus ve Anafartalar bölgeleri, devletin mali binalarına ev sahipliği yapmıştır. Ziraat Bankası, Osmanlı Bankası, İş Bankası ve Tekel Baş Müdürlüğü Binası, Mimar Giolio Mongeri tarafından inşa edilmiştir. Bu binalar Batı'nın Neo-Klasik etkilerini I. Ulusal Mimarlık akımı tarzıyla birleştirirken, simetrik yapıları

ve cephelerindeki yoğun ve çeşitli bezemeleriyle dikkat çekmektedir (Aslanoğlu, 2010, s. 134).

Atatürk Bulvarı'nda yer alan ve çalışmanın konusu olan binaların döneminin akımı olan; I. Ulusal Mimari akım etkileri görülmektedir. Ayrıca beraberinde, o dönem, Neo-Klasik tarz da kullanılmıştır. Geç dönem yapılan binalar ise yine kendi dönemimin mimari özelliklerini yansıtmakta olup uluslararası modern tarzda inşa edilmiştir. Çalışmada, Atatürk Bulvarı'nda Batı'ya özenen Neo-Klasik ve ona karşı kendini iddia etme çabasına giren I. Ulusal Mimarlık akımı “dönemin temsil edildiği” görülmektedir. Bu da üslupların değişiminin uygulanmasında bir kopukluk, bir kırılma olduğuna işaret etmektedir.

3. BULGULAR VE DEĞERLENDİRMELER

Ankara başkent olarak ilan edildiğinde Ankara'nın merkezinde yer alan bulvarda sadece siyasi ve meclis binaları değil bununla birlikte ticari ve finans merkezleri de yer almıştır. Bu merkezlerin bir arada bulunması değişimin sadece siyasi değil çok boyutlu olduğunu da göstermektedir. Siyasi dönüşüm kendisiyle birlikte iktisadi dönüşümü getirmektedir ve sosyal anlamda da dönüşümün önünü açmaktadır. Ekonomik bağımsızlık tam bağımsızlık için elzem olduğundan bulvardaki finans ve ticari merkezlerin varlığı kaçınılmazdır ve bilinçli bir politikanın sonucudur. 1920 yılından itibaren daha milli bir ekonomi oluşturmak amacıyla bankalar kurulmaya başlanmıştır. Devlet eli ile 1930 yılından itibaren ise bankaların kurulmasına destek verilmiştir (Parasız, 2004, s. 25-26). Başkent Ankara'da, bu bulvarda, Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan banka binaları ve "yeni" açılan devlet kurumları Cumhuriyet'in temsil edildiği mekânlar olmuşlardır.

Atatürk Bulvarı'ndaki binalardan en eski tarihli olanı 1872 yılında yapılmış olan Ulus Mesleki Teknik ve Anadolu Lisesi'dir. 1920-1930 yıllarında ağırlıklı olarak banka işlevine yönelik inşaatın yoğunlaştığı görülmektedir. 1930-1940 arasında 4 adet bina, 1950-1960 arasında 1 adet, 1980-1990'da 1 adet ve 2024 yılında bir meydan düzenlemesi ile bulvar, yaklaşık yüz yıllık bir değişime tanıklık etmektedir (Tablo 17). Bulvarın uzun bir süreci gösteren yapımı, yeni ekleri, var olanların işlev değiştirerek kullanımı, bulvarın geçmişten günümüze aktif bir şekilde kullanıldığını, kentsel gelişimin, değişimin, dönüşümün, sürekliliğin önemli bir merkezi olarak kentte önemli bir yere sahip olduğunu ve bunu koruduğunu göstermektedir.

İç mekândan ya da plandan ziyade görünürlüğün cephede olmasıyla, cepheye verilen önem artmıştır. Malzeme olarak Ankara taşının kullanılması, bazı bölümlerin dışarıya taşınması, simetrik düzen, bölünmüş cepheler, Selçuklu geometrik şekilleri, bitki motifleri, geniş saçaklar, Türk üçgeni, mukarnaslı başlıklar, baklava sütunlar; I. Ulusal Mimari akımın belirgin özellikleri olarak görülmüştür. Bu durum, milli bir üslup anlayışı oluşturma çabasının bir sonucudur. Bu üslup anlayışının Cumhuriyet Dönemi'nde devlet eliyle gerçekleştirilmesi Atatürk Bulvarı'nı dönemin politik sonucunun temsili haline getirmiştir.

Şekil 6. Atatürk Bulvarı'nda Yer Alan Binaların Cephe Çizimleri.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 17. Atatürk Bulvarı'nda Yer Alan Binaların Tablo Üzerinden Tarihsel Gösterimi.

Yapım Yılı Aralığı	Binalar
1872	Ankara Sanayi Mektebi (Ulus Mesleki Teknik ve Anadolu Lisesi)
1910 – 1920	Birinci TBMM (Kurtuluş Savaşı Müzesi)
1920 – 1930	Türkiye İş Bankası İdare Merkezi (Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi) Ankara Zafer Anıtı, Lozan Palas (Akbank Ulus Şubesi), PTT Binası, İnhisarlar Tekel Baş Müdürlüğü (Yunus Emre Enstitüsü), Osmanlı Bankası (Garanti Bankası), Ziraat Bankası (Ziraat Bankası Müzesi)
1930 – 1940	Sümerbank (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi) Emlak Eytam Bankası (PTT Pul Müzesi) Birinci Etibank (Vakıflar Genel Müdürlüğü), T.C. Merkez Bankası
1950 – 1960	Maarif Vekaleti (Ulus İş Hanı)
1980 – 1990	Ziraat Bankası Ulus Şubesi
2024	Ulus 100. Yıl Meydanı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 18. Atatürk Bulvarı'ndaki Binaların İşlev Analizi.

Özgün Bina Adı	Özgün İşlevi	Güncel Bina Adı	Güncel İşlevi
Türkiye İş Bankası İdare Merkezi	Banka	Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi	Müze
Sümerbank	Banka	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (ASBÜ)	Üniversite
Ankara Zafer Anıtı	Anıt	Ankara Zafer Anıtı	Anıt
Maarif Vekaleti	Kamu Binası	Ulus İş Hanı	Çarşı
Lozan Palas	Otel	Akbank Ulus Şubesi	Banka
Ankara Posta ve Telgraf Merkezi	Kamu Binası	Ulus PTT Binası	Kamu Binası
Ankara Sanayi Mektebi	Okul	Ulus Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Okul
İnhisarlar Tekel Baş Müdürlüğü	Kamu Binası	Yunus Emre Enstitüsü	Kamu Binası
Emlak Eytam Bankası	Banka	PTT Pul Müzesi	Müze
Osmanlı Bankası	Banka	Garanti Bankası	Banka
Birinci Etibank	Banka	Vakıflar Genel Müdürlüğü	Kamu Binası
Ziraat Bankası	Banka	Ziraat Bankası Müzesi	Müze
Ziraat Bankası Ulus Şubesi	Banka	Ziraat Bankası Ulus Şubesi	Banka
T.C. Merkez Bankası	Banka	T.C. Merkez Bankası	Banka
Ulus 100. Yıl Çarşısı	Çarşı	Ulus 100. Yıl Meydanı	Kamusal Alan
Birinci TBMM	Meclis	Kurtuluş Savaşı Müzesi	Müze

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Atatürk Bulvarı'nda yer alan binaların özgün kullanımlarına ve günümüzdeki kullanımlarına karşılaştırmalı olarak bakıldığında; Ankara Sanayi Mektebi, eğitim merkezidir ismi Ulus Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi olarak değişse de okul olarak varlığını sürdürmektedir. İşlevsel bir değişim geçirmemiştir ve kimliğini korumuştur. T.C. Merkez Bankası, Ziraat Bankası, Osmanlı Bankası, PTT Genel Merkezi binaları da günümüzde işlevlerini sürdürmekte olmaları ile aynı şekilde sürekliliğe bir örnek oluşturmaktadırlar. Ankara Zafer Anıtı yerini ve simgeselliğini sürdürmekte ve bir süreklilik örneği oluşturmaktadır Türkiye İş Bankası İdare Merkezi (Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi), Sümerbank (Ankara Sosyal Bilimler

Üniversitesi), Maarif Vekaleti (Ulus İş Hanı), Lozan Palas (Akbank Ulus Şubesi), Emlak Eytam Bankası (PTT Pul Müzesi), Ziraat Bankası (Ziraat Bankası Müzesi ve Birinci TBMM (Kurtuluş Savaşı Müzesi) ise işlevsel sürekliliğini koruyamamıştır. (Tablo 18).

Cepheler ve süsleme elemanları mimari üslupların en belirgin öğeleri olmuşlardır. Her mimari üslup bir cephe tasarımına ve süslemelere sahiptir. I. Ulusal Mimari akım da kendine özgü cephe tasarımı ve süsleme elemanlarıyla oluşturulmuştur. I. Ulusal Mimari üslup özelliklerine bakıldığında;

- Cephelerin simetrik düzene sahip olması,
- Binaların özellikle giriş kısımlarının önemsenmesi; mermer sütun ve çini malzemelerle süslenip gösterişli olmasının sağlanması,
- Baklavalı sütunlar ya da mukarnaslı yapıların kullanılması,
- Giriş ve köşelerde tercih edilen kubbeler,
- Osmanlı ve Selçuklu Dönemi mimarisine ait olan kemer formların kullanılması,
- Çini kullanımı,
- Selçuklu geometrik ve bitki desenleri,
- Taş kabartmalar görülmektedir (Aslanoğlu, 2010, s. 70).

Resim 18. Yunus Emre Enstitüsü Bulvar Cephesi.

Kaynak: Yazarın arşivinden edinilmiştir.

Cephelerin simetrik düzene sahip olması, I. Ulusal Mimari akım özellikleri arasındadır. Simetrik düzen, binalara denge, uyum ve estetik bir görünüm sağlamak için tercih edilmektedir (Resim 18).

Yunus Emre Enstitüsü eski adıyla İnhisarlar Tekel Baş Müdürlüğü (1928), tasarımı binanın her iki yanı birbirine benzer durumdadır. Bu düzen genelde orta eksen boyunca sağlanmıştır. Sütunlar, kapılar ve pencereler belli bir düzen içinde sıralanmıştır. Böylece simetrik düzen ile estetik bir görüntü kazandırılmıştır.

Resim 19. Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi Girişi.

Kaynak: Yazarın arşivinden edinilmiştir.

Resim 20. Ziraat Bankası Müzesi Girişi.

Kaynak: Yazarın arşivinden edinilmiştir.

I. Ulusal Mimari akımda, binaların özellikle giriş kısımları önemsenmiş; mermer sütun ve çini malzemelerle süslenip gösterişli olmasına önem verilmiştir. Giriş bölümleri binanın saygınlığını yansıtan ve kimliği hakkında bilgi veren önemli kısım olmuştur. Böylece giriş kısımlar süslü, gösterişli bir şekilde inşa edildiği görülmektedir. Genellikle geniş kemerler, süslü kapılar, mermer sütunlar ve süslemeler kullanılarak yapılmıştır.

Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi (1929), ve Ziraat Bankası Müzesi (1925), girişlerinde üstü kapalı yanları sütunlu ve yarı açık, geçit şeklinde yapılan ve süslemelerle de desteklenen girişler tasarlanmıştır. Böylece binaya “anıtsal” bir etki katılarak, kimlik ön plana çıkarılmıştır (Resim 19, Resim 20).

Resim 21. Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi Cephe Süsleme Detayları.

Kaynak: Yazarın arşivinden edinilmiştir.

I. Ulusal Mimari akımın üslup özelliklerinden olan baklavalı sütunların ya da mukarnaslı yapıların kullanılması oldukça yaygındır. Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi’nde sütun gövde üzerine baklava motifiyle karakterize edilen yapı olan baklavalı sütun kullanılmıştır (Resim 21). Sütunlar genellikle girişlerde ya da iç mekânlarda kullanılır. Mukarnas, özellikle İslam mimarisinde (kubbe, mihrap, kemer) yapılara derinlik katmak amacıyla kullanılan üç boyutlu süslemelerdir. Ulusal Mimari akımda da yapılara estetik ve derinlik katmak amacıyla cephelerde kullanılmıştır. Kubbe altınlarında, kemerlerde ve girişlerde tercih edilmiştir. Osmanlı ve Selçuklu geleneği olan baklavalı sütun ve mukarnaslı yapıların kullanımı I. Ulusal Mimari akımının modernleşme çabalarında gelenekten yararlandığını, milli üslubu; geleneksel olan ve modern olanı sentezleyerek gerçekleştirdiğini göstermektedir.

Resim 22. Yunus Emre Enstitüsü Kubbe Detayı.

Kaynak: Yazarın arşivinden edinilmiştir.

Kubbe, mimaride güçlü bir simge olmuştur. Osmanlı ve Selçuklu mimarisinde önemli bir yere sahip olan kubbe, I. Ulusal Mimari akımda da varlığını sürdürmüştür. Cami, türbe ve kamu binalarının yapımında tercih edilen kubbe “güç” imgesi olmakta ve aynı zamanda monumental (anıtsal) bir etki yaratmaktadır.

Kamu binalarında tercih edilmesi merkezlilik katar ve odak oluşturmaktadır (Resim 22). Osmanlı ve Selçuklu geleneği olan kubbe kullanımının I. Ulusal Mimari akımda devam ettirilmesi geleneksel olanın modern olanla birleşimini göstermektedir.

Resim 23. Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi Pencere Detayı.

Kaynak: Yazarın arşivinden edinilmiştir.

Osmanlı ve Selçuklu Dönemi mimarisine ait olan kemer formlarının kullanılması, I. Ulusal Mimari akımın üslupsal özelliklerinden biridir. Kemerler; mekânların bölünmesi, sınırların belirlenmesi ya da girişleri vurgulama gibi amaçlarla kullanılır. Yarım daire (romanesk), sivri ve köşeli (dikdörtgen) kemer formları mevcuttur.

Atatürk Bulvarı'nda yer alan I. Ulusal Mimari akım ile inşa edilen yapılarda sivri kemer kullanımı tercih edilmiştir (Resim 23). Osmanlı ve Selçuklu geleneği olan kemer formları, modern malzemelerle ve tekniklerle cephelerde kullanılmıştır. Kemer formlarında taş işleme olan süslemeler kullanılmış bazen de mukarnaslı yapılarla zenginleştirilmiştir. Cephelerde kemer formlarının bu şekilde kullanılması cepheye estetik ve belirgin bir görünüm kazandırırken aynı zamanda binanın kimliğini de yansıtmaktadır.

Resim 24. Garanti Bankası Cephesi.

Kaynak: Yazarın arşivinden edinilmiştir.

Ankara taşı, andezit olarak da bilinen volkanik bir taş türüdür. Ankara taşı dayanıklılık özelliğiyle ön plandadır. Bunun yanı sıra kolay işlenebilir olması, bölgede erişiminin kolay ve yerli olması taşın tercih nedenleri arasındadır.

I. Ulusal Mimari akım ile tasarlanan Garanti Bankası (eski adıyla Osmanlı Bankası)'nın yapımında Ankara taşı kullanılmıştır (Resim 24).

Ankara taşının kullanımı ulusal üslup açısından önemlidir çünkü taşın yerel olması ve bölgede bulunabilir olması; Ankara kimliği, kent kimliği ve ulus kimliğinde önemlidir. Taşın dayanıklı olması binaları günümüze kadar gelmesini sağlamış ve üslupsal sürekliliği de devam ettirmiştir. Dayanıklı olması ve erişiminin kolay olması aynı zamanda ekonomik süreklilik açısından da taşın kullanım önemini göstermektedir.

Resim 25. Ziraat Bankası Müzesi Ahşap İşlemeli Saçak Detayları.

Kaynak: Yazarın arşivinden edinilmiştir.

Selçuklu geometrik ve bitki desenlerinin kullanımı, I. Ulusal Mimari akımın üslupsal özelliklerini yansıtmaya açısından önemlidir. I. Ulusal Mimari akım, modernleşme ile birlikte milli bir üslup oluşturmaya başlayınca geleneksel olanı reddetmemiş modern olana eklemleyerek mimari alanda kimlik inşa etmeye çalışmıştır.

Ziraat Bankası Müzesi (eski adıyla Ziraat Bankası), I. Ulusal Mimari akıma göre tasarlanırken Selçuklu geometrik şekillerinden de yararlanmıştır (Resim 25). Selçuklu geometrik şekilleri, sonsuzluk ve bütünlük kavramlarını da sembolize eden karmaşık şekiller bütünüdür. Bu şekiller genellikle taş ya da ahşap oymalarda, çinilerde, duvar süslemelerinde kullanılmaktadır.

Selçuklu geometrik şekillerinin ve bitki desenlerinin I. Ulusal Mimari akım ile inşa edilen yapılarda kullanılması bir yandan geçmiş ile bağın devam ettiğini geleneğin sürdürüldüğünü bir yandan da ulusal mimari kimliğin nasıl inşa edildiğini göstermektedir.

Aşağıda Atatürk Bulvarı'nda yer alan her bina, barındırdığı cephe elemanları ile temsil ettiği mimari üslup açısından betimlenmiştir.

I. Ulusal Mimari akım ile inşa edilen binalarda (Türkiye İş Bankası İdare Merkezi, Sümerbank, Ankara Zafer Anıtı, Maarif Vekâleti, Ankara Posta ve Telgraf Merkezi, Lozan Palas, İnhisarlar Tekel Baş Müdürlüğü, Osmanlı Bankası, Ziraat Bankası, I.TBMM) ortak cephe tasarımı ve süsleme elemanlarının kullanımı (simetrik düzen, taş kabartma, çini kullanımı, kemerli yapılar, kubbeler, Selçuklu geometrik şekilleri, bitki desenli motifler) Cumhuriyet Dönemi'nde kimlik inşasının önemli olduğunu göstermektedir. Ortak cephe tasarımları ve süsleme elemanlarının kullanılması aynı zamanda dönemin kendine özgü ulusal bir üslup geliştirdiğini göstermektedir.

Ulus 100. Yıl Çarşısı'nın Modern Uluslararası Üslup, T.C. Merkez Bankasının Neo-Klasik, Birinci Etibankın modern, Emlak ve Eytam Bankasının Neo-Klasik, Ankara Sanayi Mektebinin Ecolé des Beaux-Arts üslup ile inşa edilmesi, tasarımcılara cephelerde bu akımların kendine özgü tasarımları ve süslemelerini (köşe ve kesme taş, betonarme, demir korkuluk, giyotin pencereler) kullandırtmıştır. Binalarda bu akımlara özgü süslemelerin kullanılması bir yandan çeşitliliği gösterirken bir yandan da I. Ulusal Mimari akımın özelliklerinin daha belirgin bir şekilde görülmesini sağlamıştır.

Türkiye İş Bankası İdare Merkezi, Sümerbank, Ankara Zafer Anıtı Maarif Vekâleti, Lozan Palas, İnhisarlar Tekel Baş Müdürlüğü, Emlak ve Eytam Bankası, Emlak ve Eytam Bankası, Osmanlı Bankası, Birinci Etibank, Ziraat Bankası Ulus Şubesi, T.C. Merkez Bankası, Birinci TBMM binalarında Ankara taşının kullanılması hem ekonomik süreklilik hem de üslupsal süreklilik açısından önemlidir. Çünkü yerelde bulunan bir malzemenin temin edilmesi, nakliyesi ve bulunabilirliği, ithal olan malzemeye göre çok daha kolaydır. Binaların onarılması sırasında aynı malzemenin kolaylıkla bulunabilmesi hem üslubu devam ettirmiş hem de ekonomik açıdan kolaylık sağlamıştır.

Atatürk Bulvarı'nda bulunan binaların bir kısmının kimlik, üslup ve süreklilik bağlamında devamlılığını sağladığı görülmektedir. T.C. Merkez Bankası, Ziraat Bankası, Osmanlı Bankası, PTT Genel Merkezi binaları da günümüzde işlevlerini

sürdürmekte olmaları ile aynı şekilde sürekliliğe bir örnek oluşturmaktadırlar. Ankara Zafer Anıtı yerini ve simgeselliğini sürdürmektedir ve bir süreklilik örneği oluşturmaktadır.

Tablo 19. Atatürk Bulvarı’ndaki Binaların Kimlik ve Üslup Analizi.

Özgün Bina Adı	Özgün Kimlik ve Üslubu	Güncel Bina Adı	Güncel Kimlik ve Üslupsal Değişim
Türkiye İş Bankası İdare Merkezi (1929)	I. Ulusal Mimarlık Akımı	Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi (2019)	I. Ulusal Mimarlık Akımı
Sümerbank (1937-1938)	I. Ulusal Mimarlık Akımı	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (2013)	I. Ulusal Mimarlık Akımı
Ankara Zafer Anıtı (1927)	I. Ulusal Mimarlık Akımı	Ankara Zafer Anıtı (1927)	I. Ulusal Mimarlık Akımı
Maarif Vekaleti (1924)	I. Ulusal Mimarlık Akımı	Ulus İş Hanı (1952)	Modern Uluslararası Üslup
Lozan Palas (1924-1928)	I. Ulusal Mimarlık Akımı	Akbank Ulus Şubesi (1946)	Yenilenme - Neo-Klasik Akım
Ankara Posta ve Telgraf Merkezi (1925)	I. Ulusal Mimarlık Akımı	Ulus PTT Binası (1974)	Yenilenme
Ankara Sanayi Mektebi (1872)	Ecolé des Beaux-Arts	Ulus Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (1972)	Ecolé des Beaux-Arts
İnhisarlar Tekel Baş Müdürlüğü (1928)	I. Ulusal Mimarlık Akımı	Yunus Emre Enstitüsü (2009)	I. Ulusal Mimarlık Akımı
Emlak ve Eytam Bankası (1933)	Neo-Klasik Akım	PTT Pul Müzesi (1980)	Neo-Klasik Akım
Osmanlı Bankası (1926)	I. Ulusal Mimarlık Akımı	Garanti Bankası (1996)	I. Ulusal Mimarlık Akımı
Birinci Etibank (1935)	Modern Mimari	Vakıflar Genel Müdürlüğü (1938)	Modern Mimari
Ziraat Bankası (1925-1929)	I. Ulusal Mimarlık Akımı	Ziraat Bankası Müzesi (2003)	I. Ulusal Mimarlık Akımı
Ziraat Bankası Ulus Şubesi (1981)	Uluslararası Modern Üslup	Ziraat Bankası Ulus Şubesi (1981)	Uluslararası Modern Üslup
T.C. Merkez Bankası (1931-1933)	Neo-Klasik Akım	T.C. Merkez Bankası (1931-1933)	Neo-Klasik Akım
Ulus 100. Yıl Çarşısı (1980)	Modern Uluslararası Üslup	Ulus 100. Yıl Meydanı (2024)	Modern Uluslararası Üslup
Birinci TBMM (1915)	I. Ulusal Mimarlık Akımı	Kurtuluş Savaşı Müzesi (1961)	I. Ulusal Mimarlık Akımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Atatürk Bulvarı'ndaki binalar ağırlıklı olarak I. Ulusal Mimari akıma göre yapılmıştır (Tablo 19). Bu durum, Cumhuriyet Dönemi'nde değişimlerin yaşandığını ve değişimlerin kimlik inşası şeklinde gerçekleştiğini göstermektedir.

Binaların I. Ulusal Mimari akım ile inşa edilmesi politika ile mimari alan arasındaki ilişkiyi göstermektedir. I. Ulusal Mimarlık akımının yanında;

- T.C. Merkez Bankası (1931-1933)'sının Neo-Klasik Akım,
- Ulus 100. Yıl Çarşısı (1980)'nin Postmodern üslup,
- Birinci Etibank (1935)'in, Modern Mimari,
- Emlak ve Eytam Bankası (1933)'nin Neo-Klasik Akım,
- Ankara Sanayi Mektebi (1872)'nin Ecolé des Beaux-Arts üslubu ile

inşa edilmesi o dönemde var olan üslup “tartışmaları”nın pratikteki temsilidir. Dolayısıyla, Cumhuriyet Dönemi'nde kimlik inşa edilirken, üslubun kesintiye uğradığını göstermektedir. Günümüzde ise;

- Türkiye İş Bankası İdare Merkezi (1929),
- Sümerbank (1937-1938),
- Ankara Zafer Anıtı (1927),
- Ankara Sanayi Mektebi (1872),
- İnhisarlar Tekel Baş Müdürlüğü (1928),
- Osmanlı Bankası (1926),
- Birinci Etibank (1935),
- Ziraat Bankası (1925-1929),
- Ziraat Bankası Ulus Şubesi (1981),
- T.C. Merkez Bankası (1931-1933),
- Birinci TBMM (1915), binaları özgün üslubunu korumuştur.

Bu açıdan birer kültür varlıkları olan binalar Erken Cumhuriyet Dönemi mimarisini hala temsil etmektedir ve üslupsal sürekliliğini devam ettirmektedir.

Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi hizasından caddenin sonunda yer alan PTT Pul Müzesine kadar I. Ulusal Mimarlık Akımı, modern uluslararası üslup, Neo-Klasik akım bir arada görülmektedir. Bulvar boyunca Neo-Klasik akımdan çok I. Ulusal Mimari akımının görülmesi değişimin göstergelerinden biridir.

Yine bu değişimin milli bir üslup oluşturma gayesiyle şekillenen I. Ulusal Mimari akım ile olması kimlik hakkında da bilgi vermektedir. Neo-Klasik akımdan geçiş aynı zamanda üslupsal sürekliliğin de kesintiye uğradığını, değiştiğini göstermektedir. Bulvar boyunca cepheler üzerinden Erken Cumhuriyet Dönemi'nden günümüze kadar olan değişim gözlenmekte ve süreklilik takip edilmektedir

Lozan Palas (1924-1928), Ankara Posta ve Telgraf Merkezi (1925), ve Maarif Vekaleti (1924) ise özgün üslubunu kaybederek çağının mimarisine ve yeni işlevine göre yenilenmiştir. Bu binalar üslupsal sürekliliklerini kaybetmişlerdir. Bu da işlevin biçimi etkilediğini göstermektedir. Özgün işlevinin değişmesiyle birlikte binalarda üslupsal değişim de meydana gelmiştir. I. Ulusal Mimari akım iken Neo-klasik akım tarzında yenilenmesi baskın olan ideolojinin göstergesidir.

Ulus arşısı (Ulus İş Hanı) uluslararası modernleşmenin ilk örnekleri arasında sayılmaktadır. Cephede alüminyum doğrama, cam yüzeyler kullanılmıştır, prizmatik kütle tarzında oluşu onu uluslararası modern bir bina haline getirmiştir. 1952 yılında açılan Ulus Meydanı'nın Tanzimi Yarışması'nda projeyi tasarlayıp kazanan Orhan Bozkurt, Orhan Bolak ve Gazanfer Beken, Ankara'nın son dönem hafızasında bu tasarım ile önemli bir etki bırakmıştır.

Tablo 20. Atatürk Bulvarı’ndaki Binaların Cephe ve Süsleme Elemanları.

Yapım Yılı	Özgün Bina Adı	Özgün Kimliği ve Üslubu	Cephe ve Süsleme Elemanları
1929	Türkiye İş Bankası İdare Merkezi	I. Ulusal Mimarlık Akımı	Simetrik düzen, Ankara taşı, sivri kemerli pencereler, sütun, silmeler, Selçuklu geometrik ve bitki desenleri.
1937-1938	Sümerbank	I. Ulusal Mimarlık Akımı	Simetrik düzen, Ankara taşı, pirinç sütunlar, saçak.
1927	Ankara Zafer Anıtı	I. Ulusal Mimarlık Akımı	Ankara taşı, bronz heykeller, ağaç ve taş kabartmalar.
1924	Maarif Vekaleti	I. Ulusal Mimarlık Akımı	Simetrik düzen, Ankara taşı, silmeler.
1924-1928	Lozan Palas	I. Ulusal Mimarlık Akımı	Simetrik düzen, Ankara taşı, sıva, silmeler, kemerli pencereler, balkon, taş kabartmalar.
1925	Ankara Posta ve Telgraf Merkezi	I. Ulusal Mimarlık Akımı	Sıva, silmeler, çini, kemerli pencereler, taş kabartmalar.
1872	Ankara Sanayi Mektebi	Ecolé des Beaux-Arts	Sıva, simetrik düzen, taş süslemeler, silme, kemerli pencereler, köşe ve kesme taşlar,
1928	İnhisarlar Tekel Baş Müdürlüğü	I. Ulusal Mimarlık Akımı	Simetrik düzen, kurşun kaplı kubbe, Ankara taşı, silmeler, sivri kemerli pencereler, plasterler, Hatayi tarz kabartmalar, Selçuklu geometrik ve bitki desenleri.
1933	Emlak ve Eytam Bankası	Neo-Klasik Akım	Ankara taşı, sütun, balkon, betonarme, demir korkuluklar, taş işlemler, ahşap paneller.
1926	Osmanlı Bankası	I. Ulusal Mimarlık Akımı	Simetrik düzen, Ankara taşı, cumbalı çıkımlar, Ankara taşı, bal petek desenli demir korkuluklar, Selçuklu geometrik desenler, taş kabartmalar.
1935	Birinci Etibank	Modern Mimari	Yatay taş öğeler, bordürler, Ankara taşı, serpmme sıva.
1925-1929	Ziraat Bankası	I. Ulusal Mimarlık Akımı	Simetrik düzen, taş rozetler, kabartma Osmanlı motifleri, mermerden oyulmuş geometrik desenli balkon korkulukları, baklavalı sütun başlıkları, mukarnaslı kornişler.
1981	Ziraat Bankası Ulus Şubesi	Uluslararası Modern Üslup	Simetrik düzen, Ankara taşı, taş döşemeler, yatay bordürler.
1931-1933	T.C. Merkez Bankası	Neo-Klasik Akım	Simetrik düzen, Ankara taşı, saçak, giyotin pencereler.
1980	Ulus 100. Yıl Çarşısı	Postmodern	Yeşil alan, peyzaj alanları, kamusal oturma birimleri.
1915	Birinci TBMM	I. Ulusal Mimarlık Akımı	Simetrik düzen, Ankara taşı, yıldız motifli taş kabartmalar, çini, taç kapı, kemerler, saçaklar, silmeler.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Var olan bulgulardan hareketle, Atatürk Bulvarı'nda irdelenen binaların cepheleri ile ilgili değerlendirmeler:

- Günümüzde Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi (1929) olarak bilinen eski adıyla Türkiye İş Bankası İdare Merkezi olan bina, Geç Osmanlı Dönemi'nde ortaya çıkan, Cumhuriyet ile devam eden modernleşme sürecinde yaşanan değişimlerin sonucu olarak tasarlanmıştır. I. Ulusal Mimari akımı ile inşa edilen bina döneminde yaşanan değişimin simgesidir. Bu anlamda bina Cumhuriyet Dönemi'nde oluşturulmaya çalışılan ulus politikalarının mimari alandaki temsili olup kimlik inşasının bir parçasıdır. Finans merkezi olarak yapılan binanın günümüzde müze olarak kullanılması işlevsel anlamda sürekliliğinin sağlanamadığını göstermektedir. Fakat binanın yenilenme süreci özgün yapısına uygun olarak yapıldığı için üslupsal ve ekonomik anlamda sürekliliğinin sağlandığını göstermektedir.
- Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (1937) olarak kullanılan ve eski adıyla Sümerbank olan bina, değişim bağlamında Cumhuriyet Dönemi kimlik inşasına uygun olarak I. Ulusal Mimari akımına göre inşa edilmiştir. Bu yüzden bina yapıldığı dönem için değişimin temsilidir. Geçmişte banka olarak inşa edilen bina varlığını, günümüzde bir eğitim kurumu olarak, işlev değiştirerek sürdürmektedir. Binanın yenilenme süreci özgün yapısına uygun olarak yapıldığı için üslupsal anlamda sürekliliğini devam ettirmiştir. Günümüzde hala aktif olarak kullanılıyor olması ayrıca ekonomik sürekliliği de devam ettirmiştir.
- Ankara Zafer Anıtı (1927), Cumhuriyet'in temsili açısından önemli sembollerden biridir. Kurtuluş Savaşı'nı temsil eden ve aynı zamanda taşıdığı imgelerle (arka tarafında Osmanlıyı temsil eden devrik çınar ağacı ve Cumhuriyet'i temsil eden filiz) değişimin de temsilidir. Anıt, I. Ulusal Mimarlık akımıyla yapılmış ve Cumhuriyet'i temsil etmesiyle kimlik inşasının önemli simgesi olmuştur. Günümüzde hala varlığını koruması, özgün yapısına uygun olarak kalması ve anıt olma özelliğiyle işlevsel anlamda da sürekliliğini sağladığını göstermektedir. Kent kimliği bağlamında değerlendirildiğinde Ankara denilince insanların hafızasında yer alan Ankara ile özdeşleşmiş önemli bir sembol olmuştur.

- Ulus İş Hanı (1952), eski adıyla Dar-ül Muallimin (Erkek Öğretmen Okulu) olarak bilinen bina, ilk inşa döneminde (1899), daha sonra Maarif Vekaleti (1924) Geç Osmanlı Dönemi'nde ortaya çıkan değişim sonucu I. Ulusal Mimari akımına göre yapılmıştır. Değişim anlamında Tanzimat ile başlayan modernleşmenin önemli simgelerinden biri olup değişimin temsilidir. I. Ulusal Mimari akım ile modernleşmeye uygun olarak tasarlanan yapı kimlik inşasının da göstergelerinden biri olmuştur. 1947'de bina yangınla kullanılamaz hale gelince özgün yapısına uygun olarak değil çağının mimarisine göre yeniden yapılmıştır. Bu bağlamda binada, üslupsal ve ekonomik süreklilik sağlanamamıştır. Binanın eğitim kurumundan alışveriş merkezine dönüşmesi de işlevsel açıdan da değiştiğini göstermektedir. Bina, çağın mimarisiyle ve alışverişe uygun olarak çok katlı, camlı ve dükkânlı olacak şekilde tasarlanmıştır. Binanın yeniden tasarlandığı dönem bağlamında düşünüldüğünde Ulus Çarşısı, yakın dönem Ankara'sının önemli merkezlerinden biri olmuştur. Tarihsel bağlamda kimliği ve işlevini yitirse de yakın dönem Ankara'sının kent kimliğinde önemli bir imge olmuştur.
- Akbank Ulus Şubesi (1924), eski adıyla Lozan Palas olarak bilinen bina özellikle Cumhuriyet modernleşmesinin önemli simgelerinden biri olmuştur. Modernleşmenin getirdiği yeni yaşam tarzının (balo, kıyafet, yeme-içme kültürü, sosyal hayat gibi) pratikte hayat bulduğu bir oteldir. Otel, I. Ulusal Mimari akımına göre tasarlandığı için değişimin kimlik inşasına uygun olduğu görülmektedir. Otel olarak tasarlanan binanın günümüzde finans merkezi olarak kullanılması işlevini yitirdiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra binanın 1946 yılında Akbank tarafından satın alınarak özgün yapısına uygun olmadan yenilenmesiyle bina, üslupsal ve ekonomik sürekliliğini de sağlayamamıştır. Binanın yapıldığı dönem itibarıyla değişimi simgelediği fakat günümüzde bu özelliklerini yitirdiği görülmektedir.
- PTT Genel Merkezi (1925), eski adıyla da Ankara Posta ve Telgraf Merkezi olarak bilinen bina I. Ulusal Mimari akıma göre inşa edilmiştir. Bu yüzden yapıldığı dönem göz önüne alındığında bina Cumhuriyet'i temsil etmektedir, değişimin ve değişim doğrultusunda yapılmak istenen kimlik inşasının simgesi olmuştur. 1974 yılında yenilenen ve yine PTT Genel Merkezi olarak kullanılan

bina işlevsel anlamda sürekliliğini sağlamıştır. Fakat bina 1974'te özgün yapısına uygun yenilenmemiş tamamen farklı şekilde yeniden yapılmıştır. Bina yeni hali ile üslupsal ve ekonomik sürekliliğini yitirmiştir.

- Ulus Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (1872), eski adıyla Mekteb-i Sanayi, Geç Osmanlı Dönemi modernleşmesine uygun bir şekilde değişimin de temsili olarak I. Ulusal Mimari akımına göre inşa edilmiştir. Bu yüzden kimlik bağlamında değerlendirildiğinde dönem anlayışının temsildir. Eğitim merkezi olarak inşa edilen binanın günümüzde de eğitim merkezi olarak varlığını sürdürmesi işlevsel açıdan sürekliliğinin sağlandığını göstermektedir. Binanın günümüzde özgün yapısına uygun şekilde yenilenmesi de hem üslupsal hem ekonomik sürekliliğin de devam ettiğini göstermektedir. Bina; kimlik, süreklilik bağlamında varlığını koruyan ve Cumhuriyet Mimarisi olarak varlığını sürdüren bir bina olmuştur.
- Yunus Emre Enstitüsü (1928), eski adıyla İnhisarlar Tekel Baş Müdürlüğü olarak bilinen bina, Cumhuriyet'in modernleşme politikaları sonucunda I. Ulusal Mimari akımına göre inşa edilmiştir. Ankara'da milli bir üslup oluşturma ve bu kimliği inşa etme bağlamında değişimin temsildir. Yapıldığında tekel olarak kullanılan bina günümüzde enstitü şeklinde varlığını sürdürdüğü için işlevsel anlamda değişmiştir. Binanın özgün yapısına uygun olarak inşa edilmesi üslupsal ve ekonomik sürekliliğini devam ettirdiğini göstermektedir.
- PTT Pul Müzesi (1933), eski adıyla Emlak ve Eytam Bankası olarak bilinen bina Cumhuriyet modernleşme sürecinin ve ulusal kimliğin aksine Neo-klasik tarzda yapılmıştır. Bu durum da Cumhuriyet Dönemi'ndeki farklı özellikle de yabancı mimarlar ile Türk mimarlar arasındaki "çatışma"yı göstermektedir. Cumhuriyet Dönemi'nde Batı'dan gelen kimi yabancı mimarlar, I. Ulusal Mimarlık akımını benimsememiş kendi ülkelerinde kullandıkları tarzı devam ettirmiştir. Bu açıdan bakıldığında bina hem bir "çatışma"nın hem de Cumhuriyet Dönemi'ndeki farklılığı, çeşitliliği göstermektedir. Dolayısıyla bina kimlik bağlamında değişimi temsil etmemektedir. Fakat binanın günümüzde özgün yapısına uygun olarak yenilenmesi üslupsal anlamda sürekliliğin sağlandığını gösterir. Geçmişte finans merkezi olarak inşa edilen

ama günümüzde müze olarak kullanılan bina aynı zamanda işlevselliğini de yitirmiştir.

- Garanti Bankası (1926), eski adıyla Osmanlı Bankası olarak bilinen bina dönemin değişim çabalarına uygun olarak I. Ulusal Mimari akımıyla yapılmıştır. Geçmişte ve günümüzde finans merkezi olarak kullanılması işlevini devam ettirdiğini göstermektedir. Binanın günümüzde aslına uygun olarak yenilenmesi de üslupsal süreklilik ve ekonomik sürekliliğin de devam ettirildiğini göstermektedir.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü (1936), eski adıyla Birinci Etibank yapıldığı dönem itibarıyla değişim süreçlerinin bir temsili olmamış, kimlik inşa sürecinde ulusal stil oluşturma çabalarının dışında kalmıştır. Bu yüzden cephe görünümü modernleşme süreçlerini bir parçası olan I. Ulusal Mimari akımı yansıtmamaktadır. Bina daha çok çağının mimarisi olan apartman görünümünde inşa edilmiştir. Bu açıdan bakıldığında çağının mimari üslubuna uygundur fakat milli üslup anlayışının dışında kalmıştır. Üslupsal sürekliliği de bu anlamda kesintiye uğratmıştır. Fakat binanın günümüzde özgün yapısına uygun olarak yenilenmesi üslupsal ve ekonomik sürekliliğini devam ettirmiştir.
- Ziraat Bankası Müzesi (1929), eski adıyla da Ziraat Bankası olan bina dönemin kimlik inşasına ve değişimine uygun şekilde I. Ulusal Mimari akım tarzı ile inşa edilmiştir. Bu anlamda bina değişimin önemli simgelerinden biridir. Finans merkezi olarak tasarlanan bina günümüzde müze olarak kullanıldığı için işlevsel özelliğini yitirmiştir. Bina günümüzde özgün yapısına uygun olarak yenilendiği için işlevsel ve ekonomik sürekliliği sağlanmıştır.
- T.C. Merkez Bankası (1933), eski adıyla da yine T.C. Merkez Bankası olan bina, dönemin kimlik inşasına yönelik oluşturulan ulusal stilin dışında inşa edilmiştir. Bu yüzden Cumhuriyet'in modernleşme süreci ve uluslaşma sürecinin temsili değildir. Neo-Klasik akım ile inşa edilen bina yapıldığı dönemdeki farklılığa işaret etmektedir. Cumhuriyet Dönemi'nde Batı'dan gelen ve ulusal stili benimsemeyen kendi tarzlarını inşa eden yabancı mimarlar, Türk mimarlar ile "çatışma" içinde olmuşlardır. Modernleşmenin ve uluslaşmanın göstergesi olan Atatürk Bulvarı'nda farklı mimari tarzları

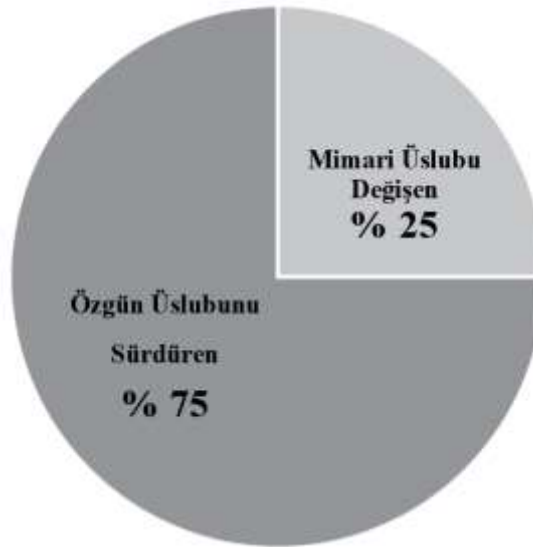
görmek o dönemdeki farklılığı anlamak için önemlidir. T.C. Merkez Bankası dönemin üslupsal sürekliliğini kesintiye uğratan, değişimin dışında yer alan bir binadır. Binanın günümüzde aslına uygun olarak yenilenmesi ise kendi içinde üslupsal sürekliliğin ve ekonomik sürekliliğin sağlandığını göstermektedir.

- Ulus 100. Yıl Çarşısı (1981), yakın dönemde inşa edilen ve yapıldığı dönemde “çağının mimarisi”ne uygun olarak tasarlanmıştır. Bulvarlar kentin önemli alışveriş merkezidir. Bu yüzden birçok alışveriş dükkânları bulvarda yer almıştır. Ulus Çarşısı, Ankara’nın yakın tarihi içerisinde önemli çarşılarından biri olmuştur. Ankara’nın kent kimliğinde önemli bir semboldür. Fakat 2017 yılında belediyenin uygun çevre düzenleme politikaları sonucu yıkılmıştır. Ulus 100. Yıl Çarşısı ise birçok tartışmaya rağmen 2017 yılında yıkılmış ve korunamamıştır. Çarşı, Ankara Belediyesi’nin projesi doğrultusunda yıkıma hazırlanmıştır. Belediyenin çarşı ile ilgili projesi kültürel değerlere sahip çıkmak ve onu korumak üzerinedir. Bu doğrultuda 100. Yıl Çarşısı 21. yüzyılın sürdürülebilirlik ve işlevsellik anlayışına, yine aynı bakışla bu yüzyılın çevre düzenleme politikalarına göre düzenlenmiştir. Belediyenin projesine göre amaç günümüz şartlarında kullanılabilir, “yararlı”, çevre dostu bir mekân tasarlamaktır (Kırsadalga, 2024). Açıklamadan da anlaşılacağı üzere ekonomik bakımdan sürekliliğin sağlanabileceği ve günümüz mimarisine uygun yeni bir çevre ve kent düzeni inşa etmektir. Bu açıdan bakıldığında bina, artık yok olan, varlığını koruyamayan hafızalarda yer alan yakın dönem Ankara temsilidir.
- Kurtuluş Savaşı Müzesi (1915), eski adıyla I. TBMM binası, dönemin modernleşme ve uluslaşma çabalarına uygun olarak I. Ulusal Mimari akım ile tasarlanmıştır. Bu anlamda kimlik inşasına ve değişime uygun olduğu görülmektedir. Meclis binası olarak kullanılan binanın günümüzde müzeye dönüştürülmesi işlevselliğini yitirdiğini göstermektedir. Binanın günümüzde özgün yapısına uygun bir şekilde yenilenmesi üslupsal ve ekonomik sürekliliğini sağladığını da göstermektedir.

Şekil 7. Atatürk Bulvarı'nda İncelenen Binaların İşlevi Analizi.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 8. Atatürk Bulvarı'nda İncelenen Binaların Kimlik ve Üslup Analizi.

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Atatürk Bulvarı'nda incelenen binaların işlevi analizi (Şekil 7) ve binaların kimlik ve üslup analizi (Şekil 8), Tablo 18 ve Tablo 19'dan yapılacak çıkarımlar ile oluşturulmuştur.

SONUÇ

Toplumlar sürekli değişen siyasi, kültürel ve ekonomik gelişmelere uyum sağlamışlardır. Değişim doğrultusunda gündelik yaşamdan yönetim şekline kadar geniş bir yelpazede değişim göstermiştir. Modernleşmeyle devlet yeniden yapılanmaya gitmiş ve modernleşmenin gereklerine uyum sağlamaya çalışmıştır. Modernleşmenin birçok temsili vardır ama en büyük temsili modern kentler kurmak ve bu modern kente göre mimari yapılar inşa etmektir. Osmanlı, Tanzimat Dönemi ile modernleşmeye başlamış ve Batılılaşma çabaları ile devleti çağdaş, modern bir devlet şeklinde tasarlayarak Batı karşısındaki geri kalmışlıktan kurtulmaya çalışmıştır. Bunun için Avrupa'dan başta askeri olmak üzere birçok uzman getirmiştir. Bu uzmanlar arasında mimarlar da vardır ve mimarlar Osmanlı'nın merkezi konumundaki yerlerde modern binalar inşa ederek modern bir kent imajında yer almışlardır.

19. yüzyıla gelindiğinde I. Dünya Savaşı sonrası imparatorluklar yıkılmış ve yerine modern ulus yapılanmaları gelmiştir. Osmanlı'da başlayan modernleşme süreci Cumhuriyet politikalarına göre yeniden yapılandırılarak devam ettirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti, modern olarak tarih içerisinde yerini almış ve Cumhuriyet kurulduğu andan itibaren modernleşme faaliyetleri başlamıştır.

Ankara'da modernleşme çok yönlü olmakla beraber ilk başta mimari ile başlamıştır. Çünkü mekân gündelik yaşamın aktığı, toplumsal belleğin oluştuğu ve sosyal etkileşimin olduğu alanlardır. Avrupa'dan mimarlar getirilerek ve ülkede mimar yetiştirilmek üzere eğitim verilerek modern kent çalışmaları hızlandırılmıştır. Önce Batı tarzı mimarinin benimsenmesi ile oluşturulan binalar daha sonra devlet politikaları ile birlikte Türk mimarisine ya da "ulusal stile" eşlik etmiştir.

Binalar birer kütleden ibaret değildir. Geçmişi, geleceği ve taşıdığı anlamları mevcuttur. Atatürk Bulvarı'nın tarihi ve mimari önemi, Ankara'nın modern bir şehir olarak gelişimine ve Türkiye'nin Cumhuriyet Dönemi'ndeki değişimine tanıklık etmesinden gelmektedir. Mimari yapılar toplumsal dönüşüm süreci için önemli rol oynamaktadır. Atatürk Bulvarı, Ankara'nın Cumhuriyet Dönemi gelişimine ve

modernleşmesine paralel olarak şekillenmiştir. Başlangıçta, bu cadde sadece önemli bina ve kamu kurumuna ev sahipliği yaparken, zamanla Ankara'nın gelişen ve genişleyen bir noktası olmuştur.

Atatürk Bulvarı planlamasında Jansen, bulvarı kentin ana omurgası olarak tasarlamıştır. Ana yollar, tali yollar, meydan ve yeşil alan şeklinde planlamıştır. Bulvar buna göre tasarlanmıştır. Kültür-sanat, finans, yönetim ve eğitim kurumları bir arada görülmektedir. Böylece bulvarda çeşitlilik ve modern yaşam için gereken bütünlük sağlanmıştır. Bulvarın eski kent ile yeni kent arasında kurulması eskinin yani geçmişin önemine dikkat edildiğini göstermektedir ve bir anlamda köprü olup o dönemde “yeninin başlangıcı” olmuştur. Bu durum, mimarinin ideolojiyi yansıtmadaki rolünün önemini göstermektedir. Mimari alanda binalar; planlamalar, projeler, yarışmalar Atatürk Bulvarı'nın devlet ölçeğinde ve devlet politikası doğrultusunda şekillendiğini göstermektedir.

Atatürk Bulvarı'nda, Emlak Eytam Bankası, Birinci TBMM, Türkiye İş Bankası İdare Merkezi, Ziraat Bankası binaların müzeye dönüştürüldüğü, Lozan Palas, Maarif Vekaleti binalarının da farklı kurumlara dönüşerek günümüzde hizmet verdiği görülmektedir.

PTT Pul Müzesi ve T.C. Merkez Bankası Neo-Klasik akım tarzında inşa edilmişlerdir. Bu binaların dışındaki diğer binalar I. Ulusal Mimarlık akımı ile inşa edilmiştir. Cumhuriyet'in ilanıyla özellikle de Atatürk Bulvarı gibi simge bir mekânda I. Ulusal Mimarlık akımının etkisinin artması değişimin önemli göstergelerinden biridir. Cumhuriyet Dönemi'nde diğer kentlere de mimari açıdan örnek olması için tasarlanan Atatürk Bulvarı, modernleşmenin merkezi olmuş ve modern bir kent inşa süreci, Cumhuriyet'in hemen kurulması ile başlamıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilecek binalar için yarışmalar ve projeler düzenlenmiştir. Çeşitli yarışmalar, projeler ile belirlenen ve yapımına karar verilen eserler I. Ulusal Mimarlık akımı ile tasarlanmıştır. Cumhuriyet Dönemi mimarisi, modernleşme sürecinde hem uluslararası standartlara uygunluğunu korurken hem de Türkiye'nin özgün kültür ve değerlerini yansıtmayı sağlamıştır. Atatürk Bulvarı'nda inşa edilen binalar, modern Türk ulusunun kimliğini ve değerlerini yansıtmak üzere tasarlanmıştır. Özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında, mimarlar tarafından geliştirilen

I. Ulusal Mimarlık akımı, Geleneksel Osmanlı mimarisinden ayrılarak yeni bir tarzın doğuşunu simgelemiştir. Bu akımın temel özellikleri arasında simetri, basitlik ve işlevselliğe vurgu yapılması yer alırken, aynı zamanda Batı'nın Neo-Klasik etkileriyle Türk motiflerinin birleştirilmesi de mevcuttur. Binalar, Türkiye'nin modernleşme ve batılılaşma çabalarını yansıtırken, aynı zamanda kimliğin korunmasına ve güçlendirilmesine katkıda bulunmuştur.

Atatürk Bulvarı'ndaki PTT Pul Müzesi, T.C. Merkez Bankası Neo-Klasik akım ile inşa edilmiştir. Bu durum Atatürk Bulvarı'nın Cumhuriyet Dönemi'ndeki politikalar doğrultusunda milli üslupla inşa edildiğini göstermektedir. Aynı zamanda toplumdaki değişimin çok kolay olmadığına bir işaret olarak, kimliği olan kültürün sahiplenilmesinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Ekonomik sürekliliğin sağlanabilmesi adına, bina tasarlanırken sadece inşaat maliyeti değil aynı zamanda ileride ortaya çıkacak bakım maliyeti ve işletme maliyetleri de göz önüne alınmıştır. Kullanılacak malzemelerin dayanıklı ve kaliteli olması diğer bir öğedir. Çünkü kaliteli ve dayanıklı malzeme kullanımı ileride ortaya çıkabilecek sorunları oldukça azaltmış bu da ekonomik açıdan tasarruf sağlamıştır. Atatürk Bulvarı'nda yer alan binaların günümüzde özgün yapısına uygun şekilde yenilenip kullanılabilmesi ekonomik sürekliliğin göstergesi olmuştur.

Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi (Türkiye İş Bankası İdare Merkezi), Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi (Sümerbank), Ankara Zafer Anıtı, Ulus Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (Ankara Sanayi Mektebi), Yunus Emre Enstitüsü (İnhisarlar Tekel Baş Müdürlüğü), PTT Pul Müzesi (Emlak ve Eytam Bankası), Garanti Bankası (Osmanlı Bankası), Vakıflar Genel Müdürlüğü (Birinci Etibank), Ziraat Bankası Müzesi (Ziraat Bankası), T.C. Merkez Bankası (T.C. Merkez Bankası), Kurtuluş Savaşı Müzesi (I. TBMM); günümüzde özgün yapısına uygun bir şekilde yenilenmiştir. İnşa sırasında yerel ve yenilenebilir kaynakların da kullanılması yine ekonomik süreklilik için önemli olmuştur. Yerel malzeme kullanmama nakliye maliyetlerini çokça arttırmakta ve ileride yenilme süreçlerinde zorluklar çıkarabilmektedir. Binaların yapımında çoğunlukla Ankara taşı (andezit) kullanılmıştır. Bu durum, yerel kaynakların kullanılmasının ekonomik süreklilik açısından önemine dikkat çekmektedir.

Ekonomik sürekliliğin yanında incelenen binaların özgün yapısına uygun yenilenip günümüze kadar taşınmaları, üslupsal süreklilik hakkında bilgi vermektedir. Günümüzde bu binalara bakıp I. Ulusal Mimari akımını görebilmek bir yönüyle kültürel ve mimari tarihin korunduğunu göstermektedir. Bir anlamda binalar, “müze” işlevi görmektedirler.

Binaların geçmişten günümüze özgün haliyle korunmaları bu binalar özelinde üslupsal anlamda sürekliliğin sağlandığını da göstermektedir fakat döneminde Neo-Klasik akımdan I. Ulusal Mimari akımına geçiş aynı zamanda üslupsal sürekliliğin sağlanamadığını ve değiştiğini göstermektedir.

Ulus Çarşısı (Maarif Vekâleti), PTT Genel Merkezi (Ankara Posta ve Telgraf Merkezi) ve Akbank Ulus Şubesi (Lozan Palas); geçmişte inşa edildikleri gibi korunamamış değişime uğramıştır. Ulus İş Hanı ya da eski adıyla Dar’ül Muallim olan bina, 1947’deki yangınla işlevsiz hale gelmiştir. 1952 yılında açılan Ulus Meydanı’nın Tanzimi Yarışması’nda projeyi tasarlayıp kazanan Orhan Bozkurt, Orhan Bolak ve Gazanfer Beken tarafından dönemin uluslararası üslup tarzına uygun olarak (simetrik, düz çatı, ince sıralı dizilmiş dikey cam pencereler) yeniden inşa edilmiştir.

Akbank Ulus Şubesi eski adıyla Lozan Palas (1924), özgün yapısına uygun yenilenmeyen diğer binadır. 1946 yılında Akbank tarafından alınan bina otelden finans merkezine uygun olacak şekilde yenilenmiştir. Binanın dış görünümü I. Ulusal Mimarlık akımından çıkarılmış, süslemeler kaldırılmış, çatısı kesik hale getirilmiş ve günümüz kamu kurumlarında kullanılan benzer, sade bir üslupla restore edilmiştir. Binaya “resmî” bir görünüm kazandırılmıştır. Kültürel varlık olan binanın korunamadığı görülmektedir. Binadan okunan analizlerden hareketle Cumhuriyet Dönemi mimarisinin izlerini görebilmek zorlaşmıştır. Ekonomik ve üslupsal süreklilik devam ettirilememiştir.

Sürekliliğin sağlanamadığı, değişime uğrayan bir diğer bina ise PTT Genel Merkezi’dir. 1925 yılında Vedat Tek tarafından I. Ulusal Mimari akımına uygun şekilde inşa edilen bina, 1974 yılında dönemin kamu binalarında kullanılan benzer bir üslupla (estetik değil daha çok işlevsel, simetrik, yapay, dikey çizgiler, çok katlı binalar) yeniden tasarlanmıştır. Böylece bina üzerinden, Erken Cumhuriyet Dönemi mimarisini okumak, onun izlerini görmek mümkün değildir.

Atatürk Bulvarı'nda Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Neo-Klasik akımla oluşturulan PTT Pul Müzesi ve T.C. Merkez Bankası ile diğer binalar (Türkiye İş Bankası İktisadi Bağımsızlık Müzesi, Yunus Emre Enstitüsü, Garanti Bankası gibi) karşılaştırıldığında hem çeşitlilik hem de değişim görülmektedir. Neo-Klasik akımda görülen sadelikten, beton, mermer kullanımından ve simetrik binalardan; I. Ulusal Mimari akımında kullanılan Osmanlı, Selçuklu motiflerine, kubbe ve kemer kullanımına, taç yapılı kapılara, tuğla, Ankara taşı ve ahşap kullanımına geçiş üzerinden değişim ve kimlik inşası görülmektedir. Değişim, ulusal stil ya da milli bir üslup oluşturma gayesiyle şekillenmiştir.

Sonuç olarak değişerek veya dönüşerek günümüze gelen veya gelemeyen, dolayısıyla izleri sadece literatürden sürülebilecek olan binaların cepheleri üzerinden, ters yönde bir okuma yaparak toplumun değişim, süreklilik ve kimlik arayışı konularında yaptıkları tercihlerin saptanabilmektedir. Devrim gibi, keskin değişim ve dönüşümlerin yaşandığı durumlarda bile bir taraftan “olmak istenen” yansıtılırken diğer taraftan da geleneklerden kopmak isteme veya kopamama eğilimlerinin görülmektedir.

Ankara'nın kent olarak geçirdiği en büyük değişimlerden biri Cumhuriyet'in ilanı ile başkent olarak seçilmesi ile başlamıştır. Bu seçimin, kentin konumunun coğrafi olarak Anadolu'nun merkezinde olması etkili olmuştur. Büyük kentleşme çabalarının finans merkezi de Atatürk Bulvarı olmuştur. Ankara, Atatürk Bulvarı üzerinde yer alan binalar Türkiye'nin modernleşme çabasının simgeleridir.

İncelenen cepheler üzerinden değişim, süreklilik ve kimlik temsili okunabilmektedir ve Cumhuriyet'in modern anlayışı görselleşmektedir. Mekânsal dönüşüm Cumhuriyet'i ve ulusal kimliğin gelişimini takip edebilmek için önemlidir. Çoğunluğu Cumhuriyet'in kuruluş yıllarını temsil eden bu binaların, kendileri de süreç içinde değişimin birer unsuru olmuşlardır.

KAYNAKÇA

- Adam, M. (1985). Ankara'da kentsel yaşam. *Mimarlık Dergisi*, 23(2-3), 28-30.
- Akgün, S. (1984, Eylül). *Kurtuluş Savaşı'nın mekânsal stratejisi ve Ankara'nın başkent seçilme kararının içeriği*. [Bildiri sunumu]. Tarih İçinde Ankara Konferansı, Ankara.
- Akçan, E. (2013). Bir cepheyi paylaşmak: parşömen olarak AKM ve toplumsal bellek. *Mimarist Dergisi*, 13(48), 85-92.
- Aksoy, Ö. A. (1962). *Dil üzerine düşünceler*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Alkış, M. (2015). Osmanlı'dan Cumhuriyete geçişte Türkiye'nin modernleşme süreci: laikleşme ve ulusal kimlik inşası. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi / Journal of Academic Approaches*, 6(1), 18-33.
- Alsac, Ü. (1976). *Türkiye'deki mimarlık düşüncesinin Cumhuriyet dönemindeki evrimi* [Doktora tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Altaban, Ö. (1998). Cumhuriyet'in kent planlama politikaları ve Ankara deneyimi, Y. Sey (Ed.), *75 yılda değişen kent ve mimarlık*, Tarih Vakfı Yayınları.
- Altun, Ö. (2011). Milli mimari üslup arayışlarının çoban yıldızı: Türk Evi'nin kurgusallığı üzerine. *Mimarlık Dekorasyon Dergisi*, 204, 98-102.
- Aslanoğlu, İ. (2010). *Erken Cumhuriyet dönemi mimarlığı*. Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Aydemir, Ş. (2020). *Suyu arayan adam*. Remzi Kitapevi.
- Aydınlı, S. (1992). *Mimarlıkta görsel analiz*. İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Baloğlu, B. (2022). *Modern mirasın pencere detaylarının korunmasında HBIM: Ankara Atatürk Bulvarı ve Cumhuriyet Caddesi üzerindeki erken Cumhuriyet dönemi kamu yapıları* [Yüksek lisans tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.

- Batur, A. (1998). 1925-1950 döneminde Türkiye mimarlığı. Y. Sey (Ed.), *75 yılda değişen kent ve mimarlık* (s. 216). Türk Tarih Vakfı Yayınları.
- Batur, E. (2006). *Modernizmin serüveni*. Alkım Yayınevi.
- Berkes, N. (1973). *Türkiye’de çağdaşlaşma*. Bilgi Yayınevi.
- Berman, M. (2021). *Katı olan her şey buharlaşıyor* (Çev. B. Peker ve Ü. Altuğ). İletişim Yayınları.
- Bozdoğan, S. (2002). *Modernizm ve ulusun inşası: erken Cumhuriyet Türkiye’sinde mimari kültür*. Metis Yayınları.
- Bozdoğan, S. (2009). Unutulmuş bir başka Sedad Eldem çizgisi: makine çağına karşı lirik bir Anadolu/Akdeniz modernizmi. B. Tanju ve U. Tanyeli (Eds.), *Osmanlı Bankası arşiv ve araştırma merkezi yayınları* (ss. 14-23). Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Bozkurt, Ö. F. (2014). *Osmanlı İmparatorluğu’nda gayrimüslimlerin kıyafet düzenlemeleri (XVI-XVII yüzyıllar)* [Yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Braudel, F. (1992). *Tarih ve toplumsal bilimler: uzun süre*. (Çev. M. A. Kılıçbay). İmge Kitabevi.
- Bulut, R. (2011). *Toplumsal değişim ve din*. Nobel Yayınları.
- Cengizkan, A. (1987). *Ankara Ankara güzel Ankara*. Kalem Yayıncılık.
- Cengizkan, A. (2002). *Kurgu, tasarım ve kullanım: Cumhuriyet dönemi kamusal mekânları için bir çalışma programı, başkent üzerine mekân politik tezler: Ankara’nın kamusal yüzleri*. İletişim Yayınları.
- Çakır, T. (2012). *Rönesans resminde mimarinin kullanılışı* [Yüksek lisans tezi], Atatürk Üniversitesi.
- Diktaş, O. (2001). *Mimarlık bilgisi, ideoloji, söylem, eleştiri ilişkisi ve Türkiye mimarlık yazınından örneklerle incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

- Doğan, M. (2011). Türkiye’de uygulanan nüfus politikalarına genel bakış. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 23, 293-307.
- Doğramacı, B. (2010). *Almanca konuşan mimar ve heykeltıraşların Ankara’daki mirası* (Çev. Z. A. Yılmaz). Goethe-Institut.
- Duman, D. (1990). *Milli iktisat ve tasarruf cemiyeti* [Yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Eldem, S. H. (1939). Milli mimari meselesi. *Arkitekt Dergisi*, 9(09-10), 220-223.
- Eldem, S. H. (1943). Mimaride biz. *Hep Bu Topraktan Dergisi*, 1, 110-135.
- Ende, M. (2017). *Momo*. (Çev. L. Çalışkan) , Pegasus Yayınları.
- Erarslan, A. (2021). Birinci ulusal mimarlık dönemi konut yapıları: İstanbul örnekleri. *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 16(62), 203-226.
- Erdoğan, Ö. (2016). Kentsel yaşam ve yozlaşma. *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 41, 13-33.
- Erdönmez, M. E. (2014). *Kamusal alan ve toplum*. Esenler Belediyesi Esenler Düşünce Merkezi Şehir Yayınları.
- Erez, H. (2003). *Kültür-mekân etkileşimine bağlı şehirseldoku farklılaşmaları: Kumkapı Süleymaniye örneği* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Erkan, Ü. (2010). Pozitivist ve liberal sosyoloji görüşleri: Ahmet Rıza ve Sabahattin Bey’in görüşlerinin karşılaştırmalı analizi. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(11), 75-84.
- Ertürk, H., ve Sam, N. (2010). Konut kalitesinin mekânsal dağılımının istatistiksel analizi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 299-308.
- Ertuna, Ö. (2004). 1923’ten bugüne Türkiye ekonomisi ve 2023’e doğru hedefler. *MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 21, 6-17.

- Foucault, M. (2003). *İktidarın gözü: seçme yazılar-4* (Çev. I. Ergüden). Ayrıntı Yayınları.
- Gökalp, Z. (1976). *Türkleşmek, İslamlaşmak, muasırlaşmak*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gustafson, P. (2001). Meanings of place: everyday experience and theoretical conceptualizations. *Journal of Environmental Psychology*, 33(5), 667-686.
- Hillier, B., ve Leaman, A. (1974). How is design possible? *Journal of Architectural Research and Teaching*, 3, 4-11.
- İlgin, C., ve Hacıhasanoğlu, O. (2006). Göç – aidiyet ilişkisinin belirlenmesi için model: Berlin / Kreuzberg örneği. *İTÜ Dergisi/A Mimarlık, Planlama, Tasarım Dergisi*, 5(2), 59-70.
- İmece, M. S. (1959). *Atatürk'ün şapka devriminde Kastamonu ve İnebolu seyahatleri 1925*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kantar, G. (2019). Modernleşme kuramı ve Osmanlı idari yapısında modernleşme süreci hakkında bazı tespitler. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 365-383.
- Karabay, H. (1996). İstanbul metropoliten kent planlama sürecinde kent kimliği ve kent imgesi. *İstanbul 2020 Sempozyumu*, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1995). *Yaban*. İletişim Yayınları.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (1999). *Ankara*. İletişim Yayınları.
- Kaya, E. (2007). *Kentleşme ve kentlileşme*, Okutan Yayınevi.
- Kayıran, M., ve Metintaş, Y. M. (2007). Refik Saydam hükümetleri döneminde Türkiye'nin ekonomi politikası (1939-1942). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 155-184.

- Kaypak, Ş. (2010). Antakya'nın kent kimliği açısından irdelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(54), 373-392.
- Keleş R., (1972) *Şehirciliğin kuramsal temelleri*, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Kent, S. (1990). A cross-cultural segmentation, architecture and the use of space. S. Kent (Ed.), *Domestic architecture and the use of space* (s. 150). Cambridge University Press.
- Kılınç, G., ve Alkan, M. F. (2023). Modernizmden postmodernizme geçiş sürecinde kentsel kimlik ve mekânın değişen anlamı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 4(2), 104-123.
- Lefebvre, H. (1995). *The production of space* (Çev. D. Nicholson-Smith). Blackwell.
- Levend, A. S. (1960). Tarih boyunca Türk dili. *Türk Dili Dergisi*, 106(9), 493-495.
- List, F. (1959). *Das nationale System der politischen Ökonomie*. Kyklos Verlag & Mohr.
- Lobell, J. (1979). *Between silence and light: Spirit in the architecture of Louis I. Kahn*. Shambhala Publications.
- Low, S., ve Altman, I. (1992). Place attachment: a conceptual inquiry. I. Altman ve S. Low (Ed.), *Place attachment* (s. 296). Plenum Press.
- Lynch, K. (1960). *The image of the city*. Massachusetts Institute of Technology Press.
- Mardin, Ş. (1991). *Türk modernleşmesi*. İletişim Yayınları.
- Nalbantoğlu, G. (2000). 1928-1946 döneminde Ankara'da yapılan konutların mimarisinin değerlendirilmesi. A. Tükel Yavuz (Ed.), *Tarih içinde Ankara: eylül 1981 seminer bildirileri, 28-29-30 Eylül 1981* (s. 253-270). TBMM Basımevi.
- Parasız, İ. (1998). *Türkiye ekonomisi: 1923'ten günümüze iktisat ve istikrar*. Ezgi Kitabevi.

- Pol, E. (2002). The theoretical background of the city-identity sustainability network. *Environment and Behavior*, 34(1), 11.
- Polanyi, K. (1944). *Büyük dönüşüm (çağımızın siyasal ve ekonomik kökenleri)*. İletişim Yayıncılık.
- Orhon, A. V. (2020). Sürdürülebilir mimarlık olgusuna döngüsel ekonomi perspektifinden eytisimsel bir bakış. *Ege Mimarlık Dergisi*, 108, 110-117. Mimarlar Odası İzmir Şubesi.
- Saner, M. (2007). *Kamusal alandan seyirlik mekâna: Güvenpark ve Güvenlik Anıtı*. [Bildiri sunumu]. 80. Yılında Cumhuriyet'in Türkiye Kültürü Sempozyumu, Ankara.
- Saygın, A. U. (2016). Anthony Giddens'ın sosyolojisinde modernliğin boyutları. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR)*, 1(2), 72-75.
- Sıkıçakar, A. (1991). *Birinci ulusal mimarlık dönemi, giriş cepheleri analizi* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Sözen, M. (1984). *Cumhuriyet dönemi Türk mimarlığı*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tanju, B. (2009). *Sedad Hakkı Eldem notları*. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Yayınları.
- Tankut, G. (1993). *Bir başkentin imarı*. Anahtar Kitaplar Yayınları.
- Tanyeli, U. (1997). *Modernizm'in sınırları ve mimarlık, modernizm'in serüveni*. Yapı Kredi Yayınları.
- Tekeli, İ. (1984). *Türkiye'de Cumhuriyet döneminde kentsel gelişme ve kent planlaması*. Tarih Vakfı Yayınları.
- Tekeli, İ. (2009). *Cumhuriyet'in belediyeçilik öyküsü (1923-1990)*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tunçer, M. (2008). *Ankara 'da kentsel kimlik oluşumu, değişimi, bu bağlamda kentsel koruma ve dönüşüm projeleri*. TMMOB Mimarlar Odası.

- Tunçer, M. (2009). *Kent ve kent kimliği: Ankara*. [Bildiri sunumu]. Ankara'da Belediye Hizmetleri Sempozyumu, Tüketici Hakları Derneği ve Çankaya Belediyesi, Ankara.
- Tunçer, M. (2015). Ankara'da şehir kimliği ve mimariye ilişkin bazı görüşler. *Türk Yurdu Dergisi*, 106, 42-48.
- Turan, Ş. (1990). *Türk kültür tarihi: Türk kültüründen Türkiye kültürüne ve evrenselliğe*. Bilgi Yayınevi.
- Ulubay, S. (2019). Erken Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde "moderni millileştirme" çabasının sorgulanması. *Kent Akademisi Dergisi*, 12(2), 387-396.
- Yaldız, E., ve Parlak, Ö. (2018). Birinci ulusal mimarlık kamu yapıları. *Social Sciences Studies Journal*, 4(24), 4930-4947.
- Yalım, İ. (2002). Ulus devletin kamusal alanda meşruiyet aracı: toplumsal belleğin ulus meydanı üzerinden kurgulanma çabası. G. A. Sargın (Ed.), *Başkent üzerine mekân-politik tezler: Ankara'nın kamusal yüzleri*. İletişim Yayınları.
- Yasar, D. ve Kaymak Heinz, G. (2018). Değerler değişiminin Bankalar Caddesi'ndeki binalara yapısal, işlevsel ve üslupsal yansımaları. *Yakın Mimarlık Dergisi*, 1(2), 34-50.
- Yavuz, F. (1981). Başkent Ankara ve Jansen. *O.D.T.Ü Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 7(1), 51-56.
- Yavuz, Y. (1981). Mimar Kemalettin. *O.D.T.Ü Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 7(1), 60-76.
- Yazıcı, M. (2013). Toplumsal değişim ve sosyal değerler. *Journal of Turkish Studies*, 8(8), 1489-1498.
- Yırtıcı, H. (2003). *Modern kapitalist toplumlarda mekân üretimi* [Doktora tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Waldecker, B. (1934). *Ankara. Der Weg in die neue Türkei*. Rheinische Wochenzeitung.

Wirth, L. (2002). Bir yaşam biçimi olarak kentleşme. B. Duru ve A. Alkan (Eds.),
Kent ve yaşam biçimleri (s. 78). İmge Kitabevi.

